

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IULIE 2007

magazin istoric

Anul XLI – serie nouă – nr. 7 (484)

ieulie 2007

<http://magazinistoric.itcnet.ro>

e-mail: mistoric@itcnet.ro; mistoric1967@yahoo.com;

mistoric@gmail.com

1 Sethi I (1291-1278 î.Hr.), din Dinastia a XIX-a, tatăl lui Ramses al II-lea, a cărui statuie v-o prezentăm pe prima noastră copertă, avea un nume ciudat, atât pentru un faraon, cât, mai ales, pentru un adorator al lui Osiris: el înseamnă „cel care aparține lui Seth” sau „omul lui Seth”. După ce Seth a fost învins de Horus, a fost condamnat să-și transforme forța distructivă într-una pozitivă și să umble în fața bărcii divine a lui Osiris, degajând drumul și zdrobind creaturile tenebrelor

2 Însoțim invitația de a vizita în această vară Galeria de Artă Veche Românească de aceste două imagini elocvente pentru eleganța decorului și pentru fascinația pe care o pot exercita exponatele asupra privitorului

3 *Fericită familia*, tabloul pictorului din Țările de Jos Jan Steen, care a trăit între 1626-1679, constituie și un document pentru modul în care era concepută atunci o familie. Numărul mare de moștenitori era încă un element care dădea siguranță că familia va putea supraviețui economic și în timp

4 După ce în 1526 Babur, stăpânitorul mogul al Afganistanului, a cucerit cea mai mare parte a Indiei de Nord, întemeind Imperiul Mogul cu capitala la Agra, zilele Cașmirului, ca și ale celorlalți sultanate indiene, au fost numărate. Amintirea lui Babur s-a păstrat și prin acest desen dintr-o carte apărută în Franța, în secolul al XIX-lea, ce reproduce o gravură indiană de epocă

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**
(1927-2007),
academician
DINU C. GIURESCU

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:
Ioan Lăcustă,
Theo Stănescu-Stanciu,
Marian Ștefan,
Eugen Tomac,
Irina Tăranu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesci

Secretariat
Constanța Avram

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu (fostă Dr. Alexandru
Marcovici), nr. 2, etaj III, camerele 283
(secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul I,
Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 010155, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

SUMAR

iulie

2007

4 Sanctuarul
țăranului român
Biserica satului

E. BERNEA

5 Tezaurul
de la Moscova

P.M. ACEŢA

8 Zeul reînviat
prin puterea dragostei
Osiris

M. PREDA

EXCLUSIVITATE

14 Carol al II-lea
îi curtează pe sovietici
A. SIZONENKO

16 Invitație
pentru vacanță
*Galeria de Artă Veche
a Muzeului Național
de Artă*
C. UNGUREANU

18 Teama lui Proust
Răscoala din 1907
V. RÂPEANU

21 Visul lui
Martin Luther King
E. TOMAC

PASTILA
CU CUVINTE

24 Un continent
și o închisoare
M. SALA

ISTORII
CONTROVERSATE

26 Un american
predă istoria Vichy-ului
T. STĂNESCU-
STANCIU

30 Aurul
Maramureșului
pentru coroana
reginei Maria
I. OPRIS

EVENIMENT

32 Comemorarea
eroilor de la Drăgășani
D. MATEI

55 Holocaust
și antisemitism
în Europa Centrală
și de Est
Simpozion la București
M. ȘTEFAN

33 „Celula societății”
se atomizează
*Evoluția istorică
a familiei*

D. DOLGHIN

37 Alt fel de români
*Rezistența
maramureșenilor
la alipirea la Ucraina,
1944-1945*

V. MANOLIU

43 Doi vecini:
Matia Corvinul
și Ștefan Bocskai
T. SĂLĂGEAN

**TERITORII
ÎN DISPUTĂ**

47 Cașmir
V. IONESCU

51 România
acum 100 de ani
G. FILITTI

56 Spion
la Curtea regelui
*Informări despre vizita
lui Mihai în S.U.A.*
I. CALAFETEANU

61 Planșe și coperte
în concurs

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

CLIO ANUNȚĂ

66 Istorie la Mediaș
C. SENCOVICI

68 Semnele
lui Dumnezeu
*Cronicarul sas
Georg Kraus
și superstițiile sale*
G. V. RUȘU

72 Giambara,
irmilic, ciauș,
pe ritmuri de bestele
C. NEAGOE

74 A fost odată
ca niciodată
când oamenii
mai mult munceau...
D. POPESCU

**HOOVER
INSTITUTION**

77 Departamentul
de Stat, informat despre
epurarea diplomaților
români

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

76 Telex

50; 78; 79
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

**A 15-A EDIȚIE
A SIMPOZIONULUI
DE ISTORIE
ȘI CIVILIZAȚIE
BANCARĂ
„CRISTIAN
POPIȘTEANU“**

80 Când și cum ne
vom despărți de leu?

SILUETE DE BISERICI

Așezarea satului românesc se concentrează într-o singură clădire: biserica. Celelalte așezăminte se pierd obișnuit în mulțimea clădirilor de rând. Orice sat românesc, moldovan sau muntean sau din țările Ardealului, de munte sau de șes, este dominat de biserică. Buchetul de verdeață care ascunde în el atâtea case țărănești lasă să se vadă din depărtări luminatele clopotnițe ale bisericii. Altfel, nici nu am putea ști chiar dacă e un sat sau o pădure izolată, o dumbravă.

Biserica nu este ridicată oriunde față de așezarea satului.

Locul este întotdeauna ales cu multă grijă; dar nu numai pentru însușirile lui de soliditate, ci și pentru perspectiva pe care o are asupra satului. Biserica este de obicei așezată pe un dâmb, pe un colț de deal, pe o culme chiar, ceea ce înseamnă pe un loc mai ridicat. Aceasta în ceea ce privește satele de munte și cele de deal.

În ținuturile de șes, în depresiunile subcarpatice sau în câmpia Dunării, pentru că pământul nu are această însușire, se respectă mai riguros cealaltă condiție, adică centrul satului. Întotdeauna însă biserica stă într-un loc din care să poată domina întreaga așezare omenească. Este parcă astfel pusă, încât luminile clopotniței și ale turelor să străbată până în cea mai mică și mai depărtată casă și orice gospodăruș să-și îndrepte privirea spre ele cu multă ușurință.

Înfățișarea bisericii este felurită. Două categorii sunt însă mai răspândite pe pământul

ERNEST BERNEA

românesc. Aceea în chip de corabie cu o singură turlă ascuțită, specifică ținuturilor trăite îndelungă vreme sub stăpânire și sub influență apuseană, și aceea în chip de cruce sau treflă cu trei turlle triunghiulare sau rotunde, două mai mici în față și una mai mare în spate, răspândită mai mult în Vechiul Regat și îndeosebi pe plaiurile Munteniei și Olteniei.

Biserica în chip de corabie exprimă eleganță și simplitate. Aceea în chip de cruce exprimă, prin variațiunile sale, echilibrul și armonie. Ceea ce le dă însă o unitate și le deosebește de orice altă

formă românească este silueta.

Raportul de dimensiuni al bisericilor noastre este caracteristic. Înălțimea mult mai mare decât baza le face să câștige atât de multă eleganță și proprietate de creștere. Spiritualitatea ce se desprinde, lumina care o îmbracă de pretutindeni fac din biserica satului românesc locul de radiație al tuturor binefacerilor acestei așezări.

Viața țaranului nostru se sprijină aici. El își scutură tălpile de lut la ușa bisericii satului. Se spală de urât, de gând negru și se așează în casa lui Dumnezeu. Stilul de viață, lumina și cântecul său lăuntric, împăcarea cu soarta ce i-a fost hărăzită, toate i se desprind de aici.

Aceasta pentru că el trăiește în Biserică.

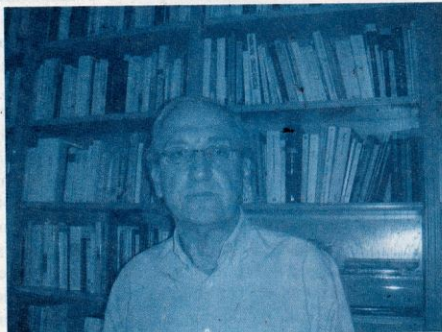
(Satul românesc, în Cuvântul, 11 februarie 1938; fragmente)

PABLO MARTIN ACEÑA: „SITUAȚIA AURULUI ROMÂNESC ESTE SINGULARĂ“

Cei 140 de ani de la crearea sistemului bănesc al leului și cei 127 de ani de la crearea Băncii Naționale a României ce se împlinesc în acest an se dovedesc de bun augur pentru manifestările cu caracter istoric organizate de „Bătrâna Doamnă“. În ziua de 11 mai, cei prezenți în sala „Mitiță

Constantinescu“ au putut asista la o foarte interesantă conferință despre soarta Tezaurului Băncii Spaniei, susținută de profesorul Pablo Martin Aceña. Ea a fost urmată de o dezbatere moderată de domnul director Cristian Păunescu. O dezbatere care, desigur, a avut ca temă paralela istorică între soarta tezaurului spaniol și cea a tezaurului României evacuat în timpul Primului Război Mondial la Moscova, de unde nu s-a întors încă.

A fost prima manifestare dintr-o suită ce își propune să prezinte publicului român situația unor tezaururi naționale înstrăinate în condiții vitrege, dar în același timp

și să informeze opinia publică internațională – prin intermediul participanților străini – despre cazul românesc.

Cu această ocazie, domnul profesor Pablo Martin Aceña a avut amabilitatea să răspundă la câteva întrebări pentru cititorii revistei Ma-

gazin istoric. Interlocutorul nostru este profesor la Universitatea de Alcalá, din Madrid, unde predă Științele economice și Istoria economiei. A fost profesor invitat la mai multe universități, între care amintim: Harvard University (S.U.A.), Universitatea Leuven (Belgia), Universitatea din Toronto (Canada). Are o listă impresionantă de lucrări consacrate istoriei economice a Spaniei în epoca modernă și contemporană, dar și istoriei economiei în general. Cartea care l-a recomandat pentru conferința susținută la Banca Națională a României este: El oro de Moscu y el oro de Berlin (Aurul de la Moscova și aurul de la Berlin), apărută la Madrid în anul 2001.

– Istoria economică este destul de dificil de explicat publicului larg. Iar specialiștii acestui domeniu nu par foarte preocupați să facă mai accesibile cercetările lor. Ce s-ar putea face pentru a schimba această stare de lucruri?

– Într-adevăr, istoria economică este un domeniu

extrem de specializat și de dificil. Eu sunt un specialist în științe economice, care lucrează în domeniul istoriei economice. A trebuit să mă apropiez de istorie mai târziu. Sunt de acord cu dumneavoastră că în ultimii 30-40 ani, specialiștii în istorie economică au transmis rezultatele cercetărilor lor de parcă se

adresau doar unui public specializat. Ce-i de făcut, deci?

Este limpede că Efortul nu trebuie făcut de către publicul larg, ci de către istoricii specializați în istorie economică. Oricât le-ar fi de dificil, este singura cale. Trebuie cu toții să învățăm să folosim cuvinte mai simple, termeni non-teh-

nici, să explicăm evaluările pe care le facem asupra trecutului. Trebuie să explicăm pe înțelesul tuturor de ce în trecut unele țări au crescut din punct de vedere economic mai repede decât altele. Aceste explicații pot fi oferite în cuvinte simple.

Istoricii economiei au avut tendința să ignore faptele istorice. Au examinat faptele economice de parcă erau desprinse de lumea din jur. Câteodată, parcă nici nu mai conta dacă ele se petreceau în România, în Estonia sau în Germania. Le studiau separat de alți factori (spirituali, religioși). Istoricii economiei trebuie să învețe istorie. Nu este ușor. Am avut în Spania un profesor care spunea că istoria economică este schizofrenică.

– În România, care a cunoscut un regim comunist, au existat după 1990 reacții de minimalizare a importanței factorului economic în istorie. Era o reacție față

de determinismul economic susținut de marxism. În opinia dumneavoastră, care este raportul dintre legile economice și capacitatea omului de a influența cursul istoriei?

– După cum știți, marxismul a constituit o pasiune și pentru intelectualii din Europa Occidentală, nu numai pentru cei din Europa de Est.

Eu cred că factorul economic joacă încă un rol foarte important, deci istoria economică își păstrează importanța sa. Nu poți înțelege istoria României în secolul al XX-lea doar prin istoria politică și sau prin cea diplomatică. Deciziile politice sunt luate pe baza resurselor economice. Analiza economică trebuie să fie prezentă în efortul de a înțelege istoria unei țări. Dar este la fel de adevărat faptul că și individul contează, că poate influența evoluția istoriei unei țări. Toate relațiile diplomatice, toate relațiile politice joacă un rol important.

Nu cred, de exemplu, că modul de comportare al Băncii Naționale a României ar fi fost același, dacă în fruntea ei se afla un alt guvernator. Domnul Mugur Isăreșcu și-a pus amprenta asupra politicii monetare în toți acești ani.

Rolul individului este uneori crucial în luarea unei decizii. Dar, cum v-am spus mai înainte, cred că este nevoie de o anumită cantitate de analiză economică pentru a înțelege ce s-a întâmplat cu România după 1990. Altfel, riscați să pierdeți multe elemente cheie pentru a explica istoria acestor ani. Atunci când istoricii examinează această perioadă, cele mai vizibile evenimente sunt cele politice. Apoi, ca vizibilitate, ne apar cele sociale, cele culturale. Dar în fundal se află cele economice. Sigur, ele nu determină chiar totul. Eu sau dumneavoastră nu suntem determinați direct de economie. Dar pentru istoricul unei țări, în opinia mea, studiul economiei acesteia este fundamental.

– În România, după cum ați putut constata și azi, există o preocupare pentru soarta tezaurului evacuat în vremea Primului Război Mondial la Moscova și care nu s-a mai întors acasă. Ce ar trebui să știe cititorul român despre soarta tezaurului spaniol, care a luat și el drumul Moscovei în deceniul al patrulea al secolului trecut?

– Cazul spaniol este unul singular. Aurul spaniol a fost folosit de guvernul republican, în cursul războiului civil din

Juan Negrin, (stânga) unul dintre liderii republicanilor spanioli, căruia i s-a reproșat că a trimis aurul Băncii Spaniei în schimbul armelor cumpărate de la sovietici

Spania (*Magazin istoric*, nr. 9/1997), pentru achiziționarea de armament. Este deci o altă situație decât cea a tezaurului românesc, evacuat la Moscova pentru a fi depozitat în siguranță, în condițiile existenței temerii că trupele germane ar fi putut ocupa tot teritoriul României. Deci, Spania nu are un caz de litigiu cu Rusia, care să poată fi judecat de către o curte internațională; noi nu avem documente în baza cărora să putem cere aurul înapoi.

Pregătindu-mă pentru această conferință, am citit foarte mult despre situația economică a României și despre problema tezaurului dumneavoastră. După discuțiile pe care le-am avut aici, am realizat faptul că situația dumneavoastră este singulară și de o mare actualitate, în vreme ce aurul spaniol reprezintă doar un subiect pentru istorici. Noi putem discuta azi dacă decizia guvernului republican de a cumpăra arme din U.R.S.S. plătind cu aurul depozitat la Banca Națională a fost una bună sau rea, dar aceasta este o discuție între istorici.

În cazul României, așa cum mi-a povestit domnul Mugur Isărescu, fiecare guvernator al B.N.R. transmite celui ce-i urmează în funcție responsabilitatea recuperării acestui tezaur. Lucrul acesta s-a întâmplat și în vremea regimului comunist. Probabil că guvernatorul care va reuși să recupereze acest tezaur va deveni un erou național.

– În ultima dumneavoastră frază există o

Profesorul Pablo Martín Aceña însoțește pe suveranii Spaniei prin expoziția consacrată împlinirii a 150 ani de existență a Băncii Spaniei

nuanță de optimism, care mă determină să vă întreb: ce credeți că ar trebui făcut în continuare?

– Sunt bucuros să vă răspund la această întrebare, doar că răspunsul nu va fi unul foarte concret. Nu pot să vă indic soluția miraculoasă. Cred că negocierile reprezintă până la urmă soluția. Presați mereu în această problemă.

Apoi, trebuie să o faceți cunoscută în cercuri cât mai largi în afara României. Opinia publică europeană, Banca Europeană Centrală, Comisia Europeană trebuie să fie informate că România are această problemă. Eu nu cred că în clipa de față ea este foarte cunoscută. Diseminarea informației despre soarta tezaurului românesc este una dintre cheile posibilei sale rezolvări. I-am sugerat domnului guvernator să informeze și celelalte bănci centrale europene. Uti-

lizați în acest demers persuasiunea. Încercați să-i convingeți pe toți guvernatorii băncilor centrale, guvernele europene să fie de partea dumneavoastră, astfel încât să nu fiți singuri în aceste negocieri cu Rusia.

România este acum membră a Uniunii Europene, dar S.U.A. sunt un element cheie pentru a putea spera într-un succes.

Știu că din punct de vedere politic și diplomatic este o problemă complicată, dar informarea și persuasiunea reprezintă metode puternice, dacă sunt utilizate cu inteligență. Puteți obține multe prin aceste metode. Și poate, într-o bună zi, cine știe...

– Vă mulțumesc mult, domnule profesor!

A consemnat
Dorin MATEI

De-a lungul celor aproape patru milenii de existență a Egiptului faraonic, cultul osirian a rămas o constantă și un element unificator în plan spiritual. Nașterea și renașterea, moartea, viața de după moarte au reprezentat marile mistere ale omenirii încă din zorii civilizației. Mitul osirian a căutat să dea răspuns la aceste întrebări fundamentale, în contextul unei civilizații agrare, unde viața individului urma ciclul naturii, al nașterii și al morții.

Ruinele Templului de la Abydos, așa cum apăreau într-o gravură de secol XIX, și o reprezentare a lui Osiris

OSIRIS MISTERUL EGIPTEAN AL RENĂȘTERII

MARIA PREDĂ

Originile cultului osirian coboară în epoca predinastică (înainte de 3.200 î.Hr.), când divinitatea era personificarea vegetației, a vieții mereu renăscute, a revărsărilor fertile ale Nilului. De altfel, micile statuete antropomorfe modelate din mărul Nilului, amestecate cu grâne și datând din acea epocă, au fost identificate ca prime reprezentări plastice ale lui Osiris. Numele zeului a rămas un mister, unii egiptologi traducându-l: „cel

care se așază pe tron“, alții: „cel instalat în vârf“ sau „locul ochiului“.

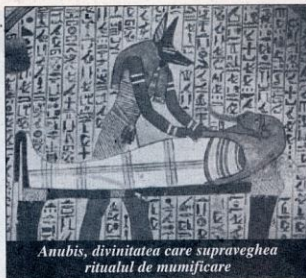
Centrul cultului avea să fie orașul Busiris, care, în limba greacă, înseamnă chiar „orașul lui Osiris“. Numele său egiptean era Djedou, de la cuvântul *djed* (coloană), referire la coloana vertebrală a lui Osiris, îngropată aici și reprezentată simbolic printr-un stâlp din lemn sacru (salcâm sau sicomor). La Busiris au apărut și primele sale repre-

zentări plastice elaborate, sub formă de bărbat-mumie, înfășurat strâns în bandaje, purtând pe cap coroana albă a Egiptului de Sus, coroană ornată cu pene, simboluri ale *Maât*-ului, principiul armoniei și corectitudinii, și cu un disc solar în vârf. Reprezentarea este semnificativă, făcând trimitere la epoca predinastică, când cele două Regate – Egiptul de Sus și Egiptul de Jos – nu erau încă unificate, iar suveranii lor nu purtau dubla coroană.

Și din trupul său...

Cele mai complete versiuni ale legendei, cunoscute până în prezent, sunt cele transmise de istoricii Diodor din Sicilia (sec. I î.Hr.), în a sa *Biblioteca istorică*, și, respectiv, Plutarh (sec. I d.Hr.), în lucrarea *De Iside et Osiride*. Ca primul născut, Osiris a moștenit tronul de la tatăl Gheb (personificarea pământului, soțul zeiței Nut, personificarea cerului) și s-a căsătorit cu sora sa Isis, formând, astfel, un cuplu regal exemplar. Împreună, ei i-au învățat pe oameni agricultura, meseriile, artele, științele, credința în divinități. Însă Seth, invidios pe fratele său, i-a pus la cale asasinarea, folosindu-se de un șiretlic: măsurându-i, în secret, înălțimea, el a cerut să se confecționeze o ladă din lemn de salcâm pe măsură, după care a organizat o petrecere în cinstea fratelui, la care și-a invitat 72 de complici. În toial ospățului, Seth a anunțat că va oferi lada frumos ornată celui care va încăpea perfect în ea. Toți cei prezenți s-au așezat, rând pe rând, în ladă, declarând că nu li se potrivește; când a venit rândul lui Osiris, Seth, împreună cu complicii, au ferecat-o cu plumb, după care au aruncat-o în Nil. Fluvius a purtat trupul neînsuflit până pe țărmul Feniciei, la Byblos, unde a eșuat, printre rădăcinile unui sicomor.

Dar Seth a subestimat puterea dragostei. Isis, ajutată de sora ei, Nephtis (în egipteană, „stăpâna templului”), folosindu-se de puteri magice, avea să descopere trupul soțului și să-l readucă în Egipt. Afând, Seth a reușit să între-

Anubis, divinitatea care supraveghea ritualul de mumificare

din nou în posesia corpului osirian și, pentru a-l face să dispară definitiv, l-a despicat în mai multe bucăți, pe care le-a împrăștiat pe întregul teritoriu al țării (după unele variante, corpul i-ar fi fost despicat în șapte, după altele în 14 bucăți; altele spun că Seth ar fi aruncat bucățile în Nil, iar fluviul le-ar fi răspândit pe teritoriul țării, simbol al fertilizării pământului). În locurile unde au ajuns, s-au ridicat temple: la Busiris (Djedou) – coloana vertebrală; la Abydos (Thys) – capul; în insula Philae – un picior; la Sais – o ureche; în insula Biggen, lângă legendarul izvor al

Isis și fiul avut cu Osiris, Horus

Nilului – un călcâi; la Mendis – falusul...

Isis și Nephtis au pornit din nou în căutare, de astă dată implicându-se și alte divinități. Rê, soarele aflat la apogeu, le-a luminat drumul, împrăștiind tenebrele, în care se ascundea Seth. Cu multă răbdare, surorile i-au adunat resturile trupului, pentru a le pune laolaltă și a-i reda suflul vieții. Mama lor, Nut, i-a reconstituit corpul și i-a așezat capul pe umeri. Anubis (zeul cu cap de șacal, fiul născut din legătura lui Nephtis cu Osiris și crescut de Isis, divinitatea care supraveghea buna desfășurare a ritualului de mumificare) i-a îmbălsămat mușchii și viscerale. Apăruse prima mumie...

Isis și Nephtis au organizat un lung priveghi lângă mumia lui Osiris. Isis personificând durerea pierderii, iar Nephtis – bucuria victoriei ordinii (a vieții) asupra haosului (a morții). Thot, zeul cunoașterii, magician cu cap de pasăre Ibis, i-a insuflat viață, în timp ce surorile, transformate în păsări, băteau din aripi, rostind o lamentație magică.

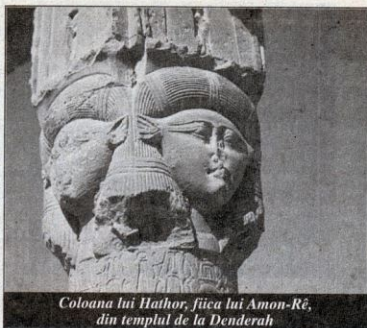
După renaștere, Osiris a avut cu Isis un fiu, Horus, cel care a moștenit tronul terestru al tatălui și a reușit să-l răzbune, învingându-l pe Seth. Astfel, Osiris a devenit „primul dintre cei din Occident”, adică suveranul regatului morților, judecătorul suprem al vieților trecute și garantul renașterii. Episodul este prezentat și în *Textele piramidelor*: „Mormântul este deschis pentru tine/Portile sarcofagului sunt trase pentru tine/Portile cerului sunt deschise pentru tine...” Recunoaștem o temă preluată mai

târziu de creștinism – reînvierea lui Hristos.

Treptat, Osiris a devenit un zeu „universal”, alături de Amon-Rê, fără ca aceste două divinități să se afle în opoziție! Osiris, zeu al Lumii de dincolo, al Lunii și al tuturor constelațiilor cunoscute, îl absoarbe pe Rê, în timpul nopții, și-l eliberează, în cursul zilei. Osiris a substituit, încetul cu încetul, mai multe divinități locale.

În templul din Denderah (*Iount Nousest*, în egipteană) din Egiptul de Sus, închinat zeiței Hathor, fiica lui Amon-Rê, se află două reprezentări ale lui Osiris – cea dintâi este însoțită de Isis, a doua de Nephtis – ce poartă inscripția: „Aici, totul se sfârșește și totul începe, etern”. Acest text seamănă izbitor cu textul biblic de mai târziu: „Eu sunt alfa și omega, începutul și sfârșitul.”

Misterele osiriene ocupau un rol important în viața religioasă a vechilor egipteni. Din rândul lor, cele mai cunoscute erau misterele publice, momente în care se interpretau un fel de piese de teatru, cu subiecte din legenda lui Osiris. După înălțarea stâlpului, poporul se împărțea în două tabere: partizanii lui Osiris și, respectiv, cei ai lui Seth. Urma o bătaie rituală, care se încheia, întotdeauna, cu triumful lui Osiris.

Coloana lui Hathor, fiica lui Amon-Rê, din templul de la Denderah

Profesorul Hawass pe urmele lui Osiris

Majoritatea sărbătorilor religioase din Egiptul antic avea în centru mitul osirian. Astfel, sărbătoarea revărsării Nilului, care marca începutul fenomenului și, deci, al noului an egiptean, era consacrată perechii divine Isis și Osiris. Inundația era privită ca unirea lor mistică. Negrul era culoarea simbolică a lui Isis, pământul fertil; în timp ce verdele îl reprezenta pe Osiris – culoarea grânelor germinate, a vegetației, a vieții. Începând

cu epoca Regatului Mijlociu, Isis a apărut sub forma ei cosmică – steaua Sepedet (*Sothis-Sirius*), ipostază în care, prezența ei pe cer provoca revărsările Nilului (prin lacrimile vărsate la pierderea soțului iubit).

Sărbătoarea recoltei era dedicată tot celor două divinități, care le-au oferit oamenilor principala sursă de hrană – grâul. Avea loc în luna *chojak* (a treia

lună a anotimpului Peret, luna ianuarie din calendarul creștin) și începea cu ofranda primelor spice culese, adresată lui Osiris și Isis. Era momentul în care se confecționau, dintr-un amestec de lut (mâl) și grăunțe, mici statuete, reprezentându-l pe Osiris vegetal. Ele erau uscate la soare, unse cu esențe, mumificate simbolic, pentru ca, la urmă, să fie îngropate în mici sarcofage. Ritualul reproducea moartea zeului (culesul recoltei), dar și renașterea (noua germinație).

Un rol important era jucat de Osiris în timpul sărbătorii Sed (un ritual ce trebuia să

redea faraonului îmbătrânit forța fizică și spirituală; se organiza, de obicei, în al 30-lea an de domnie, apoi, din ce în ce mai des, de câte ori faraonul considera necesar). Cu acea ocazie, suveranul se înfățișa supușilor în chip de Osiris și ridica, în cinstea zeului, o coloană Djed (un obelisc). La terminarea ce-

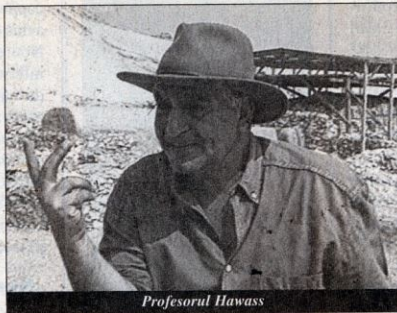

Intrarea în templul din Abydos, imagine din secolul al XIX-lea

remonialului, era renăscut, în chip de Horus, fiul și moștenitorul terestru al lui Osiris.

Cel mai important sanctuar osirian din Egipt a fost la Abydos (Thys), localitate aflată la 560 km sud de Cairo, respectiv 170 km nord de Luxor. Zona sacră a sanctuarului era numită și „Insula celor drepte”, „Poarta cerului” sau „Marele pământ”. Centrul spațiului sacru era marcat de o movilă, pe înălțimea căreia era ridicat stâlpul Djed, cu vârful acoperit, pentru a ascunde simbolic capul lui Osiris – centrul misterului. De altfel, la Abydos au fost înmormântați faraonii Dinastiei I și primii faraoni din Dinastia a II-a. Numeroși arheologi, mai ales egipteni, consideră chiar că Osiris a fost un rege, care a domnit efectiv în epoca predinastică sau în timpul primelor două dinastii, unii identificându-l cu faraonul Djer.

Recent, arheologul egiptean Zahi Hawass a afirmat că ar fi descoperit mormântul lui Osiris în satul Nazlet El Samman, lângă Gizeh, în apropiere de Marea Piramidă: o groță verticală în stâncă duce lângă un lac subteran, care se prelungeste cu o galerie (zona se află sub apă, în timpul revărsării Nilului). La capătul galeriei, unde s-a găsit un

Profesorul Hawass

mormânt fufuit, se deschide un puț adânc de 30 m, care dă într-o cavitate tăiată în calcar (zonă aflată, de asemenea, sub apă, în timpul revărsărilor).

Bolta cavității este susținută de patru coloane, iar în centrul ei se află un sarcofag închis, gol. Pe acesta se afla o inscripție în granit „PR”, care înseamnă „casa”, adică palatul, termen care, ulterior, este identificat cu ocupantul acestuia, adică suveranul; pe peretele lateral se află reprezentarea lui Osiris.

Aceste elemente i-au condus pe arheologii din echipa profesorului Hawass la concluzia că ar fi vorba chiar de mormântul lui Osiris. De altfel, niciodată un sarcofag nu a fost descoperit la o asemenea adâncime. Săpăturile continuă aici și în prezent.

În același complex sacru de la Abydos au fost îngropați, con-

form unui ritual, șoimi (încarnările lui Horus), ibiși (încarnări ale lui Thot, zeul cunoașterii divine) și câini (încarnări ale lui Oup-Ouaout, „deschizătorul de drumuri” și „protectorul misterelor”).

Sesostris al III-lea - constructorul

O perioadă de înflorire a sanctuarului s-a înregistrat în timpul Regatului Mijlociu, sub faraonul Sesostris al

III-lea (1878-1843

î.Hr.). El a fost unul dintre cei mai importanți suverani din întreaga istorie a Egiptului antic. De numele său se leagă ridicarea, la Abydos, a unui spațiu construit, numit „Locul de îndurare” (traducere, în limba franceză, făcută de cunoscutul egiptolog Christian Jacq), destinat preoților, artizanilor și personalului său administrativ. Străzile orașelului erau largi de 2,70 m, iar nivelul de confort,

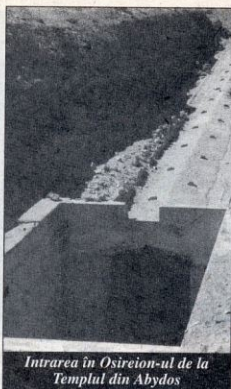

Thot, zeul cunoașterii, magician cu cap de pasăre Ibis

după cum o atestă săpăturile arheologice – cu totul remarcabil.

În apropiere, faraonul Sesostris al III-lea a ridicat două ansambluri arhitectonice, situate la 700 m unul de celălalt: un templu înconjurat de o incintă, unde se desfășurau ritualurile cotidiene atât în cinstea divinității principale – Osiris, cât și a unor divinități secundare. Construcția avea un sistem complex de canalizare pentru evacuarea apelor utilizate la purificările rituale și, printr-un drum, era legată de cel de-al doilea complex, un mormânt subteran cenotaf (mormânt fictiv, fără rămășițele defunctului), închinat tot lui Osiris. (Această dispunere arhitectonică – templu pentru cultul defunctului, de obicei, faraonul, în apropierea mormântului propriu-zis este o constantă a Egiptului antic; în Regatul Vechi templele erau legate de piramide, iar în Regatul Nou „templele de 1.000 de ani” – de morminte de la Valea Regilor.)

Alături de el, a fost înălțat și propriul mormânt cenotaf al lui Sesostris al III-lea (mormântul real s-a aflat, probabil, la Dachour, lângă Memphis), o adevărată capodoperă arhitectonică (inaccesibil, astăzi, publicului, din cauza stării avansate de degradare). Culoare lungi de 70 metri coboară pe diferite niveluri spre camera centrală. De-a lungul lor se deschid alte camere, superb lucrate. Din loc în loc, drumul este întrerupt de porți, ce simbolizează trecerile sufletului spre lumea de dincolo. Ultima încăpere – cea a renașterii –

Intrarea în Osireion-ul de la Templul din Abydos

are, în centru, o insulă înconjurată de ape (simbol al primului pământ, ridicat din Nun), unde se află un sarcofag de granit roșu și un *canop* (vas pentru păstrarea viscerelor mumificate) – mormântul simbolic al faraonului, identificat cu Osiris.

De o deosebită atenție s-a bucurat Abydos-ul și în timpul faraonului Ahmosis (1539-1514 î.Hr.) din Dinastia a XVIII-a, cel care a reunificat Egiptul, alungându-i definitiv pe hicsosi din zona Deltei Nilului și ocupându-le

capitala, Avaris. Acțiunea, care a dus la inaugurarea Regatului Nou, după cea de-a doua epocă intermediară, a fost începută, de fapt, de mama faraonului, regina Ahotep, în memoria căreia Ahmosis a ridicat un nou oraș și un complex sacru, după modelul lui Sesostris al III-lea. Din păcate și complexul lui Ahmosis se găsește azi în ruină!

Secole de uitare

Ceea ce s-a păstrat într-o stare relativ bună, fiind accesibil publicului, este Abydos-ul lui Sethi I (1291-1278 î.Hr.) din Dinastia a XIX-a. Faraonul a ridicat un nou templu și un mormânt cenotaf și, în semn de omagiu față de strămoși, a pus să se graveze numele a 76 de faraoni legați în mod deosebit de complexul osirian, pe pereții „culoarului anelor”. Numele lui Sethi este surprinzător, atât pentru un faraon, cât, mai ales, pentru un adorator al lui Osiris: el înseamnă „cel care aparține lui Seth” sau „omul lui Seth”. Însă, după ce Seth a fost învins de Horus, a fost condamnat să-și transforme forța distructivă într-una pozitivă și să umble în fața bărcii divine a lui Osiris, degajând drumul și zdrobind creaturile tenebrei. Aceasta este și forța care sălășluia în faraonii care purtau numele de Sethi. Deoarece numele lor nu puteau fi scrise în sanctuarul osirian, scribii au folosit un simbol de substituție (de exemplu, așa-numitul nod magic al lui Isis, favorabil și protector, respectiv nodul central care lega veșmântul ei, cunoscut și sub numele de „nod nilotic” sau „isiac”).

Templul din insula Philae, unde a ajuns un picior al lui Osiris

În complexul lui Sethi I, mormântul cenotaf al zeului, numit *Osireion*, este marcat de o movilă, pe care se află o plantă de salcâm. În mormânt se cobora printr-un puț adânc de 10 m, care ducea într-un culoar de 112 m lungime, pe pereții căruia sunt gravate texte ce trebuia să fie rostite pentru trecerea porților. Un al doilea culoar, care forma un unghi drept cu primul, ducea spre insula înconjurată de ape, spațiul fiind susținut de zece coloane imense, de granit roz. Într-o ultimă sală este reprezentată astrologia sacră, cu prezența zeiței cerului Nut, ridicată de către aerul luminos Chou. Din păcate, această zonă subterană este, astăzi, la rândul ei, inundată.

Ramses al II-lea (1278-1213 î.Hr.) din Dinastia a XIX-a avea să completeze opera tatălui, Sethi I, construind două curți în jurul templelor și grădini exotice. El le-a ridicat statui în chip de Osiris faraonilor predecesori. Totodată, și-a construit propriul templu funerar, azi în ruină, dar care mai păstrează, parțial, picturi murale de o rară frumusețe; printre acestea și reprezentarea bătăliei de la Kadesh (Qadesh, orașul canaanian, de pe cursul fluviului Oronte – Siria de azi –, în fața căruia, în 1273 î.Hr., a avut loc o bătălie între trupele egiptene, conduse de însuși Ramses al II-lea, și cele hitite, sub comanda regelui Mouwatalli. Deși, încheiată, practic, cu un rezultat indecis, prin relatările scrise și reprezentările apologetice ale epocii, bătălia a fost considerată o mare victorie a faraonului – *Magazin istoric*, nr. 8/2006).

Isis alăptând pe Horus...

Religia osiriană, religie a speranței, a căpătat o importanță majoră în perioada de crepuscul a civilizației egiptene, când s-au produs și numeroase invazii străine. Astfel, Herodot, care a vizitat Egiptul în jurul anului 450 î.Hr., relatează una dintre cele mai populare sărbători din epocă: „lămpile aprinse” din „noaptea sacrificiului”, referire la sacrificiul lui Osiris,

... și ingenuncheată, plângând pe Osiris

ucis de Seth. Era vorba de noaptea în care, în toate locuințele, se aprindeau lămini, pentru a alunga forțele tenebrelor și a o ajuta pe Isis să găsească trupul dezmembrat al soțului ei. Întâlnim aici o tulburătoare asemănare cu obiceiurile creștine din noaptea învierii lui Hristos.

În timpul dinastiei de origine greacă a Ptolemeilor, sărbătorile religioase, în general, și cele osiriene, în special, au dobândit, din ce în ce mai mult, caracterul de mister, fiind celebrate mai ales în timpul nopții. Aceste manifestări deveneau adevărate „iluminări mistice”, semnul exterior fiind apariția divinității prin statuia sa scoasă în public, moment de extaz pentru credincioși.

Totuși, faraonii Ptolemei nu au mai manifestat o preocupare deosebită pentru Abydos, care, în epoca romană, în condițiile instalării unei garnizoane, a fost total abandonat. Creștinii și, apoi, musulmanii au desăvârșit opera de distrugere, răvășind, pe rând, sanctuarul osirian, care a căzut, astfel, în uitare, pentru multe secole, fiind redescoperit abia în 1718, de iezuitul Claude Sicard.

Cultul osirian, asociat permanent cu cel al lui Isis, a depășit însă frontierele Egiptului, răspândindu-se în Grecia și apoi în Imperiul Roman; el a rezistat marilor religii mono-teiste, fiind practicat și azi în sânul societăților teosofice, care consideră că spiritul, decăzut din ordinea divină în ordinea naturală, se poate separa de materie pentru a se reintegra în sfera divină, cu ajutorul unor forțe considerate oculte. ■

Carol al II-lea și Elena Lupescu, în insulele Caraibe

CAROL AL II-LEA ÎN MEXIC

Catedrala din Capitala Mexicului

ALEKSANDR SIZONENKO (Moscova)

Dar Carol și anturajul său nu se puteau decara mulțumiți numai cu aceste întâlniri mondene. În 1943, după ce Uniunea Sovietică și-a deschis ambasada în Mexic, colaboratorii acesteia au atras atenția asupra încercărilor lui Urdăreanu de a stabili contacte cu ambasadorul U.R.S.S., Konstantin Umanski, figură cu autoritate și influență în rândul corpului diplomatic din acea țară. Autoritatea lui Umanski era sporită de succesele Armatei Roșii, care, în anii 1943-1944, obținea victorie după victorie în fața Germaniei fasciste.

Cunoscând bine personalitatea lui Carol și cum era

privit el în România, Ambasada U.R.S.S. a evitat contactele cu grupul din jurul său. Atunci Carol și Urdăreanu au mai făcut o tentativă: în timpul unei recepții la Ambasada Cubei, la care a participat primul secretar al Ambasadei U.R.S.S., Lev Tarasov, soției acestuia i-a fost prezentată Elena Lupescu. Dar nimic mai mult. Cele două au făcut cunoștință. Tarasov, personal, nu a intrat în vorbă nici cu doamna Lupescu, nici cu Carol, care se afla lângă ea.

În acele zile din primăvara anului 1944 Armata Roșie se apropia de granița României. Era de înțeles că fostul rege Carol, care avea planurile lui,

voia să contacteze partea sovietică.

Neobținând nici un succes la reuniunea de la Ambasada Cubei, Carol și Urdăreanu au inițiat alte tentative. Curând, în timpul unui spectacol la unul dintre teatrele din Mexico, în loja lui Tarasov și-a făcut apariția, cerându-și scuze pentru vizita intempestivă, Urdăreanu. L-a rugat pe Tarasov să-l primească la Ambasada sovietică într-o „problemă importantă”. Cu acordul ambasadorului Umanski, Tarasov a acceptat. Apreciind corect această întrevvedere, drept o nouă încercare de contactare a conducerii Ambasadei sovietice de către Carol, pentru ca,

Exclusivitate

În anii celui de Al Doilea Război Mondial, Mexicul a servit drept adăpost multor reprezentanți ai lumii politice europene. Printre ei s-a aflat și fostul rege român Carol al II-lea, împreună cu iubita lui, Elena Lupescu, și cu fostul mareșal al Curții, Ernest Urdăreanu.

Elena Lupescu se afla adesea în centrul atenției, la reuniunile mondene la care cei doi participau. Era o blondă înaltă și destul de frumoasă. Doamnele i se adresau ca unui membru al familiei regale, cu onorurile cuvenite unui asemenea statut.

ulterior, să-și facă intrarea în sferele mai înalte ale puterii de la Moscova, Umanski i-a cerut colaboratorului său să dea un ton cât mai puțin oficial vizitei. „Să vedem ce a mai născocit fostul rege”, a spus Umanski.

Iată cum a decurs întâlnirea dintre Urdăreanu și Tarasov, potrivit relatării acestuia din urmă, extrasă din articolul *Pe urmăntul lui Montezuma*, apărut în revista *Moskva*, nr. 6 din 1968: „Majestatea Sa, a spus șambelanul [Urdăreanu], m-a împunericit să transmit aceasta Ambasadei sovietice” și i-a înmănat lui Tarasov un plic mare. În el, pe o foaie scrisă dens, marcată cu coroana regală aurită, era un mesaj adresat de Carol lui Stalin. Fostul rege se oferea să devină comandant al noii armate române, pe care intenționa să

o creeze și să o îndrepte către trupelor germane, ajutând Armata Roșie să elibereze teritoriul românesc. Să reamintim că asta se întâmpla în primăvara lui 1944, în ajunul intrării Armatei Roșii pe teritoriul României.

Tarasov a citit atent documentul și i-a comunicat lui Urdăreanu că va raporta despre conținutul lui ambasadorului Umanski. Înștiințat în aceeași zi despre scrisoarea regelui, Umanski a comentat: „Regele crede că fiul său Mihai va fugi împreună cu nemții și o să lase liber tronul pentru el, iar el, Carol, în fruntea unei armate eliberatoare va intra în București și se va proclama din nou rege. Nici nu știi ce-i mai mult aici: prostie sau naivitate politică.”

Totuși, mesajul lui Carol a fost trimis la Moscova. Iar răspunsul a venit repede. Clar și laconic: guvernul sovietic, își amintea despre acest răspuns Tarasov, „nu avea nevoie de serviciile unui rege alungat din patria lui”.

Din însărcinarea lui Umanski, Tarasov i-a comunicat telefonic lui Urdăreanu răspunsul guvernului sovietic. Judecând după reacția fostului mareșal al Curții, el și regele nu se așteptaseră la acest răspuns. Urdăreanu a încercat să-i demonstreze lui Tarasov cât de greșită era decizia luată de Moscova, dar diplomatul sovietic nu a marșat la o asemenea discuție. Cu acestea, contactele Ambasadei sovietice de la Mexico cu Carol și Urdăreanu s-au întrerupt. ■

În românește de
Florentina DOLGHIN

Konstantin Aleksandrovici Umanski (1902-1945) a fost ambasador al U.R.S.S. în S.U.A. (1936-1938; 1939-1941), în Mexic (1943-1945) și în Costa Rica (1944-1945); a murit într-un accident aviatic. Carol își notează în *Însemnări zilnice*, anul 1943, că, de unde o vreme diplomatul sovietic făcea „o înverșunată propagandă împotriva noastră”, „arată ceva interes și simpatie pentru noi, mai ales de când a aflat că mama Dudui<ei> era rusoaică” (17 iulie 1943).

Șase zile mai târziu, regele pare foarte bine informat: „Umanski ar fi primit ca instrucțiuni de la Moscova că, dacă mă-nălțeste, să mă ignoreze și să încerce să mă saboteze cât se poate mai mult. Acest lucru l-a spus cuiva și ar fi și apărut într-un ziar de aci. Informatorul meu a adăugat că acest lucru îl miră din partea unui diplomat deștept cum este. Am fost, trebuie să mărturisesc, destul de turburat de această informație.”

Peste alte două săptămâni, Carol este la fel de preocupat de atitudinea diplomatului Moscovei: „Prin dna Wendell [o iugoslavă, soția lui Karel Wendell, însărcinatul cu afaceri cehoslovac în Mexic] am avut detalii mai sigure asu<pra> instrucțiunilor primite de Umanski. Ele sunt de a nu lua contact cu mine și chiar de a evita de a o avea, chiar socialmente, deoarece sunt român. Este o prostie, pe care, pare-se, chiar el o regretă.”

În fine, la 3 octombrie, Carol notează: „Pentru mine ce a fost mai interesant în această seară a fost atitudinea lui Umanski. Fatalmente, n-am făcut cunoștință, dar s-a purtat bine, privind câteodată cu interes, dar într-un fel complex lipsit de obraznicie sau insistență rău plasată. E un progres.” Iar peste patru zile o prietenă ziaristă i-a spus că „Umanski a fost furios de cele ce le-a scris ea, a declarat că sunt cel mai notoriu antisemit și că eu am inventat fascismul la noi în Țară.”

Notațiile regelui par a-l contrazice pe Lev Tarasov. Ambasadorul sovietic l-a primit în audiență pe Ernest Urdăreanu, luni 5 iunie 1944. „A fost bine și amabil primit, scrie Carol. Ambasadorul i-a pus unele întrebări interesante. Prima, asupra popularității mele; i s-au dat explicații relative la acțiunea mea pentru Țărâname și a aderenților mei în cercurile politice, s-au arătat și cauzele neînțelegerii cu Maniu & Co.” Iar la 22 iulie, însuși Carol are o întrevedere cu diplomatul Moscovei. „În decursul serii am avut prilejul de a vorbi de două ori cu el, l-am găsit foarte agreabil, vorbește perfect atât englezește, cât și franțuzește.” A doua zi, duminică 23 iulie, Carol are ecouri de la întâlnire. „Pare-se că este foarte mulțumit de cunoștința făcută, a declarat că ne-a găsit, pe Duduia și pe mine, foarte agreabili.”

F.D.

INVITATIE ÎN GALERIA DE ARTĂ VECHE ROMÂNEASCĂ

Se prea poate să nu vă fie
la îndemână vizitarea Galeriei de Artă Veche

Românească. În primul rând, amplasamentul în care ea se află, Muzeul Național de Artă al României, are aspectul unei fortărețe inexpugnabile, dacă nu este chiar, pentru taximetriști de pildă, o destinație misterioasă. În al doilea rând, este posibil să existe un soi de blocaj în receptarea artei religioase, generat fie de tendința de a simplifica și reduce întregul ei orizont la doar câteva episoade (frescele din Bucovina, mănăstirile Hurezi sau Agapia, sabia lui Ștefan cel Mare), fie de intimidarea pe care de regulă o produce spectrul erudiției: ne aflăm – nu-i așa? – la o răscruce de drumuri (Bizanț, Balcani, Occident) și epoci stilistice (romanice, gotice, baroce sau întreaga panoplie a atelierelor și școlilor postbizantine) pentru descifrarea cărora devenim, brusc, inabili. Să căutăm, totuși, câteva argumente în măsură să alunge descurajarea și să ne aducă în sălile Galeriei de Artă Veche Românească.

COSMIN UNGUREANU, Muzeul Național de Artă al României

Una dintre motivațiile forte este cuprinderea patrimoniului. Întâlnim, este adevărat, amenajări similare și în alte părți. Sunt renumite, de pildă, unele colecții de mănăstire, precum cele de la Putna, Agapia, Neamț sau Sucevița, ce adăpostesc piese inestimabile ca valoare artistică și documentară. Ceea ce le dezavantajează este faptul

că sunt grupate doar în jurul istoriei locului, fără a-i depăși marginile.

Galeria de la București, în schimb, oferă o perspectivă largă nu doar asupra geografiei, ci și a cronologiei artistice românești. Mai exact, din secolul al XIV-lea începând – cu fragmentul de frescă de la Sfântul Nicolae Domnesc – și până la tablourile primitivilor din crepusculul

evului fanariot. Sunt bine reprezentate toate cele trei provincii istorice, dar și capitolele majore de istorie și artei. În fapt, actuala expunere comparativă pune accentul tocmai pe legătura dintre teritoriu și epocă. Astfel, în prima sală aflăm cele mai timpurii artefacte valahe și moldave, situate la intersecția dintre Bizanț, Balcani și Occident; în sala a doua Țara Românească și monumentalitatea domniei lui Neagoe Basarab; polifonia culturii moldovenesti din vremurile lui Petru Rareș, Alexandru Lăpușneanu și Vasile Lupu în sala a patra; somptuozitatea levantină a lui Șerban Cantacuzino, în următoarea încăperei; sau, dimpotrivă, decadența fanariotă și aspectul vernacular, popular, în ultima dintre săli.

Nu lipsește, desigur, Transilvania. Câteva piese, între care și un altar poliptic pictat în 1510, conturează sumar, în sala a treia, admirabila cultură germană, dar și amestecul dintre gotic și iconografia moldovenească. Mai există un fel de „cameră mortuară“, în care sunt desfășurate câteva fragmente din biserica mănăstirii Văcărești, pentru a nu ne îngădui să uităm prea lesne ticăloșia dărâmării monumentului în epoca ceaușistă, și un tezaur amenajat în trei încăperi, în care sunt expuse odoare și bijuterii din aceleași zone și secole.

Este de la sine înțeles că toate obiectele din galerie au parcurs operațiunile de conservare-restaurare și că sunt îndeplinite toate exigențele expunerii. Ceea ce avem ocazia să vedem nu însumează decât a zecea parte din întregul patrimoniu. Cu toate acestea, experiența oferită de cele peste 900 de exponate este complexă și variată, solicitantă și lămuritoare în același timp. Iată o altă dimensiune a *cuprinderii* pomenite mai sus: cantitatea, bogăția, diversitatea. Ceea ce putem vedea în Galeria de Artă Veche Românească de la București surclasează, prin număr, orice altă alcătuire muzeală din acest registru. De unde provin însă

piesele colecției și, mai ales, care este povestea ei? Istoria agitată a patrimoniului constituie un alt argument menit să convingă amatorul indecis.

Trebuie să spunem din capul locului că este vorba despre una dintre cele mai vechi colecții de artă veche din Europa. Nucleul – și deopotrivă debutul – patrimoniului l-a constituit ansamblul averilor mănăstirești secularizate de legea promulgată în 1864 de Alexandru Ioan Cuza. Deja cu trei ani înainte, Alexandru Odobescu indica nevoia adunării acestor odoare într-un muzeu, fapt împlinit odată cu mutarea celor mai valoroase dintre ele în recent înființatul Muzeu de Antichități. Este, fără îndoială, una dintre cele mai dense epoci culturale. Să ne amintim că sunt instituite în vechiul regat, în același timp, două organisme culturale esențiale – Muzeul și Academia de Arte –, ambele menite să consolideze statutul artelor frumoase.

Colecției de tezaure mănăstirești i se alătură, în 1931, fondul de obiecte (icoane mai ales) deținut de Comisiunea Monumentelor Istorice. Cu timpul, ea sporește. Îi sunt adăugate piese descoperite prin săpături arheologice sau recuperate din diverse ipostaze, precum caftanele refăcute în anii '60 sau partea de tezaur întoarsă din Uniunea Sovietică.

În 1953 patrimoniul este mutat din Palatul Kretzulescu (actualul sediu UNESCO) – unde se afla, de 22 de ani, Muzeul de Artă Religioasă – în fostul palat regal, transformat în Muzeul de Artă al Republicii Populare Române. Șase ani mai târziu este deschisă oficial Secția de artă veche românească. Apoi, din 1963 și până la Revoluție, galeria este accesibilă publicului în corpul Știrbei. Tot acolo a fost redeschisă în 2002 și vă așteaptă, astăzi, să o descoperiți. ■

MARCEL PROUST ȘI RĂSCOALA DIN 1907

Diplomatul Emanuel Bibescu
se afla la Corcova când...

De câțiva ani buni se depun toate eforturile pentru a contrazice numărul morților din primăvara lui 1907, în urma represiunii sângeroase care a urmat dez-lănțuirii necontrolate a țărănimii, determinată de neînchipuita mizerie în care trăia zdrobitoarea majoritate a țării, pe care o atestă deopotrivă studiile

sociologice, economice, impresiile călătorilor români și străini.

... a corespondat cu scriitorul și prietenul
Marcel Proust

VALERIU RÂPEANU

Se spune că nu au fost 11.000 de morți, cifră acreditată de ziaristul Constantin Mille, ci „numai” 2.000-3.000. Să admitem acest număr. Este enorm. Două mii de oameni uciși fără judecată nu este o bagatelă. Sate rase de pe fața pământului, ca urmare a bătăii tenace a tului. Mii de oameni putrezind ani și ani prin închisori. Aș trimite pe cei ce vor să șteargă din istoria noastră anul 1907 la discursul lui N. Iorga, ținut în Camera Deputaților, în ziua de 12 iunie 1907, intitulat *În chestia amnistiei răsculaților țărani*. În introducere lui, N. Iorga rezumă astfel atitudinea oficială față de răscaloarele din 1907: „După ce se ucisese fără crutare, după

ce sate fuseseră aprinse și temnițele umplute de vinovați și nevinovați, pe care-i urmărea o ură de clasă neîmpăcată, alegerile se făcure cu oameni obișnuiți și în felul obișnuit, afară de prea puține excepții. Nu se știa încă în de ajuns cu câtă criminală nepăsare fuseseră jertfite mii de vieți omenești, împotriva omeniei și a legii – căci starea de asediu, pe care guvernul avea voie s-o proclame, nu fusese proclamată și nicăieri tribunalele militare n-au funcționat –, când în iunie, Camerele fură deschise în ședința extraordinară. Discursul Tionului, cetit de primul ministru, nu cuprindea nimic. Guvernul era hotărât să nu dea nici-o lămurire în nici-o privință:

deputații, aleși prin voința și mijloacele guvernului, nu cutezără a cere socoteală acestuia, opoziția conservatoare, reprezentată prin aleșii fățiși ai guvernului, era mulțumită de groaznică operă pe care liberalii o săvârșiseră pentru a răzbuna marea proprietate și marea arendășie” (N. Iorga, *Discursuri parlamentare*, vol. I, partea I, București, 1939, p. 7).

Vom publica în continuare o scrisoare din partea celui ce trăia în acei ani nu doar într-un turn de fildes, ci într-o lume aseptica, în care cei de afară intrau pentru scurt timp, la capătul unor nesfârșite amânări, pertractări, retractări, reveniri, după cum și ieșirile în lumea lui se realizau cu

aceeași dificultate, după aceleași nenumărate răzgândiri, renunțări. Este vorba despre Marcel Proust, autorul capodoperei *În căutarea timpului pierdut*, pe care atunci, în 1907, nimeni n-o intuia. Materialul ei de construcție era înmagazinat de autor din observațiile, asupra unei lumi care nu bănuia, când îl invita cu atâta insistență, că o să-și afle într-o bună zi imaginea într-un roman cum până atunci nu se mai scrisese.

Cu mai mulți ani în urmă am stabilit cu exactitate când și unde l-a ascultat pentru prima dată Marcel Proust pe George Enescu, ceea ce i-a adus citarea superlativă în primul roman din ciclul *În căutarea timpului pierdut*. Întrebat dacă își amintește întâlnirea cu scriitorul, Enescu a răspuns fie evaziv, fie a indicat seratele ce se desfășurau în salonul parizian al principesei

Elena Bibescu, mama diplomaților Anton și Emanuel Bibescu, prieteni apropiați ai lui Proust (*Magazin istoric*, nr.1/2003). Ceea ce era plauzibil. Dar așa cum îi scrie lui Anton Bibescu, Proust l-a ascultat pentru prima dată pe George Enescu în seara zilei de 19 aprilie 1913 (am abordat pe larg acest episod în volumul *Enescu*, Editura Pro, 2003; scrisoarea romancierului, care a refăcut în corectură un paragraf, în urma auditei recitalului lui George Enescu, la p. 108), după ce a participat la un recital public al acestuia.

Scrisoarea pe care o publicăm astăzi către celălalt frate Bibescu, Emanuel, care zece ani mai târziu își va pune capăt zilelor ca să curme suferințele unei boli necruțătoare, ne poartă într-o lume aflată la antipodul selectelor concerte parizi-

ene, în care sunetul de o puritate divină al viorii Enescu – ce l-a impresionat atât de mult pe Proust – nu se mai făcea auzit. Erau lumi care nici nu știau una de alta. Cea de a doua, despre care Proust află acum, este a țăranilor români înfomețați de o viață, care numai viață nu putea să fie numită.

Acum, în martie 1907, Emanuel Bibescu se afla în vacanță de Paști la moșia părintescă de la Corcova. Citind în ziarele pariziene știri despre răzcoalele țăărănești din România, Marcel Proust este neliniștit de soarta prietenului său. Îl caută la telefon, dar nu îl găsește. Atunci îi trimite această scrisoare tipic proustiană, în care mirările infantile se alătură unor soluții naive.

„[Joi seara, 28 (?)
martie 1907]

În vie la Corcova

Știu că în general parizienii ignoră relele făcute de apași sau cazurile de rujeolă care (de) la distanță dau străinilor impresia că Parisul este de nelocuit. Așa încât, chiar presupunând că au existat încercări de grevă în România (ceea ce, de altfel, ziarele dezminț și afirmă rând pe rând și ce trebuie să fie mai puțin important decât greva brutarilor, despre care citim în ziar și la care nu ne gândim), sper că ți-ai dat mai puțin seama decât cei care citeșc ziarul. Și de altfel am văzut că județele contaminate nu aveau nimic în comun cu Strehaia, Corcova și Mehedinți. Cu toate acestea, dragă prietene, câteva cuvinte din partea d-tale, în care să-mi spui că toate acestea nu ți-au stricat vacanța, mi-ar face mare plăcere. Deoarece știi că ești în mod statornic în mintea mea, ți-l perpetuu al preocupărilor ei afectuoase. Și nu mi-ar plăcea deloc să-mi închipui că țara dumitale ar putea deveni revoluționară, căci atunci aș vrea să te văd părăsind un pământ frământat și să vii pentru totdeauna la noi, unde sunt, ce-i drept, și mai multe tulburări. Să mergem așadar cu toții în Utah. E drept că acolo bridgeul este interzis, de aceea poate că nu te vei acomoda deloc. Am cerut de multe ori 514.00, dar 514 zero zero nu răspunde a fost de fiecare dată singurul răspuns.

Cum nu se poate
mai amical,
Marcel Proust"

Scrisoarea este inclusă în volumul al VII-lea al monumentalei ediții critice *Corres-*

pondance de Marcel Proust, 1907, text stabilit, prezentat și adnotat de Philip Kolb, Plon, 1981, p. 126. Autorul ediției reproduce în notă (p. 127) știrile care l-au alarmat pe Proust, făcându-l să telefoneze și apoi să-i scrie prietenului său. Se citează din *Le Journal des Débats*, rubrica *À l'Etranger*, din 26 martie 1907, p. 2: „Mișcarea insurecțională a țăranilor, care a început în județele din extremul nord Dorohoi și Botoșani, s-a întins până în apropierea Iașilor și a coborât până spre sud, în județele Vaslui, Huși și Bârlad, de la frontiera cu Rusia.

Din Moldova mișcarea a trecut în Valahia, unde s-au semnalat dezordini la Fierbinți, la nord de București, Craiova, Teleorman, Zimnicea, aproape de frontiera bulgară și mai ales la Alexandria, unde după *Sonnmontag Zeitung*, s-au produs grave tulburări antisemite [...]

Viena, 23 martie. Revolta țăranilor din România, pornită împotriva evreilor, a început să se îndrepte împotriva proprietarilor de pământ, ale căror castele și ferme au fost devastate și arse în toate părțile Valahiei vecine cu frontierele austriece."

Și tot autorul ediției trimite la o altă notiță apărută în același ziar, în chiar seara când Marcel Proust i-a scris lui Emanuel Bibescu: „Situația din România, București, 23 martie. Se anunță din surse oficiale că o «liniște perfectă» domnește la Brăila, Galați și București și că informațiile contrare nu sunt conforme cu adevărul.” Greva brutarilor din Franța, la care se referă Marcel

Proust, punând-o pe picior de egalitate cu răzcoalele țărănești din România, era povestită în știrile din aceleași ziare. Se va desfășura între 11 aprilie și 2 mai 1907.

Prețioasă nu numai pentru că dezvăluie încă un episod al sentimentelor de prietenie care îl legau pe Marcel Proust de frații Bibescu, scrisoarea ne atestă că răzcoalele țărănești din 1907 nu rămăseseră doar un episod cu ecou între granițele țării. Rândurile lui Proust și extrasele din presa franceză, care i-au stârnit temerile că România „ar putea deveni o țară revoluționară” – ipoteză pe care o exclude –, reprezintă un eșantion semnificativ al ecoului european al acestui tragic episod al istoriei noastre. ■

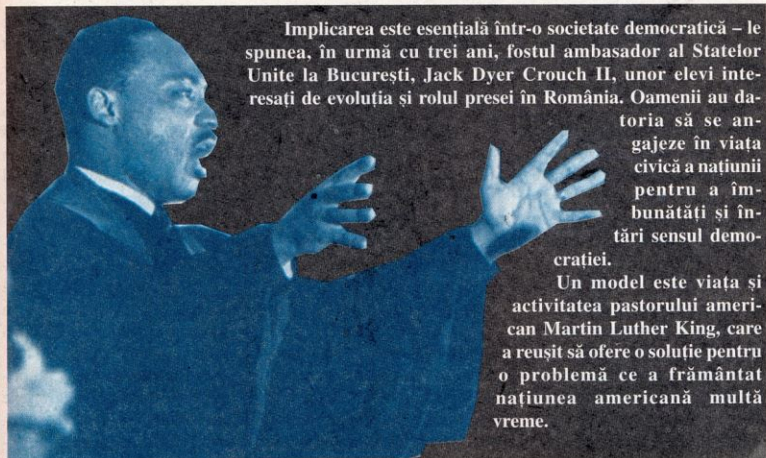
Editura ALMA
 Calea Severinului 44A
 200610 Craiova
 Tel./Fax: 0251-586.301; 587.300
 e-mail: alma_cons@yahoo.com

ACADEMIA ROMÂNĂ
 ACADEMIA DE ȘTIINȚE TEHNICE DIN ROMÂNIA

EVOCĂRI

Editura ALMA – Craiova
 2005

Implicarea este esențială într-o societate democratică – le spunea, în urmă cu trei ani, fostul ambasador al Statelor Unite la București, Jack Dyer Crouch II, unor elevi interesați de evoluția și rolul presei în România. Oamenii au da-

toria să se angajeze în viața civică a națiunii pentru a îmbunătăți și întări sensul democrației.

Un model este viața și activitatea pastorului american Martin Luther King, care a reușit să ofere o soluție pentru o problemă ce a frământat națiunea americană multă vreme.

VISUL LUI MARTIN LUTHER KING

EUGEN TOMAC

In 1865, după patru ani de război civil, prin victoria statelor din Nord asupra celor din Sud (unde existau mari plantații de bumbac ce foloseau munca sclavilor negri), sclavia era abolită pe teritoriul Statelor Unite ale Americii. Ceea ce nu însemna că negrii căpătau, automat, aceleași drepturi cu albi.

La începutul secolului al XX-lea, negrii încep să se organizeze și să își instituționalizeze activitatea pentru drepturi egale cu ceilalți cetățeni. Populația afro-americană își creează pentru prima dată școli, ziare și chiar mici afaceri pentru a-și susține acțiunile. Se mențin separarea spațiilor în cinematografe, restaurante, locurile pentru negri în spa-

tele autobuzului, școli separate pentru albi și pentru negri.

Evoluția societății americane obligă statul să ia anumite măsuri în sprijinul comunității afro-americane, iar procesul de segregare începe ușor să se erodeze. Primul succes înregistrat a fost procesul Brown contra Biroul Educației din Topeka, în urma căruia, în anul 1954, Curtea Supremă a S.U.A. a declarat neconstituțională existența a două sisteme de învățământ, pentru persoanele de culoare și pentru albi.

Martin Luther King s-a născut în 1929, în orașul Atlanta, statul Georgia, într-o familie afro-americană. Tatăl era pastor baptist, iar mama, profesoară. Educația și-o începe

la Morehouse College din Atlanta, școală publică specială pentru negri, pe care o termină în 1948. După absolvirea colegiului, Martin Luther King își continuă studiile la Seminarul Teologic Crozer din Pennsylvania. A fost ales liderul unei clase formate în majoritate din studenți albi.

În 1954, Martin Luther King își începe misiunea de pastor la biserica baptistă Dexter Avenue din Montgomery, statul Alabama. Aici încep și primele mișcări inițiate sub conducerea sa în apărarea drepturilor civile pentru populația de culoare. Principiul pe care se baza Martin Luther King era inspirat din activitatea liderului indian

Mahatma Gandhi (*Magazin istoric*, nr. 1, 2/1991). Nonviolenta i-a apărut o cale sigură de soluționare a problemelor sociale din America.

Un incident produs la 1 decembrie 1955, în Montgomery, reușește să solidarizeze întreaga comunitate afro-americană și să declanșeze o serie de acțiuni ce au izbutit să schimbe statutul cetățenilor de culoare.

Într-unul dintre zecile de autobuze care transportau zilnic muncitorii de la fabrici, se afla Rosa Parks, croitoreasă. Obosită, Rosa a adormit pe scaun. După ce partea de autobuz rezervată albilor s-a umplut, șoferul le-a cerut câtorva negri să se ridice și să permită albilor să se așeze în locul lor. Trei pasageri de culoare s-au conformat. Rosa Parks era însă prea obosită. Liniștită, dar cu multă hotărâre, ea a refuzat să se ridice. Șoferul autobuzului a chemat poliția, pentru a aresta un pasager indisciplinat. Martin Luther King le-a solicitat tuturor membrilor comunității afro-americane să boicoteze societățile de autobuze.

Comitetul civil creat pentru a coordona greva a hotărât să transmită un manifest tuturor negrilor din Montgomery, cerându-le să nu urce, începând cu 5 decembrie 1955, în autobuze, în semn de protest față de atitudinea autorităților. Manifestul preciza: „Iar a fost arestat un negru și aruncat în închisoare, pentru că a refuzat să cedeze locul unui alb. Dacă trebuie să vă duceți la lucru, luați un taxi, de unul singur ori în grup, sau mergeți pe jos!” Populația de origine afro-americană s-a implicat peste așteptările organizatorilor. Mergeau cu mașinile personale, cu taxiuri, carete, pe catări sau pe jos.

Autoritățile au încercat să păcălească pe protestatari, publicând în paginile ziarelor o știre potrivit căreia s-ar fi ajuns la o înțelegere cu câțiva clerici afro-americani pentru a înceta greva. Acest gest a mobilizat și mai mult comunitatea, care a reușit, într-o singură noapte, să dezmințită știrea falsă și să transmită tuturor vestea că greva trebuie să continue.

Autoritățile au interzis prin lege autostopul și au impus tot mai multe restricții de circulație speciale pentru negri. Sperând să îl intimideze, a avut loc un atentat cu bombă asupra casei în care locuia pastorul american. Incidentul a tensionat și mai mult situația. Majoritatea populației de culoare era pregătită să răspundă tot cu violență, dar influența și încrederea de care se bucura Martin Luther King a reușit să împiedice orice formă de răzbunare.

Ultima încercare a autorităților a fost apelul la o lege mai veche, prin care era interzisă boicotarea autobuzelor. Au fost închise peste 100 de persoane de culoare. Populația afro-americană a început să se prezinte în fața închisorilor pentru a fi arestată. Chiar și pastorul King fusese arestat pentru încălcarea legii.

Boicotul autobuzelor din Montgomery a durat 382 de zile. La 21 decembrie 1956, Curtea Supremă a S.U.A. a declarat neconstituțională legea segregării în autobuze. Aceasta a fost o primă reușită majoră.

Martin Luther King este chemat în întreaga Americă pentru a participa la demonstrații și a ține discursuri și predici în sprijinul populației de culoare. La 28 august 1963, pastorul a lansat o invitație tuturor cetățenilor Statelor Unite să participe la „Marșul spre Washington”, acțiune ce a reunit peste 250.000 de persoane ce luptau pentru obținerea drepturilor civile.

În Capitală, în fața ansamblului monumental Lincoln Memorial, Martin Luther

Martin Luther King vorbind la un miting organizat în anul 1957 la Washington

Rosa Parks, cea care a declanșat acțiunea de boicotare a autobuzelor segregate

King a ținut un discurs rămas de referință în evoluția națiunii americane. Discursul *I have a dream* (Am un vis) a impresionat America. King a comparat Constituția și Declarația de Independență cu un cec, care, în ceea ce îi privea pe negrii din America, rămăsese neacoperit. „Dar nu vrem să credem că Banca Dreptății a dat faliment.” Prin strigătul *Libertate acum*, el a condamnat brutalitatea forțelor de poliție, interzicerea accesului în instituțiile publice, limitarea dreptului la liberă circulație, segregarea rasială și neacordarea dreptului de vot. King și-a încheiat discursul cu următoarele cuvinte, devenite celebre: „Am un vis, și anume că într-o bună zi, pe dealurile roșii din Georgia, fiii foștilor sclavi și fiii foștilor proprietari de sclavi vor putea să se așeze împreună la masa fraternității. Am un vis, că într-o bună zi chiar și statul Mississippi, un stat care lăncezește în fierbințeala nedreptății și opri-mării, se va transforma într-o oază a libertății și dreptății. Am un vis, că cei patru copii ai mei vor trăi într-o bună zi într-o națiune în care nu vor mai fi judecați după culoarea pielii lor, ci după caracterul

lor. Aceasta este speranța noastră. Și mă voi întoarce în Sud cu încrederea că vom putea transforma acest munte de speranță într-o stâncă de neclintit a speranței.”

În același an, 1963, revista *Time Magazin* îl declara omul anului. În 1964, face o vizită în Europa, unde se întâlnește cu Papa Paul al VI-lea. King avea să declare presei că întâlnirea dintre el și papă s-a desfășurat ca între prieteni.

În luna octombrie 1964, Martin Luther King primește Premiul Nobel pentru Pace. Suma câștigată, aproape 55.000 de dolari, a fost donată cauzei sale.

Legea pentru drepturile civile din 1964 a hotărât că magazinele alimentare, hotelurile, barurile și benzinăriile nu mai aveau voie să practice nici un fel de discriminare. Toate persoanele care absolviseră șase ani de școală aveau dreptul să participe la vot. Nici discriminarea în câmpul muncii nu mai era permisă.

Martin Luther King nu a mai trăit să vadă și ultima victorie. La 10 aprilie 1968, a fost promulgat un proiect de lege care proclama încetarea oricărui tip de discriminare la vânzarea și închirierea de locuințe.

Vestea că dr. Martin Luther King a căzut victimă unui atentat, în ziua de 4 aprilie 1968, a zguduit lumea. El a fost răpus în balconul unui motel din Memphis, cu câteva ore înaintea unui miting pentru apărarea drepturilor civile.

Astăzi, ziua de 15 ianuarie, când s-a născut Martin Luther King, este celebrată ca sărbătoare pe întreg cuprinsul Statelor Unite ale Americii. ■

Președintele George W. Bush vorbind la ceremonia funerară a Corettei King

Pastila cu cuvinte

În episodul din acest număr, vă propun două cuvinte-simbol pentru două țări. Primul desemnează în același timp un continent și o țară, cea mai importantă de pe acel continent. Cel de-al doilea, un obiectiv istoric dispărut, rămas ca simbol al absolutismului și despotismului feudal.

AMERICA

Academician MARIUS SALA

Cristofor Columb

Astăzi toată lumea știe unde se află America de Nord și de Sud. Nu toată lumea știe însă istoria numelui pe care îl discut.

America a fost descoperită de navigatorul genovez Cristofor Columb care, din 1492, și-a oferit serviciile regilor spanioli Ferdinand și Isabela. Cu o flotă de trei corăbii (*Santa Maria, Pinta și Niña*), el a pornit din portul spaniol Palos la 3 august 1492, ajungând la 12 octombrie a aceluiași an în insula San Salvador (Wahling) din arhipelagul Bahamas. Ziua de 12 octombrie este considerată data descoperirii Americii și este sărbătorită, sub numele de Ziua Hispanității, ca zi na-

țională a Spaniei. (Cu câteva secole înainte au făcut expediții și scandinavii, vikingii, care au atins Canada actuală, dar nu s-au stabilit acolo.)

La început, noul continent s-a numit, greșit, *Indiile de Vest*, pentru că primii exploratori europeni care au debarcat pe coasta Americii au crezut că au ajuns în India. În orice caz, indigenii din America sunt numiți până astăzi *indieni*, deși n-au nimic de-a face cu India. Unii au crezut necesar să înlocuiască pe *indian* cu sensul „populație băstinașă din cele două Americi” prin *amerindian*, cuvânt format în franceză (*amérindien*) de la *Amérique* + *indien*.

Uneori, în istoria omenirii s-au făcut și greșeli, cu urmări până în zilele noastre; numele continentului american prezintă un astfel de exemplu. *America* nu a fost denumită după numele celui care a descoperit continentul, ci are la bază numele unui alt navigator italian, Amerigo Vespucci, care a făcut patru expediții în Lumea Nouă descoperită de Columb, după căderea în dizgrație a acestuia. Totul s-a datorat unei informații eronate din

cartea *Cosmographiae introductio... insuper quattuor Americii Vespuci navigationes*, scrisă în 1507 de cosmograful german M. Waldseemüller, cunoscut și sub numele latinesc Hylacomilus. În cartea citată, acesta i-a atribuit eronat lui Amerigo Vespucci meritul de a fi descoperit continentul american. Așadar, numele *America* nu are legătură cu termenul indigen *merik* „munte”.

Numele continentului a devenit și substantiv comun, *americă* „un fel de pânză de bumbac, de calitate inferioară”. Negustorii ambulanți care vindeau această pânză se lăudau că au adus-o de la mari depărtări, din America. În franceză, expresia *homard à l'armoricaine* „homard gătit ca în Bretania” (dat fiind că *Armorique* era numele Bretniei actuale înainte de secolul al VII-lea, de la *Armor* „țara

Amerigo Vespucci și harta Lumii Noi realizată de geograful Waldseemüller

Ferdinand și Isabela

mării") a devenit *homard à l'américaine*, ceea ce dovedește că *américain* era mai frecvent decât *armoricain*, învechit și necunoscut.

De la numele *America* s-a creat, în franceză și engleză, un derivat ajuns și la noi: *americu*, ele-

ment chimic radioactiv sintetic, obținut de G.Th. Seaborg, Ralph A. James, Leon D. Morgan și Albert Ghiorso, în 1944. Substantivul a fost creat de la *America* după modelul lui *europiu*, element chimic din familia pământurilor rare, descoperit în 1896 de chimistul francez Eugène-Anatole Demarçay, care a dat numele elementului chimic descoperit de el după *Europa*.

BASTILIA

Căderea Bastiliei este simbolul căderii absolutismului regal în Franța. A avut loc la 14 iulie 1789, când Bastilia a fost luată cu asalt de poporul din Paris. Ziua de 14 iulie a fost proclamată, în 1880, ziua națională a Franței.

Bastilia era o veche fortăreață din Paris, a cărei construcție a început la 1370, în timpul domniei lui Carol a V-lea. Era o cetate militară cu opt turnuri masive. Cardinalul Richelieu a transformat-o în închisoare de stat. Bastilia a „găzduit” figuri celebre, dintre care unele (Bernard Palissy, savant francez care a descoperit emailul în 1590) au murit acolo. Aceeași soartă a Palissy a avut și Masca de Fier, personaj misterios care n-a fost niciodată identificat cu certitudine, mort în 1703 (*Magazin istoric*, nr. 5/1975). Pentru perioade scurte au locuit la Bastilia și Voltaire; și Marchizul de Sade. La un an de la Revoluție, în 1790, închisoarea a fost demolată; a apărut o vastă piață, în centrul căreia se înalță *la colonne de juillet* făcută din bronz. Trei linii de metrou se întâlnesc în *Place de la Bastille*.

Cucerirea Bastiliei în 1789

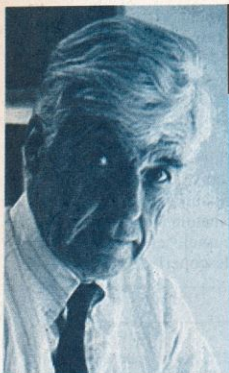
Originea termenului este interesantă. Numele a fost inițial un substantiv comun, *bastille*, împrumutat din vechea provensală, unde *bastida* a însemnat la început, în Evul Mediu, „lucrare de fortificație temporară”, de unde apoi sensul de „cetățuie, cetate”. Prima formă a cuvântului în franceză a fost *bastide*, apropiată de etimonul provensal. Forma *bastille* apare la 1370 și este rezultatul unei substituiri de sufix (în franceză, terminația *-ide* era rară și a fost înlocuită cu *-ille*, mai frecventă). Cuvântul face parte din familia verbului francez *bâtir*, cuvânt având la bază forma francică (germanică) *bastjan*, din care provine și germanul *Bast* „rafie; scoarță de copac”.

La origine (în secolul al XII-lea), verbul *bâtir*, devenit ulterior *bâtir*, avea două sensuri: „a construi” și „a asambla piesele unei haine croite”. Verbul germanic a fost introdus cu sensul de „a lucra cu scoarță de copac; a împleti”, de unde a evoluat la sensul „a asambla piesele, părțile unui obiect”. Pe de altă parte, din cauză că germanicii acopereau adesea pereții exteriori ai caselor cu scoarță, rafie și alte materiale împletite, s-a ajuns la sensul de „a clădi”, specific limbilor galoromanice (franceza, occitana). Limbile galoromanice au împrumutat termenul pentru desemnarea acestei acțiuni din superstratul germanic, după cum și româna, altă limbă romanică, a împrumutat termenul respectiv *a zidi* tot din superstrat, care în cazul nostru a fost vechi slav.

Încoronarea regelui Carol al V-lea

Istorii controversate

Robert Paxton

Fiecare istorie națională are și problemele ei sensibile, puncte nevralgice, adeseori ascunzând traume și nenumerate destine frânte. Din 1940 încoace, regimul de la Vichy, cunoscut după numele localității ce a adăpostit structurile de conducere, a reprezentat unul dintre

cele mai controversate subiecte din trecutul francezilor.

Poate nu întâmplător, cel care, o viață întreagă, a încercat să ridice vălul, scoțând la iveală adevărul despre acele timpuri, a fost un străin, un american vorbind franceza cu accent ciudat, dar pasionat de istoria Europei.

Imagine din Parisul ocupat

UN AMERICAN LA PARIS

THEO STĂNESCU-STANCIU

● Mareșalul Pétain sau generalul de Gaulle? ● Consensul societății franceze tulburat de un american ● Arhive pe care francezii le sperau pierdute, regăsite la Londra și Washington ● Un mit spulberat: regimul de la Vichy și-a dorit colaborarea cu Hitler!

Robert Paxton a schimbat în mod fundamental percepția așa-numiților „ani negri” din istoria Franței contemporane. Acest universitar american, născut în 1932 într-o familie de intelectuali, cu orientare democratică, a fost atras încă din tinerețe de Europa și de istoria sa. După finalizarea studiilor în S.U.A.

(în 1954), Paxton s-a îndreptat spre Oxford. Mai târziu, puțin după anul 1960, s-a înscris la doctorat la prestigioasa Universitate Harvard. Lucrul alături de unii dintre cei mai cunoscuți istorici ai timpului, precum James Joll, renumit pentru studiile din domeniul anarhismului, sau John Roberts, a contribuit, în mod

substanțial, la orientarea carierei sale.

Subiectul pe care și l-a ales pentru lucrarea de doctorat a fost Franța anilor 1940. Primul obstacol pe care l-a depășit cu brio l-a constituit răspunsul la o întrebare pe care tânărul istoric american a considerat-o crucială: cui aparținea esența autorității acelor

timpuri – mareșalului Pétain sau generalului de Gaulle?! Publicarea tezei de doctorat, în 1966, sub titlul *Parades and Politics at Vichy* (Parade și politici la Vichy), a stârnit de la început controverse.

Și, mai ales, l-a adus în atenția francezilor, deloc mulțumiți de faptul că cineva, mai ales un străin, a încercat să dezgroape un subiect puțin plăcut al istoriei lor. Cu greu putea fi înțeles cel care încerca să scoată din nou la lumină probleme pe care aproape toată lumea le dorea uitate. Forțele politice franceze se regăseau într-un neașteptat consens, ciudat și de-a dreptul hilar: susținătorii regimului de Gaulle nu doreau să se ridice nici măcar o urmă de îndoială deasupra masivului suport popular de care beneficiase generalul în lupta pentru eliberarea Franței; comuniștii doreau să-și acopere lipsa de reacție din timpurile respective, iar conservatorilor le era prea dragă ideea unui mareșal Pétain – erou al luptei pe două fronturi, personaj atât de îndrăgit mai ales prin prisma unei bine gândite declarații făcute de mareșal, adus, câțiva ani mai târziu, în fața Înaltei Curți de Justiție: „În acei ani, eu am fost o simplă verigă, în timp ce de Gaulle a fost sabia!”

Se clădise astfel unul dintre cele mai solide mituri ale istoriei naționale franceze: regimul de la Vichy, între colaboraționism și suveranitate. Una dintre lucrările fundamentale care tratase subiectul – Robert Aron, *Histoire de Vichy* (Istoria regimului de la Vichy), publicată în același an în care

Paxton își finaliza studiile, opera cu două perioade distincte în istoria momentului Vichy: regimul condus de mareșalul Philippe Pétain (1856-1951), vârstnicul erou al primei conflagrații mondiale, care a încercat să acorde Franței o atât de necesară, în tulburii ani, gură de aer; respectiv, cel condus de oportunistul om politic Pierre Laval (1883-1945), cel care a preluat rolul negativ al pozeștii, întruchipând trădarea și rușinea colaborării cu regimul nazist.

I luptă dură se întreprindea la orizont. Dar Paxton și-a pregătit cu minuțiozitate armele. Muniția cea mai importantă îi venea din cercetarea arhivelor. Istoricul american și-a îndreptat atenția asupra unor surse considerate inexistente de partea franceză: arhivele naziste, salvate pe microfilme păstrate la Londra și Washington. Iar răspunsurile pe care le-a găsit acolo au fost copleșitoare: întregul scenariu al istoriei Vichy-ului

trebuia rescris! Nu neapărat fără pasiune, dar, cu siguranță fără mituri și imagini deformate.

„Pusă în fața alegerii unei singure variante – a-și vedea liniștiți de muncă sau a se răzvrăti împotriva regimului – marea majoritate a francezilor a optat pentru prima. Poate că autorul acestor rânduri și cititorii lor ar fi fost tentați să o aleagă pe a doua” – scria Paxton la sfârșitul lucrării care avea să schimbe viziunea asupra istoriei acelor ani: *Vichy France: Old Guard and New Order 1940-1944* (Franța Vichy-ului: Vechea Gardă și Noua Ordine 1940-1944), apărută în anul 1972.

Bătălia nu fusese nici pe departe încheiată! Traducerea cărții în limba franceză a reprezentat o nouă piatră de încercare. În 1973, Editura Le Seuil s-a arătat interesată. Singura recomandare a ținut de schimbarea titlului, varianta franceză adoptată mergând pe linia neimplicării directe – *La France de Vichy* (Franța Vichy-ului).

Întâlnire între mareșalul Pétain și Adolf Hitler

Marcel Ophuls (primul din stânga), aici alături de omul politic Oskar Lafontaine (ultimul din dreapta)

A fost deosebit de important și momentul apariției lucrării în Franța. În 1971, un film documentar a stârnit multă mânie în societatea franceză tradițională. *Le Chagrin et la Pitié* (Durerea și mila) – autor Marcel Ophuls, producători Andrew Harris și Alain de Sédouy –, la fel ca și o bună parte din producția artistică a perioadei de după revolta studentescă din mai-iunie 1968, pentru că încerca să submineze credibilitatea guvernării de Gaulle, eroul Rezistenței. După cum a explicat câțiva ani mai târziu Andrew Harris, de altfel, unul dintre susținătorii activi ai mișcării studențești din 1968: „Ceea ce m-a agasat nu a fost rezistența în sine, ci acel, să-i spunem, *resistantism*, care nu reprezenta deloc realitatea Istoriei și de care ne loveam peste tot: în literatură, cinema, discuțiile din baruri sau în manualele de istorie.”

Lucru greu de înțeles de societatea acelor timpuri. Chiar dacă a fost terminat în 1969 și programat să facă parte dintr-un documentar în trei părți dedicat istoriei contemporane a Franței, realizat cu sprijinul ORTF (Organisation de Radio-Télévision Française), la intervenția statului, filmul a fost proiectat pentru prima oară abia doi ani mai târziu, într-un mic cinematograful din Cartierul Latin din Paris. Dar a fost de ajuns... Documentarul a reușit să rămână în centrul atenției, fiind proiectat vreme de 87 de săptămâni în sălile pariziene și a fost prezentat la cele mai importante festivaluri de film, europene și nord-americane. (De abia în 1981 Televiziunea națională a acceptat să-l difuzeze, programul atrăgând în jur de 15 milioane de telespectatori!)

Ca și creația lui Ophuls, despre care un important

personaj al Rezistenței, devenit figură publică, Jean-Jacques de Bresson (n. 1920), a declarat că „distruge mituri de care francezii mai au atâta nevoie”, lucrarea lui Paxton a stârnit un adevărat val de mânie. Mai ales în legătură cu elementul de bază al discursului: regimul de la Vichy nu a fost nici pe departe o încercare de a proteja statul împotriva nazismului, ci o structură care și-a dorit cu putere colaborarea cu regimul lui Hitler, considerat cartea câștigătoare a timpului. Argumentele istoricului american – mai ales libertatea de acțiune de care s-a bucurat regimul de la Vichy și dezinteresul nemților față de acele structuri, atâta timp cât le erau asigurate atât substratul material, cât și securitatea militară – nu au fost deloc apreciate de cititorul francez. Fie el și specialist în problemele secolului al XX-lea.

Profesori de la prestigioase universități pariziene i-au atacat lui Paxton chiar și statutul de istoric. În paginile dedicate corespondențelor în publicația *Le Monde* el a fost supus unui bombardament furibund. Cu ce drept venea acest american cu accent ciudat și pronunție defectuoasă în limba franceză să ne învețe istorie?! Faptul că s-a născut în 1932, în America, nu-i acordă deloc calitate de a judeca evenimente atât de complexe, precum tulburii ani 1940-1944! Punctul culminant a fost atins în mai 1976, în timpul unei dezbateri televizate, „Dossiers de l'Ecran” (Dosarele ecranului), care i-a adus față în față pe

Liderul Franței libere,
Charles de Gaulle

mult hulitului istoric și pe președintele Asociației pro-Pétain, amiralul Auphan, fost secretar de stat în guvernul mareșalului. Concluzia amiralului Auphan: Paxton este un mincinos, ale cărui cuvinte nu trebuie ascultate vreodată!

Au fost necesari ani și numeroase alte lucrări dedicate aceleiași probleme controversate din istoria secolului al XX-lea (aspecte legate de statutul evreilor în cadrul regimului de la Vichy, de problema legitimității sociale a regimului francez sau

de fenomenul general al fascismului), pentru ca numele lui Robert Paxton să devină emblematic pentru înțelegerea unei perioade și a unui fenomen. Mai bine de un sfert de secol mai târziu, în 2000, istoricul american a primit, oarecum, recompensa supremă. În volumul *Vichy France: Robert O. Paxton*, importante nume ale istoriei contemporane, americani, britanici și francezi, au prezentat și comentat contribuția istoricului de peste ocean în deconstrucția unui mit și în corecta scriere a trecutului. ■

În același an în care profesorul Paxton s-a retras de la conducerea catedrei de istorie europeană din cadrul Universității Columbia, 1997, a fost chemat ca martor-expert (alături de alte trei mari nume ale istoriografiei regimului de la Vichy: Philippe Burrin, Jean-Pierre Azéma și Marc Olivier Baruch) într-un important proces al societății franceze. Acuzat, Maurice Papon (1910-2007), un birocrat al regimului de la Vichy – secretar general al prefecturii Gironde din Bordeaux (care s-a stins din viață la mijlocul lunii februarie a acestui an), inculpat încă din 1983, dar adus în fața justiției abia în 1997, pentru crime împotriva umanității.

Destul de frustrat de faptul că nu fusese judecat unul dintre personajele-cheie ale regimului (de exemplu, șeful Poliției acelor vremuri, René Bousquet, care a fost asasinat la Paris în 1993, cu doar câteva zile înainte de a fi prezentat justiției), Paxton a compărut în fața juraților. Iată câteva dintre declarațiile sale din 31 octombrie 1997: „Regimul de la Vichy nu a fost un regim fascist, în sensul italian al cuvântului. Nu a existat acel entuziasm popular al fascismului italian. Aș înclina mai degrabă să cred că a reprezentat un stat autoritar de genul celui din Portugalia lui Salazar.”

„Regimul de la Vichy s-a bazat pe un substrat legitim. Au existat câteva rupturi privind procedurile de preluare a puterii, dar ele au fost doar de ordin tehnic. Pentru mulți dintre francezi, votul [Adunării Naționale, din 10 iulie 1940, care l-a învestit cu puteri pe mareșalul Pétain, cu 569 voturi pentru, contra 80, 17 abțineri și 184 absențe – n.n.] i-a acordat legitimitate lui Pétain. Doar după lovitura de stat din 11 iulie [1940 – n.n.], regimul a devenit lipsit de legitimitate.”

„Un istoric nu este nici un martor ocular, nici un judecător. În 1963, la procesul paznicilor de la Auschwitz pentru crime împotriva umanității, istoricii au intervenit pentru a explica contextul.” Replică la care Maurice Papon a comentat: „Am fost surprins de ceea ce a declarat domnul profesor referitor la faptul că un istoric nu este un judecător... Istoria este ca și știința. Cred că este o materie extrem de fluidă și greu de înțeles. Istoria lui Ludovic al XIV-lea sau a Revoluției franceze nu a mai fost aceeași după prezentarea opiniilor istoricilor.”

Maurice Papon

AUR PENTRU COROANA REGINEI

IOAN OPRÎȘ

În Sala Tezaur a Muzeului Național de Istorie a României, care atrage numeroase grupuri de vizitatori din țară și străinătate, se află expusă și coroana reginei Maria. Este confecționată din aur masiv și, împreună cu pietrele prețioase încrustate în ea, cântărește 1.854 grame. A fost realizată de Casa de bijuterii Lucien Falize din Paris, fiind purtată pentru prima dată în ziua de 15 octombrie 1922, cu prilejul festivităților Încoronării de la Alba Iulia.

Investigații recente în Fondul „Vasile Stoica” aflat în Arhiva Istorică Centrală a Arhivelor Naționale ne-au permis să reconstituim un episod necunoscut din istoria coroanei reginei, pe care îl aducem în atenția publicului cititor pentru prima oară.

După cum atestă documentele, aurul folosit la confecționarea coroanei provine din Maramureș, fiind oferit de Alexe Pocol, prosper proprietar de mine, care, cum singur afirmă, prin anii 1906-1908, producea „mai mult aur ca craiu [împăratul]”. Bogatul proprietar de mine fusese vizitat în casele sale din Baia Mare de numeroși frunțași politici români, printre care Take Ionescu și Octavian Goga și, probabil, și de cunoscutul diplomat din perioada interbelică Vasile Stoica (*Magazin istoric*, nr. 1, 10-12/1995; 6, 10, 11/1996; 3/1997; 2/2002; 4/2006).

Alexe Pocol a participat activ la viața politică din

România Mare, imediat după Marea Unire fiind ales senator. În această calitate și ca „fiu al Ardealului eliberat de oștile românești sub conducerea viteazului nostru rege Ferdinand”, în 1921 a oferit generalului Constantin Coandă, președinte al Comisiei pentru organizarea Serbărilor Încoronării, „o bucată de aur scoasă de brațe românești din inima munților eliberați de la Baia Mare, pentru ca din el să se facă coroana regală care va împodobi fruntea frumoasei și nobilei regine Maria, mama bună și duioasă a răniților, a orfanilor și desmoșteniților de soartă, regina adorată de un neam întreg”. El dorea ca „acest aur și iubirea și devotamentul ardelenilor pentru Tron să fie augur de trăinicie veșnică, întocmai ca muntele din care a ieșit, a României Mari și a glorioasei ei dinastii”.

Considerând că încoronarea „constituie desigur cel mai mare eveniment al viitorului

apropiat și va ridica, sper, toate suflurile românești la înălțimea istorică ce comportă consacrarea aceasta a idealului de veacuri”, Alexe Pocol își motiva gestul prin aceste cuvinte: „Parcă văd strălucind în razele soarelui coroana de oțel a Maiestății Sale Regelui și coroana de aur a Maiestății Sale Regina. Coroana de oțel este simbolul muncii luptătoare a vitejilor oșteni ai țării. Coroana de aur a reginei ne va spune tuturor din neam în neam că, precum aurul în văpaia focului se lămurește, așa și noi toți, în văpaia războiului, la pilda dată de Maiestățile Lor, ne-am lămurit suflătește spre a ne face capabili de toate sacrificiile pentru neam și libertatea lui”.

Mai mult, „mă fac cred ecoul sentimentelor tuturor fraților mei eliberați, exprimând gândul ce mi-a răsarit în suflet a oferi din minele de la Baia Mare tot aurul necesar pentru făurirea coroanei celei mai frumoase dintre reginele

lumii. Frății mei de acasă, muncitori în aceste mine, urmași ai celor ce veacuri de-a rândul au fost iobagi ai străinului, vor tresări de bucurie ca și mine la gândul că rodul cel mai nobil al mâinilor lor muncitoare în adâncul pământului va încununa fruntea acelei prea bune Mame descendente din neamul împărătesc, care în văpaia războiului s-a făcut răcoritoare frunților acelor fii de țărani cari mureau senini la gândul că mor pentru noi și eliberarea noastră, a fraților lor doriți”.

Alexe Pocol rușă să-i fie primit darul adus „cu inimă curată”, convins că „precum în coroana de oțel a regelui s-a încremenit vitejia străbună reînviată, așa și în coroana de aur a reginei noastre adorate va înflori în chip nepieritor dragostea și gratitudinea străjerilor neadormiți, care ve-

ghează la ultimul bastion al Carpaților de nord din frontiera apuseană a României Întregite”.

La 5 iulie 1921, după trei zile de la primirea ofertei, Comisia Încoronării a informat Casa Regală. La 1 august 1921, președintele Comisiei Încoronării l-a anunțat pe senatorul Pocol că aurul oferit „și mai cu seamă expresiunea sentimentelor cu cari însoțiți darul dv. au mișcat în mod deosebit pe Maiestatea Sa Regina, care a binevoit să însărcineze pe dl. Ministru al Curții Regale să vă mulțumească. La înaltele mulțumiri regale, Comisia Încoronării adaugă viile sale felicitări pentru gestul frumos și patriotic ce ați făcut”.

În final, o punte peste timp, dar și un amănunt care demonstrează faptul că familia Pocol

a fost în relații apropiate cu Vasile Stoica, căruia i-a încredințat documentele citate de noi și păstrate în fondul personal de la Arhivele Naționale, care poartă numele diplomatului. Victoria, fiica senatorului Alexe Pocol, a devenit, începând cu 1935, funcționară dactilografă în serviciul Ministerului de Externe. Era baccalaureată, știa perfect limbile germană, engleză, franceză și maghiară. În timpul războiului, a servit pe front ca pilot în Escadrila sanitară, fiind decorată de cinci ori, iar în august 1944, în timpul bombardamentelor germane asupra Capitalei, și-a pierdut locuința din str. Dr. Marcovici nr. 9. În 1946, fiind într-o situație limită, îi cerea sprijin diplomatului Vasile Stoica pentru a fi avansată dactilografă-translatoare la vreo legăție română din străinătate. ■

Octombrie 1922. Secvență din timpul solemnității încoronării de la Alba Iulia a regelui Ferdinand și a reginei Maria

EROII DE LA DRĂGĂȘANI

În dimineața zilei de 7 iunie 1821, cei 800 de tineri greci (mavrofori, cum erau cunoscuți) așteptau cu înfrigurare prima lor bătălie. Pentru cei mai mulți, avea să fie și ultima. Cei 6.000 de oameni, cât număra oastea Eteriei, s-au confruntat pe câmpia Drăgășanilor cu o forță otomană, mai puțin numeroasă. O suită de greșeli de comandă au dus la sfârșitul nefericit al luptei pentru greci.

În prima parte a Revoluției de la 1821, Tudor Vladimirescu a colaborat cu Eterea, mișcarea secretă de eliberare a grecilor, condusă de Alexandru Ipsilanti. Apoi, după dezavuarea mișcării de către țarul Rusiei, Alexandru I, și intrarea trupelor otomane în Țara Românească, între cei doi au apărut fricțiunile. Ele s-au soldat cu arestarea lui Tudor și omorârea lui. Oastea pandurilor, câtă a mai rămas, și cea a eteriștilor s-au retras către munți. Cea mai importantă confruntare cu otomanii a avut loc la Drăgășani. Aici au luptat alături eteriști și panduri.

Conducătorul trupelor eteriste, Iordache Olimpiotelu, poruncise să nu se înceapă lupta, pentru a aștepta și sosirea unui corp de oaste de la Curtea de Argeș. Dar comandantul artileriei, Caravia, nu a ascultat de ordinul primit și a atacat mai devreme. Otomanii au încercuit tabăra eteriștilor pe flancuri. Mavroforii au încercat să reziste, dar lipsiți de sprijinul artileriei și de experiența luptei, au fost masacrați.

Peste ani, în 1885, comunitatea grecilor din România a ridicat pe locul unde se dăduse lupta un monument, pe care stă scris: „tre-cătorule, anunță că noi ne odihnim aici, căzuți în lupta pentru libertate”. Este cel mai mare monument de acest gen ridicat în afara granițelor Greciei.

În martie-aprilie 2007, cu finanțare asigurată de Alpha Bank România,

monumentul – care fusese afectat de trei cutremure majore, 1977, 1986 și 1990 – a fost consolidat și locul pe care se află reamenajat. Nu departe de el se găsește monumentul eroilor români din localitate, care au căzut pe câmpurile de luptă în Războiul de Independență (1877) și pe cele ale Primului Război Mondial și ale celui de Al Doilea Război Mondial.

In ziua de 22 mai a acestui an, la cele două monumente s-a desfășurat o impresionantă ceremonie de depunere a unor coroane de flori. Au participat doamna Anuța Handulescu, prefectul județului Vâlcea, domnul Mugur Isărescu, guvernatorul Băncii Naționale a României, domnul Yannis Costopoulos, președintele Alpha Bank Group, din Grecia, ambasadorul Republicii Elene la București, domnul Athanasios Dendoulis, domnul Radu Grațian Ghețea, președintele Asociației Române a Băncilor, și primarul municipiului Drăgășani, domnul Gheorghe Iordache. O gardă de onoare, asigurată de

jandarmi, a dat onorul și s-au tras salve de salut întru cinstirea jertfei celor căzuți în luptă pentru țara lor.

După încheierea ceremoniilor, liniștea a pogorât din nou asupra cimitirului din Drăgășani. Eroii, înfrățiți în pământul României, își dorm pe mai departe somnul de veci, mulțumiți probabil că nu au fost uitați.

Dorin MATEI

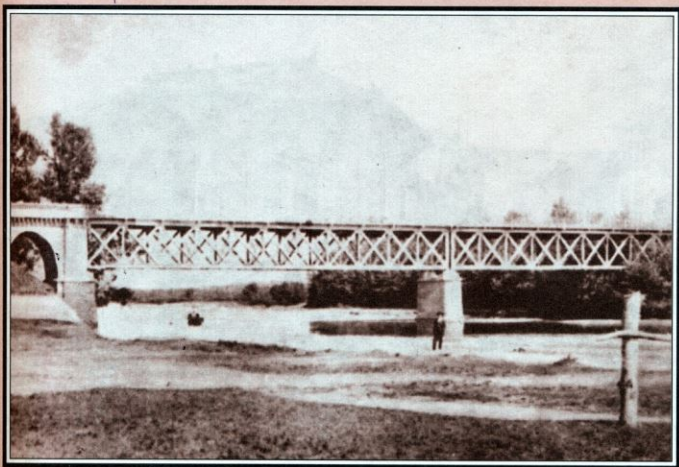
ALBUM ISTORIC

Prezentăm în acest număr câteva imagini ale oraşului Drăgăşani la cumpăna dintre secolele al XIX-lea şi al XX-lea.

Piaţa centrală a oraşului

Podul de cale ferată peste Olt

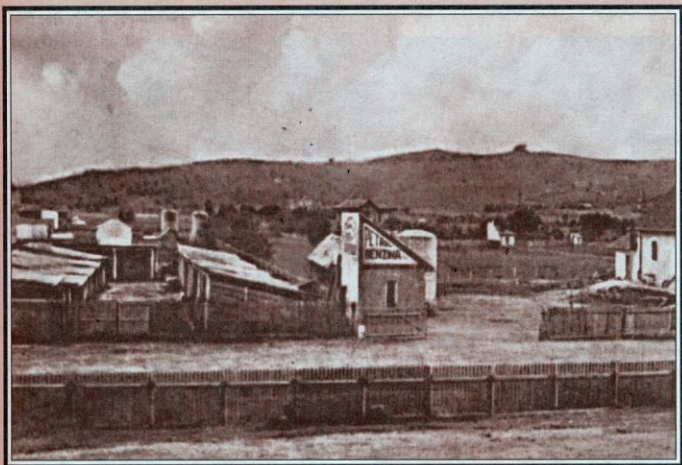

O altă imagine a parcului din centrul oraşului...

... şi primăria

Dealul viilor, aşezarea fiind cunoscută pentru vinurile sale

Grădina publică

Strada Alexandru Lahovary

Podgoria Dealul Oltului

Familie engleză din secolul al XIX-lea

Tatăl de azi are aproape rezervată plimbarea în parc

Complexitatea lumii ne obligă să devenim tot mai accentuat solitari, unii ar spune de-a dreptul egocentriști. Gria pentru propria persoană este inevitabilă, în condițiile în care o zi a anului 2006 ne aduce cam tot atâtea evenimente cât o singură lună a anului 1706. Este principalul argument pentru cei care cred că indepen-

dența fiecărui individ va răsturna întregul sistem de valori, familia fiind cea mai afectată. Așadar, aceasta devine învechită sau trece doar, de câteva decenii, printr-un proces de

redefinire? Ne mai interesează întreaga suită de rude aproape necunoscute? Sau ne devin apropiate tocmai prin distanță?

FAMILIA ÎNTR-UN A FOST ȘI VA FI

DANA DOLGHIN

Să urmezi traseul definițiilor unei familii este complicat și ușor inutil, în condițiile în care acest lucru ține de o bază personală. E greu să stabilești statistic dacă ramurile familiale îndepărtate chiar sunt considerate a face parte din familie sau faptul este o simplă conveniență. Am putea înțelege familia ultimilor 500 de ani în funcție de punctele sale centrale: căsnicia, copilul și capul familiei.

În perioada medievală rolul definitoriu al copilului era esențial, întrucât ascendența era un element constitutiv al statutului social. Textele medievale abundă în povestiri centrate pe nesiguranța legitimității copilului, problemă ce duce la exiluri nedrepte ale mamelor bănuite de infidelitate sau la refuzul de a recunoaște un copil, deși legitim. Asupra unui asemenea caz se oprește Georges Duby într-un capitol despre familie

din sinteza pe care a coordonat-o împreună cu Philippe Ariès și care a fost tradusă și în limba română, *Istoria vieții private*. Un tată refuză să recunoască un copil desfigurat, pe motiv că este imposibil ca acesta să fie progenitura legitimă a cuplului căsătorit. Cazul este prezentat ca argument că raporturile copilului cu familia, în acea vreme, erau departe de a fi unele doar afective. El constituia mai

curând un liant și garant al statutului social.

Familia ca atare este reprezentată de cuplul căsătorit, asupra căruia societatea are o influență considerabilă și pretenții asemenea. Se separă prețut de spațiul public și se transformă în spațiu privat, în urma schimbărilor post-renascentiste, când familia devine primul loc unde omul își manifestă independența și libertatea.

O chestiune de spațiu...

Legată de importanța ascendenței este și solidaritatea familiei. În secolele XVI-XVII, conceptul de familie era practic stabilit de condițiile de locuire, mai ales în spațiul local-urban, unde gospodăria era principala proprietate. Dacă spațiul permitea acest lucru, copiii – în principal, fiul cel mare – își puteau întemeia la rândul lor o familie și puteau locui în casa părinților. Fiul cel mare primea întreaga moștenire, frații mai mici fiind obligați fie să se descurce pe cont propriu, fie să rămână sub autoritatea fratelui. Pe de altă parte, în condițiile în care era imposibil ca încă o familie să rămână în casa părintească, moștenirea era împărțită în mod egal între copii, fiecare urmând să se împlinească singur. Familia matcă (*stem-family*), cum au numit-o cercetătorii, presupunea că urmașul amăna întemeierea propriei familii până în momentul în care o putea susține financiar. Urmarea logică a fost creșterea vârstei căsătoriei pentru ambele sexe în următoarele două secole, în condițiile în care sistemul familial devine des întâlnit. Coabitarea a două cupluri (părinți-fiu căsătorit) începe să fie recomandată și era văzută ca o manieră

pedagogică de a insufla respect față de continuitate.

Solidaritatea acestei familii bine încheiate, dar despărțită inevitabil spațial, era imperioasă și devenea responsabilitatea tatălui sau, în lipsa acestuia, a fratelui mai mare. În mod natural, se încerca menținerea unității familiei în condițiile separării spațiale. De aceea, moartea tatălui nu era numai un eveniment regretabil, ci și momentul când se decidea soarta familiei, prin împărțirea moștenirii, dar și a responsabilităților. Un punct de răscruce datorat tocmai coeziunii familiale menținute de defunct, fără de care familia avea inevitabil de suferit.

Spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, odată cu dispariția Vechiului Regim, în Franța căsătoria este secularizată. Devine obligatorie prezența unui înalt funcționar pentru ca ceremonia să fie legală. Pe scurt, preotul este doar martor, căsătoria se face prin consimțământul viitorilor soți și cu sprijinul statului. Mai mult, în Constituția liberală a anului 1791, este prevăzută legalitatea divorțurilor, acum inițiate și de femei. În consecință, între anii 1793 și 1803, două treimi dintre divorțurile lyoneze erau inițiate de femei, cel mai frecvent motiv adus fiind abandonul sau absența. Prin Codul Civil napoleonic, divorțul era interzis și a fost legalizat din nou în 1816. Remarcabilă este acceptarea, ca motiv legal de divorț, a incompatibilității între soți, care astăzi este principala cauză a separărilor.

... dar și de politică

Cum societatea franceză se afla la o răscruce importantă și echilibrul era vădit fragil, mulți vedeau familia ca simbol

al unui calm social, dar și al unui timp pierdut, cel al monarhiei și al ierarhiei familiale. Nu e de mirare că tradiționaliștii au criticat vehement noua politică îngăduitoare la adresa liberei alegeri în căsnicie, iar ofensiva familistă din timpul Restaurației a temperat elanul public. Vederile liberale ale lui Alexis de Tocqueville (om politic liberal, autor al lucrărilor *Democrația în America* și *Vechiul Regim și Revoluția*) și ale doamnei de Staël (scriitoare care a și tradus, în franceză, multe opere germane ale începutului de secol XIX) erau contrazise vehement de tradiționalistul Frederic Le Play, susținător al ideii revenirii la familia-mată, singur remediu al societății decăzute. Familia devine iarăși miză a unor lupte publice și inevitabil își pierde o parte din puțină intangibilitate obținută.

Dar traseul era deja stabilit, iar secolul al XIX-lea nu numai că va întări independența familiei, a căsniciei și a individului, dar își va permite și unele modificări constitutive.

Societatea e plictisită de secole de sexualitate reprimată și copii priviți ca simple obiecte de patrimoniu. Pe de altă parte, este atentă și

Iisus o eliberează pe adulteră – gravură; Evanghelia după Ioan

Cândva guvernanta se ocupa de copii...

descalifică orice tentativă de promiscuitate. Familia se retrage în ea însăși, își apără statutul cu gelozie, dar devine anxioasă, observă filosoful structuralist al secolului trecut Michel Foucault, în *Grija de sine*.

Poate de aceea, în contextul secolului al XIX-lea, adulterul are o pondere atât de marcantă în mentalitatea societății. Această afacere de canapea este privită cu maximă severitate și este înscrisă în rândul atentatelor la bunele moravuri în legislația franceză din 1810. De ce are nevoie un bărbat căsătorit de o amantă, respectiv un amant, se întreabă mulți în epocă. Pentru că soțiile sunt bune doar pentru a face copii. Sau pentru că femeile au un surplus de energie sexuală, pe care nu îl pot consuma în căsnicie. Așadar, bărbatul are tot dreptul să aibă amante, atâta timp cât își întreține familia legitimă. Pe de altă parte, femeile trebuie ținute sub strictă supraveghere de către soții lor, mai ales după vârsta de 30 de ani, considerată punctul critic. Literatura abundă de femei în pragul acestei vârste, care caută plăceri neoferite de soți, una dintre cele mai cunoscute fiind Emma Bovary, persona-

jul lui Gustave Flaubert. Dar dezaprobarrea publică este cu timpul depășită, tot mai mulți observatori ai rutinei societății ajungând să creadă că, pentru o burgheză, a avea un amant reprezintă un factor de echilibru, necesar simfoniei conjugale. Căsnicia implică, din punct de vedere social, adulterul.

Între cuplu și copil

Spre sfârșitul secolului însă, ea începe să fie considerată ca o chestiune pur personală și afectivă. Copiii sunt priviți ca persoane, nu ca bunuri, iar copilăria nu mai este ignorată. În general, în secolul al XIX-lea este conștientizat efectul unei căsnicii (fericite sau nu) și a educației copiilor (reușite sau nu) asupra personalității și echilibrului spiritual. Multe, dintre pacientele lui Freud suferă de tulburări cauzate de diferența consistentă dintre viața acasă, la părinți, și statutul de soție și apoi mamă. La cumpăna secolelor, Viena devenise poate cel mai nonșalant oraș european, prin evenimentele sale culturale, susținute de o elită intelectuală remarcabilă. În ciuda cenzurii încă existente, opinia publică pune în discuție ignoranța fetelor de familie bună în privința vieții conjugale și, mai ales, disrepanțele serioase în ceea ce privește asemenea informații între clasele sociale. Marile familii aristocratice își creșteau copiii într-un fel de lume aseptică, la maturitate contrastând flagrant cu realitatea.

Iar copiilor începe să li se recunoască primul stadiu al vieții, copilăria; nu mai sunt tratați ca niște oameni care întârzie să crească. Fete sau băieți, această etapă ține de implicarea mamei, ca mai târziu, în jurul vârstei de 3-4 ani, fetele și băieții să primească o educație individualizată. Băiatul, de la această vârstă, intră sub influența tatălui, însărcinat să-i dezvolte o mentalitate masculină.

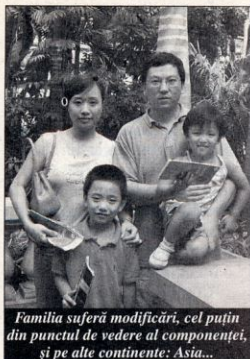
Copilul este, mai mult decât oricând, centrul vieții familiale a secolului al XIX-lea. Este viitorul părinților săi, moștenitorul și modul cel mai durabil de a lupta împotriva morții.

De aceea relația părinți-copii pare să conteze în mod special. Educația copilului se nuanțează, iar abordarea ei ține, în mare parte, de relația dintre cele două părți, nu de exigențele societății. George Sand (*Magazin istoric*, nr. 2, 12/2006) are o legătură foarte strânsă cu fiul său Maurice, pe care refuză cu îndârjire să aplice o metodă educațională comună, anume bătaia.

Schimbare și declin

Grija afectivă pentru copil capătă accente extreme la începutul secolului al XX-lea,

când acestuia începe să i se refuze o viață personală în copilărie și chiar adolescență. Familia nucleară (părinți și doi-trei copii) domină acum statisticile. Tendința căsătoriilor mature, dacă nu neapărat la o vârstă mai înaintată, măcar întreprinse printr-o alegere personală și gândită, face ca numărul copiilor să scadă. Sociologul american Talcott Parsons vedea rolul familiei nucleare ca esențial și în afara sferei economice, părinții putând să investească mai multă energie și afecțiune în cei doi-trei copii, ajutându-i astfel să-și facă un rost în lume.

Ca dovadă a schimbării concepției despre familie și căsătorie vine statistica de la mijlocul secolului al XX-lea, în care 12% dintre studenți sunt căsătoriți, ceea ce arată căsniciile contractate înainte ca partenerii să aibă o situație economică stabilă.

După anul 1968, devine vizibilă și tendința de a renunța la căsnicie. În anii 1968-1969 existau 17 cupluri necăsătorite, dar care locuiau împreună, la 100 de căsătorii; în 1977 însă, statistica se inversează, cu 44 de căsnicii la 100 de cupluri necăsătorite.

Apar acum mamele singure sau necăsătorite. Astăzi, tendința aceasta a devenit o normalitate. În 1971, în Marea Britanie existau 90.000 de mame necăsătorite, în 1991 430.000, iar în 2006 1.900.000. În S.U.A., fenomenul merge ascendent, dacă ne gândim că 25% dintre copii sunt crescuți în familii monoparentale. În general, copiii sunt crescuți de mame (în 92% dintre cazuri), însă procentul copiilor încredințați tatălui a crescut cu 60% în ultimii zece ani, ca urmare a situației financiare mai sigure. Marginalizarea tatălui în educația și creșterea unui copil cu părinți separați a însemnat diminuarea existenței unui model patern.

Pe de altă parte, în societatea occidentală astăzi multe cupluri renunță la căsătorie, având o casă și copii fără a mai oficializa relația. În Franța, tendința este vizibilă: prin comparație, în S.U.A. sunt cu 45% mai multe cupluri căsătorite. Un studiu efectuat acum doi ani în Franța arată că 59% dintre cuplurile care aveau primul lor copil erau necăsătorite. În multe cazuri oficializarea se face în momentul în care copiii sunt deja mari și se pune problema moștenirii. Se pare

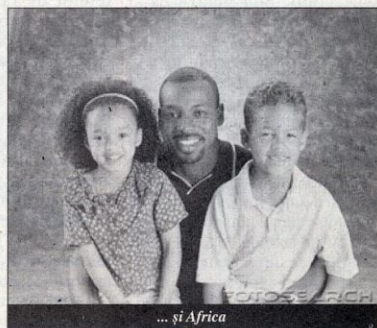
însă că societatea s-a împăcat cu acest fapt, a acceptat și adoptat acest comportament, el nefiind perceput ca o amenințare pentru structura ei.

La prima vedere, familia ca instituție se destramă. Copiii nu devin neapărat

independenți financiar la o vârstă mai mică, dar se maturizează mai repede. Iar căsniciile constituie o opțiune, nu o obligație. Idealul romantic de acum câteva secole, al unei căsnicii pe viață, devine ușor incompatibil cu realitatea de azi.

În fond, cam cât înseamnă o căsnicie pe viață? În secolul al XIX-lea, cam 30 de ani. Astăzi, poate fi dublul acestei perioade. Femeile și bărbații devin independenți financiar separat și uzanțele sociale laxe. Așa încât, oamenii încep să aibă pretenții din ce în ce mai mari față de o legătură permanentă. Se pare că lipsa obligației permanentei definește idealul romantic al secolului al XXI-lea.

Iar familiile devin mai complexe, în condițiile în care mulți dintre cei divorțați se recăsătoresc, în majoritate cu parteneri la rândul lor divorțați, uneori având copii din căsnicia anterioară. Încep să existe relații familiale între străini, ceea ce duce la modificarea structurilor familiei și la o mai mare mobilitate a acestora. Acest fapt poate fi interpretat ca dispariția unui sistem, dar, probabil mai realist, presupune o complicată redefinire. ■

REVOLTĂ CONTRA ALIPIRII MARAMUREȘULUI LA UCRAINA SUBCARPATICĂ

VLAD MANOLIU

Iată și ultima parte a relatărilor unor maramureșeni participanți la evenimentele din urmă cu șase decenii, pe care le-am cules într-o cercetare de teren (Magazin istoric, nr. 5, 6/2007).

Luptele ieudenilor cu grupurile înarmate de ucraineni au durat, așadar, 7-8 zile. Rezistența lor disperată și a Maramureșului, în general, a început să dea roade. Guvernul Groza a reacționat, într-un târziu, opinia publică internațională făcând și ea presiuni.

Ce știu io ce s-o întâmplat, cum s-o întâmplat că s-au alarmat și de la București. O trimese de la Ministerul de Justiție, era Pătrășcanu la Justiție, o trimese un delegat aici la Sighet și s-au dat niște dispoziții că Maramureșul rămâne României, la români. Acum, cum să vină aicea să ne anunțe și pe noi, să nu pătească ceva, că oamenii lor erau arestați... Au venit tocmai de Florii, înainte de Paști c-o săptămână. A venit popa Nănașu, popa lu' Ciucă, cu ei c-o mașină și cum o fost cu alarma el o stat de la leudisur pe o treaptă a mașinii și cu un steguleț tricolor în mână și o venit aicea și ne-am adunat acolo la căminul cultural să vedem ce-i de făcut. A zis [delegatul de la București - V.M.]: «Dați

Părintele Grigore Balea

Odoviciuk, prefectul ucrainean, este în sfârșit demis. „După ce au venit cu declarația aceea, pe Odoviciuk l-au trecut granița în Uniunea Sovietică și s-a instalat a doua

înarmați. Și au sesizat că nu merge povestea unirii maramureșenilor cu Ucraina Subcarpatică prin aclamații, ci trebuie să lupti prin forță, dacă vrei.” (Relatarea părintelui Grigore Balea)

Aparent, conflictele se sting. În realitate însă, ele continuă. „Știu că am fost convocați, a venit noul prefect în Sighet – un avocat din Cluj – și ne-a convocat pe primari. Eu am fost întâi cu preoții de la noi din sat, că aveam doi preoți la noi în sat, convocați cu o zi înainte, da clandestin așa și ne-a spus care e situația. Că el se temea că era o divizie de ruși aici în Sighet. Numai că armata rusă nu s-a amestecat. Comandantul Pieței, acela a dirijat – un maior rus; și acela din fericire a ținut cu noi, că s-a căsătorit aici c-o româncă, în timpul aista. O fost noroc bun. Și-am stat cu el de vorbă, la un profesor de care v-am spus că a fost la București, în casă la el, și cum ar fi pe mâine a convocat la Sighet o adunare a primarilor și câțiva delegați din fiecare sat. Eu n-am venit acasă, am venit cu căruța până la Oncești, un sat aproape de Sighet, ș-am rămas acolo. Și a rămas vorbă să trimită doi

Lucrețiu Pătrășcanu, ministrul de Justiție, a trimis o delegație la Sighet să liniștească oamenii: Maramureșul rămâne României

drumul la oameni că ce s-o întâmplat până în 9 aprilie [1945 - V.M.] e șters cu buretele. Nu se mai ia în considerare. E amnistie generală. De amu înainte intrăm în legalitate.» Apoi, i-am coborât pe ceia, i-am adus de pe acolo și le-am dat drumu. Erau întregi, că nu i-am bătut. Așa că le-am dat drumu. Și s-a terminat epopeea asta... cu condiția să le deie drumu oamenilor noștri luați la Sighet, le-am dat și noi drumu. Le-a dat drumu a doua zi sau a treia zi, că erau arestați la comandamentul rusesc, nu era la poliție. Nu... cam la o săptămână sau două le-a dat drumu.” (Relatarea lui Dumitru Pop, zis Roibu)

administrație românească în Sighet. Din faptul că am ripostat cu arme atunci, deși nu chiar în luptă, aceștia [armata sovietică de ocupație - V.M.] au zis că românii nu fac glumă. Și încă frontul era în toi, n-aveau nevoie de

Prezența ofițerilor americani și englezi din Comisia Aliată de Control i-a împiedicat pe sovietici să facă un măcel

o armată în spatele frontului. Și asta i-a trezit. Pe de altă parte, prezența ofițerilor americani și englezi, făcând parte din Comisia Interaliată [Aliată de Control - V.M.], nu le-a permis să facă un măcel. Că puteau să facă un măcel cu noi, că erau mult mai bine

oameni de aici (din leud). O trimis pe Săceanu și pă Vuc. Au venit acolo în zori să ne îmbrăcăm cu lăcrețe de acelea albe. În cealaltă zi așa am făcut și eu și preoții; am fost îmbrăcați în lăcrețe albe. Era periculos. Cum am intrat în Sighet, ne-am băgat acolo la o

bodegă să mâncăm, la unul de la noi care ținea o prăvălie, la Vasile a lu Scrabă. Da... evreii aieștia și ucrainenii toți erau în gardă, în gardă populară.

Când o venit prefectu ăsta nou [român - V.M.] n-a avut când schimba și ne-au atacat [cei din gardă - V.M.] pe noi. A venit și m-a atacat pe mine numai: «Că ce-ai făcut? Că d-aici nu ieși tu viu» - zice. Și s-au dus și i-au anunțat pe oamenii lor din poliție, da-n poliție erau și oameni d-ai noștri, care ne cunoștea. Și au venit la noi, care eram la Prefectură, și ne-au spus că uite e aranjat ca să-l împuște pe primarul din Ieud. Prefectul o și întrerupt ședința și i-a oprit pe toți acolo și s-o dus la comandantul rus și i-a spus care e situația și i-o dat afară, atunci i-o dat afară din poliție.

Femeie în vârstă din Ieud

încadrat vreo zece așa și-am ieșit apoi în stradă și până ce am ieșit din Sighet. Când au vrut să mă aresteze în stradă eu aveam traista, da aveam și o măciucă, o botă de lemn, eu m-am pus cătră un părete și

Primarul din Ieud s-a aflat la un pas de moarte, dar solidaritatea concetățenilor l-a salvat

I-o demis din poliție. A venit prefectu înapoi, dar totuși era pericol, că ceia de pe cele sate n-a știut ce s-a întâmplat. Prefectul zice: «Ce zici, primare din Ieud?» «Dom'le, eu pun o întrebare: ce-o cătat la Ieud? Eu nu i-am chemat. Ce a cătat o aflat. Asta am zis, am terminat.»

O, atunci o început o hărmălaie și prefectu și-a adus niște polițiști când a fost incidentu întâi și m-o scos afară. M-au amenințat că nu ies eu viu din Sighet. Așa că m-o băgat într-un birou acolo și au pus santinelă la ușă și s-a dus și a organizat apoi... Au venit niște oameni de-ai noștri, erau ăștia ai lui Balea, era a lui Pișto din gardă, și m-au

Vuc cătră altu, răzămăți, și ne-am apărât de ei. Și tocmai în dreptul unde erau ei arestați [este vorba despre ieudenii arestați și reținuți la Sighet - V.M.] și ei n-o știut ce s-o întâmplat, o zâs că amu și pe noi ne arestează. Așa că am reușit de am scăpat că s-a

Uniunii Sovietice nu s-au lăsat însă așteptate. În noile condiții primarul țărănist din Ieud, Pop Dumitru, era în mare și continuu pericol. Înțelept ca întotdeauna, el s-a retras de la conducerea satului.

„La Sighet m-a demis. Da nu m-au lăsat oamenii din sat. Eu am știut acumă că mi s-a terminat perioada mea. Eram în pericol. Așa că a venit un consilier, iară, de la București, un avocat Perciu, tot de la Ministerul Justiției, și s-o adunat lumea aicea. Da n-o cutezat să propună înlocuirea mea. Da o zâs cătră mine: «Io după cum văd, zâc că dumneata ai vrea să te scapi!» «Neapărat vreau să mă scapi!» - zâc. «Vezi că nu se poate, aici nu pot face nimic. Dacă vrei, du-te cu cel numit, care a fost numit de Prefectură, mereți la Prefectură mâine și predă și...» Și așa am făcut. Fără nici o zarvă, fără nimic, am predat și o luat și s-o terminat bălcu. Asta a fost în '46 [tot conflictul cu Prefectura s-a întins din 1945 până în 1946 - V.M.].» (Relatarea lui Dumitru Pop, zis Roibu)

Atitudinea de respingere a unirii cu Ucraina Subcarpatică a fost considerată în continuare „duș-

Deși sărac lipit, dacă nu simpatiza cu Uniunea Sovietică, era chiabur

alarmat lumea apoi și s-au adunat românii și nici ei nu era siguri de ce a hi și cum a hi. Așa că am venit acasă.» (Relatarea lui Dumitru Pop, zis Roibu)

Autoritățile românești erau acum de orientare comunistă. Represaliile „prietenilor“

mănie în contra Uniunii Sovietice” și a stat la baza a nenumărate și cumplite nedreptăți în Ieud.

„Numeau Ieudul «inima reacțiunii din Maramureș». Și-apoi toată lupta s-a dus împotriva ieudenilor. Primarul... aproape 500 de

oameni au fost duși prin lagăre la munci forțate. Au spus că în comuna noastră sunt peste 200 de chiaburi. Mi-amintesc că era un țăran sărac lângă mine, cu 12 copii, sărac lipit pământului. În viața lui a fost numai morar și slugă și l-au făcut chiabur. De ce? Pentru că este dușmanul Uniunii Sovietice. Pe cine îi credeau că nu simpatizează cu Uniunea Sovietică pe aceia îi declarau chiaburi. Au fost câteva persoane care n-au avut nimic, numai căsuța, și au fost neam de slugi, nu de chiaburi. Cel de mai sus cu 12 copii se numea Grigore a lui Scrabă, tăta-său a fost morar peste drum de noi. Și mai era unu Ion... nu mai știu cum... ș-apoi ce să-i ieie? Coconii? L-au pus cu impozit. Ș-avea o scroafă care tocmai făcase ș-au venit să-i ieie scroafa. Dar cum domniile care au venit să-i ieie scroafa nu prea cunoșteau animalele și instinctele lor, când o mers în coteț după scroafă, scroafa după ei. Ș-atunci ce s-au gândit, au luat acoperișul de pe coteț, că n-o puteau scoate pe ușă. Au luat acoperișul de pe coteț și-apoi cum s-o prindă? Cu funii și scroafa săraca s-a zbatut și-a omorât câțiva din purcei. Ș-asa a fost lupta dintre scroafă și brigada comunistă. Ș-apoi a venit un bătrân și a făcut un scandal... O mers până la București la organele superioare să-l scoată din chiabureală. Nu mai știu amănunte." (Relatarea părintelui Grigore Balea)

În 1995, bătrânul Roibu povestea aparent calm cum, după apriga luptă de păstrare în sânul țării a Maramureșului, „regimul nu m-o înghițit de

Dumitru Pop zis Roibu, cel care a fost primul leudului în timpul evenimentelor

atunci". A început un lung calvar, care a transformat total existența pașnică a țăranului ieudean. Hăituit și anchetat sub diferite pretexte, fostul primar din Ieud a fost amenințat în permanență cu predarea la ruși, pentru conducerea rezistenței din 1945.

Așa că s-a ajuns până la capăt în '49, o ajuns că diferiți o fo urmărit, printre care și eu. Eu vro doi ani n-am dormit acasă deloc. Mi-era frică, aici în capătul

Fostului primar i s-a înscenat o mascaradă de proces la Cluj, încheiat cu condamnarea la „cinci anișori de pușcărie“

satului, te ia ca din oală. Așa că s-a mănăat hărțuirile astea până în '49, până ne-o arestat. M-au acuzat de uneltiri contra ordinii sociale. După ce m-au arestat m-au dus la Oradea pentru anchetă. Era Inspectoatul Securității acolo. Am încercat să scap că n-am fost implicat prea mult în politică. Am spus la comandant: «Ce vină am? N-am făcut nimic. De ce mă acuzați? Ce am

făcut? Arătați ce am făcut!» Știi ce-o zâs? «Dumneata nu poți să mori acasă. Când oi mere acasă n-ai cunoaște satul» zice. «Nu pot să meri nicidecum acasă. Dacă nu te implic în procesul iesta, te dau la ruși – zice. Să răspunzi cu Ucraina și nu mai vezi tu satul cât ai trăi tu.» Sigur că îmi dam seama că dacă te da la ei... era Siberia nu altceva. Așa că am plecat capul și ce-o scris ei acolo... de fapt așa o fost, am semnat. Da, atât o fost cusut cu ață albă tăt, precum aista și... ne-o făcut organizația din tăți câți am fost arestați, fără să știm noi unii de alții, de ce o fost arestați și cum. Și acolo ne-o organizat, ne-o declarat complici fără să știm unul de altul. Ș-am demonstrat asta la tribunal, am arătat... până și procurorul o zâs că oamenii ăștia sunt nevinovați. Da, condamnarea o fost că... condamnarea se făcea de către securitate, se știa dinainte de proces. O mascaradă! Mi-au pus trei avocați din oficiu, nu i-am primit. Totuși unu o vorbit, da... m-o acuzat mai mult. Așa o fost. Ș-apoi mi-o dat voie să vorbesc și am spus care e socoteala. Cum ne-o luat, cum n-am știut unul de altul și aici ne-o organizat și... Crezi că ne-o ascultat cineva? Colonelul, președintele dormea... O avut a chefuli noaptea. Colonelul Vasiiu – la Cluj, procesul s-o făcut la Cluj – mi-o dat cinci ani mie; la unu ci-o fost pădurar aici i-o dat șase ani c-o fost în servici – Chindriș Gavrilă Adam, așa îl chema – pentru că era în serviciul statului. Pe mine m-au pus șef de lot, șef de organizație. Ș-apoi treptat așa de la patru ani, la

trei ani, doi ani, un an, așa o fost.” (Relatarea lui Dumitru Pop, zis Roibu)

Șantajat de către securitate și bătut, fostul primar a acceptat acuzațiile fantasmagorice că ar fi condus o celulă de luptă anticomunistă subversivă. Cuvintele simple, rostite cu mari pauze între ele, reduc calvarul bățăilor și suferințelor unor anchete de 7 luni la câteva vorbe obidite. „M-o arestat în iunie ș-am stat șapte luni în anchetă și în februarie '50 m-or judecat. A opta lună înainte de proces am stat la Cluj. Era dosarul încheiat. Șapte luni de anchetă închipuie-ți! Am stat în beciurile securității la Oradea... când trebuia să ies, mă ducea în anchetă la etaju patru, acolo era biroul comandantului, mă ducea de subțiori, așa am fost de slăbit. Și când m-aducea înapoi, tot la fel. Ne dădea de mâncare doar cât să nu mori, exact atât cât să nu mori. Nici la WC nu aveai ce ieși cu săptămânile după mâncarea care ți-o dădea. O fost un chin pe noi. Ce mai... o murit ca muștele. De aici din sat o murit unu în închisoare. Un frate al meu o fost împușcat aici, aici o fost împușcat, da după ce m-o arestat pe mine. El o fost fugit la pădure. Au fost mulți oameni care au luptat în pădure. Au arestat un lot în '50, altul în '51. Au rezistat oamenii în pădure câțiva ani buni, au luptat.”

Au urmat cinci ani de închisoare. „No, am executat cinci anișori de pușcărie. De la cinci ani în sus nu prea te schimba la canal. Eu am fost la Colonia, îi zicea Peninsula. Aștia lăți, care erau

Mănăstirea de călugări din Dragomirești

până la cinci ani, era la Poarta Albă, era la km 4, era la... Iar cei cu mai mulți ani era la Capul Midia. Ș-am lucrat cu roaba la Canal, roaba și lopata, da eram în putere atunci. Era bărci în formă de T cu coridor pe mijloc; în capăt camerele brigadierilor. Fiecare dormitor avea între 70-80 de inși care dormeau. Aveam spațiu limitat, fiecare 40 de cm. Nu te puteai întoarce nicicum, toți odată dacă voiai să te întorci pe ceia parte. Am

Cadrele didactice ale celor două licee din Sighet s-au opus „ucrainizării” Maramureșului

rezistat pentru c-am fost tânăr. S-a mai ameliorat la vreo doi ani. Da la început era porniți să ne extermină, absolut. Asta au vrut: să ne extermină.”

Personalitatea țăranului Pop Dumitru, zis Roibu, este impresionantă. A ieșit la lumină, luând conducerea satului, în vremuri de tulburare răscruce. Hotărât și onest, tranșant și decis, întotdeauna cu frică de Dumnezeu și credință în dreptate, a condus ieudenii în rezistența lor față de încercarea de rupere a

Maramureșului de țară. Țăranul cu trei clase primare s-a lăsat îndrumat de preotul satului și, împreună cu el, a devenit purtător de cuvânt și conducător. Pentru cei doi ani de inflexibilă conducere a satului a suferit tot restul vieții. Și totuși, nu protestează. Demn, își acceptă destinul ca pe o datorie pe care și-a asumat-o definitiv și conștient. Ce înseamnă sintagma „un om mare”? O auzim mereu, tot mai golită de sens. La leud, tăcut și liniștit, salutat prin „Lăudat fie Iisus” de tot satul, am întâlnit un om mare: Pop Dumitru, zis Roibu.

Alături de primarul Roibu s-a aflat în permanență preotul greco-catolic Ion Dunca-Joldea. Acesta, sprijinit de respectul întregului sat, l-a întărit pe primar, a făcut drumuri la Sighet, contribuind esențial la organizarea rezistenței intelectualelor maramureșeni.

Relatarea rezistenței românești împotriva alipirii Maramureșului la Ucraina Subcarpatică nu ar fi completă fără nararea atitudinii cívice a profesorilor

din Sighet. Siliți să înlocuiască unele materii prin predarea masivă a limbii ruse și ucrainene, aceștia au protestat, așa cum arată procesul-verbal nr. 6 al conferinței metodice a corpului didactic de la liceele „Domnița Ileana” și „Dragoș Vodă” din Sighet, din 24 februarie 1945.

„Prin teroare ni se dispune de către organizatorii gimnaziului ucrainean, Odoviciuk, Kusnir și Marei, să introducem șase ore săptămânale, la fiecare clasă, de

limbă ucraineană [...] Corpul didactic de la început a refuzat categoric orice impunere și dispoziție străină de neamul nostru, conformându-se exclusiv ordinelor Onor Ministerului și Inspectoratului Școlar.

A avut o ținută demnă... în fața acestor preinși dominatori fictivi în toate întrunirile forțate de dumnealor. S-a protestat cu energie când sigiliul Liceului mixt, înființat de Consiliul Național Român, a fost cu forța rupt din mână secretarei Cornelia Cotorig. S-a protestat contra arestării elevului Dan Ion clasa a VIII-a, a coleg (!) Paul Vasile și a părintelui Rițiu și a unirii Maramureșului cu Ucraina."

Procesul-verbal din care cităm este semnat de directorii celor două licee ca și de toți membrii corpului profesoral. Părintele Joldea a fost cel care a oprit unele încercări anarhice de

violență din leud. Misiunea sa a fost îndrumarea spirituală a unui întreg sat românesc. Fără exagerare, putem spune că din credință în Dumnezeu și patriotism, el și-a riscat fără ezitări viața, încercând să

astăzi despre el cu dragoste și respect. Părintele Balea re-memorează cu emoție personalitatea preotului Ion Dunca-Joldea.

„Am uitat să spun, vreau să subliniez încă ceva: eroul care

Tăranii se înclină și azi în fața troiței care păstrează amintirea preotului Ion Dunca-Joldea

apere pământul românesc de înstrăinare și pe românii maramureșeni de deznăționalizare și ateism. Destinul său de după evenimentele din 1945 este acela al unui martir al credinței. Deoarece după interzicerea cultului greco-catolic a continuat să officieze în ilegalitate, a fost arestat și închis zece ani, având după aceea și patru ani de domiciliu forțat. Troița de lemn care-i permanentizează amintirea este așezată modest în interiorul unei curți țărănești. Tăranii din leud nu numai că nu l-au uitat, dar vorbesc și

n-a cruțat nimic, inclusiv viața lui, familia, totul, pentru a duce o luptă împotriva înstrăinării pământului nostru, a fost pă-

rintele Dunca. Discursurile lui de la Dragomirești și de la Vad au fost extraordinare. Pe urmă a avut curajul să vină cu manifestul acela pe care l-am întocmit la Dragomirești, să vină cu el la Zaharcenko, apoi la Odoviciuk, care s-a făcut tot galben și a spus să aștepte să vină ministrul de la Ușhorod. Dar atunci a spus părintele Dunca: «Ce ministru? noi n-avem delegație din partea Guvernului român să stăm de vorbă cu-n ministru... nici ministru n-are ce căuta aici, că aici este pământ românesc»." ■

La Vad, tinerii păstrează tradițiile

Memoria caselor

ȘTEFANVS BOCSKAI DE RE
MARIA PRINCEPS TRANSILV
NIAE BOCSKAI PRINCEPS HUNGARIE
RUM ET CRISTIANVS

Ștefan Bocskai (gravură de epocă), statuia lui Matia Corvin
și casa în care s-a născut acesta din urmă, într-o veche fotografie

REGELE MATIA ȘI PRINCIPELE BOCSKAI VECINI PESTE TIMP

TUDOR SĂLĂGEAN,
Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca

În apropierea locului în care se afla cândva principala poartă de intrare în așa-numita „Cetate Veche” a Clujului, la intersecția străzilor Matei Corvin, Sextil Pușcariu, Virgil Fulicea, Victor Deleu și Franklin Delano Roosevelt, se află o mică piațetă. Este delimitată pe laturile de nord și sud-est de două dintre cele mai cunoscute clădiri istorice ale orașului: casele în care s-au născut regele Matia Corvinul (1458-1490) și, respectiv, principele Ștefan Bocskai (1605-1606). Singurul rege și singurul principe transilvănean născuți la Cluj au văzut, așadar, lumina zilei în două clădiri situate la doar câțiva metri distanță.

Coincidențele nu se opresc aici, dacă luăm în considerare faptul că ambele nașteri au fost, în bună măsură, întâmplătoare: casa în care s-a născut Matia era, în secolul al XV-lea, un han, în care mama sa, Elisabeta Szilágyi, soția lui Ioan (Iancu) de Hunedoara, locuia în momentul în care i-a venit sorocul. Ștefan Bocskai s-a născut 114 ani mai târziu, în clădirea în care tatăl, Gheorghe Bocskai, primise domiciliu forțat din partea principelui Ioan Sigismund, ale cărui vederi politice nu le împărțăsea. Cu toate acestea, nici unul dintre cei doi suverani nu a tratat cu indiferență clădirea în care văzuse lumina zilei. Locuitorii Clujului, la rândul lor, au considerat aceste edificii, încă din timpul vieții celor doi mari bărbați, atracții ale orașului. Întâmplătoare sau nu, asemenea coincidențe sunt cele care dau istoriei un farmec și o culoare aparte.

● Născut la han, mort în palat ● Scutiți de impozite pentru totdeauna ● Franz Joseph I donează bani pentru restaurare ● Distihuri pentru fasta zi de vineri ● Darabanții cu brațele, dulgherii cu funiile ● Craiul deghizat cară lemne și apoi pedepsește

Clădirea în care, la 23 februarie 1443, s-a născut Matia, fiul cel mic al lui Ioan de Hunedoara, datează, se pare, de la începutul secolului al XV-lea. În 1443, casa aparținea cetățeanului clujean Iacob Méhffi, care a lăsat-o moștenire ginerelui său Ștefan Kolb. Tradiția orală, păstrată din generație în generație, ne spune că regele Matia s-a născut la parterul clădirii, în prima încăpere de pe partea stângă, după intrarea pe poarta gotică păstrată până astăzi. În secolul al XVI-lea, în perioada renașterii cultului clujean al marelui rege, această încăpere a fost marcată cu o inscripție în latină, al cărei text ni s-a păstrat într-o transcriere din anul 1758. Iată traducerea: „Matia, de bună amintire, prin grația divină rege al Ungariei, Boemiei, Dalmației și Croației, fiul răposatului domn Ioan de Hunedoara, născut aici, în această încăpere, în anul 1444, în ziua de 27 martie, la a treia oră a dimineții, care și-a servit patria cu credință și a domnit cu fericire până la sfârșitul vieții sale.” Informația referitoare la ora de naștere a regelui nu poate fi verificată prin confruntarea cu alte surse. În ceea ce privește data nașterii lui Matia, aceasta a fost indicată eronat, fapt demonstrat de cercetările istorice ulterioare.

În anul 1467, Matia Corvinul și-a demonstrat afecțiunea față de casa în care văzuse lumina zilei, scutindu-i pentru totdeauna pe proprietarii ei de achitarea tuturor îndatoririlor și impozitelor. Această scutire,

care a transformat „casa Matia” într-o proprietate extrem de valoroasă, a fost recunoscută și respectată de toți regii și principii care i-au urmat.

În secolul al XVI-lea casa a devenit obiectul unui remarcabil interes al publicului, în care cultul față de memoria marelui rege, reflectat de cronică lui Gáspár Heltai, se împletea cu un interes „turistic” născut într-o perioadă de intensă circulație în Europa a erudiților și medicilor, a meșteșugarilor și negustorilor, a tinerilor nobili dornici de a-și desăvârși educația și a predicatorilor. Pe grilajele ferestrelor „casei Matia” străluceau, în această epocă, corbi heraldici, iar în interiorul clădirii, după cum am văzut deja, încăperea în care s-a născut Matia a fost marcată cu o placă comemorativă.

În preajma anului 1740 clădirea a intrat în posesia municipalității orașului, care o deține și astăzi. Ea a îndeplinit diferite funcțiuni, de la spital militar până la închisoare. În anul 1887, a fost vizitată de împăratul-rege Franz Joseph I, care a donat banii necesari realizării și amplasării, pe fațada clădirii, a unei plăci comemorative, al cărei proiect a fost realizat de artistul Lajos Pákey. Execuția propriu-zisă îi aparține sculptorului György Zala. Textul acestei plăci, în limba maghiară, are următoarea traducere: „În această casă s-a născut, la 27 martie 1443 [de data aceasta anul era corect, nu și ziua], Matia cel Drept, fiul lui Ioan de Hunedoara și al Elisabetei Szilágyi.

Prin grația marelui rege, casa natală a fost scutită de orice obligație. Principele Transilvaniei Gheorghe Rákóczi al II-lea a confirmat privilegiile acestei case. Regele nostru apostolic, Francisc Iosif I [Franz Joseph I], a onorat-o cu vizita sa la 23 septembrie 1887 și, prin donația sa generoasă, s-a îngrijit să fie însemnată pentru veșnica pomenire. Ilustrând respectul și admirația, această placă comemorativă a fost amplasată de orașul liber regal Cluj pe casa de naștere a celui mai mare dintre fiii săi. 1888.”

După 1896, casa Matia a fost restaurată din fondurile municipalității, iar în 1901 a fost acordată Societății Carpatine, în vederea amenajării unui muzeu. Deschis în anul 1902, odată cu dezvelirea grupului statuar al regelui Matia Corvinul din piața centrală a Clujului, muzeul a funcționat până în anul 1935, când colecțiile sale au fost evacuate și donate altor muzee clujene. Deși muzeul Societății Carpatine avea un caracter preponderent etnografic, în sala de naștere a regelui Matia a fost amenajată o expoziție comemorativă, care cuprindea o serie de obiecte ce ilustrau (sau despre care se credea că ilustrează) personalitatea sa și legăturile sale cu orașul de pe Someș.

Alte restaurări ale clădirii au fost realizate pe parcursul secolului al XX-lea. În prezent, casa Matia este administrată de Universitatea de

Arte și Design „Ion Andreescu”, care a realizat o serie de investiții în restaurarea și repunerea sa în valoare. În anul 1996, la inițiativa fostului primar al Clujului, Gheorghe Funar, a fost instalată o a doua placă comemorativă, în limbile română și engleză, al cărei text, cu accente exclusiviste, care nu se regăsesc în inscripțiile mai vechi, a generat numeroase critici: „Potrivit tradiției istorice, în această casă s-a născut Matei Corvin, fiul marelui oștean Iancu de Hunedoara, voievod al Transilvaniei și guvernator al Ungariei. Românul Matei Corvin este considerat, datorită înfăptuirilor din timpul domniei sale, 1458-1490, cel mai mare rege al Ungariei”.

În afara faptului că Matia este numit în mod eronat „Matei”, o eroare destul de frecventă în istoriografia română, acest text afirmă fără nici o rezervă că el ar fi fost „român”, fără a lua în considerare originea maghiară a mamei sale.

La 1 ianuarie 1557, viitorul principă Ștefan Bocskai a văzut lumina zilei într-o clădire care, în pofida aspectului său modern de astăzi, datează de asemenea din secolul al XV-lea. S-a crezut multă vreme că în această casă ar fi funcționat o cunoscută tipografie, a lui Caspar Helt — mai cunoscut după forma maghiară a numelui său, Gáspár Heltai. Potrivit istoricului de artă Kovács András, această ipoteză a apărut, datorită unei confuzii: pastorul unitarian Ioan Eppel, ginerele lui Heltai, a intrat în stă-

pânirea acestei case abia în 1610, moment în care tipografia funcționa deja, de mai multe decenii, într-o altă locație din aceeași incintă a „Cetății Vechi”.

Cele patru plăci comemorative păstrate în interiorul clădirii au fost realizate în anul 1606, de breasla pietrarilor din Cluj. Inscripțiile în limba latină, gravate cu litere *antiqua*, elogiază faptele mărețe ale principelui. Interesante pentru mentalitatea epocii sunt distihurile referitoare la rolul fast al zilei de vineri și al patroanei sale, zeita Venus, în viața principelui Bocskai (la data amplasării pietrei, poetul nu avea cum să știe că Bocskai va înceta din viață tot într-o zi de vineri). O epigramă descrie rivalitatea celor trei zeițe ale Olimpului. Compus de Johannes Bock (Bocatius), poet și consilier al lui Ștefan Bocskai, panegiricul dedicat zilei de vineri fusese scris la cererea principelui, nefiind prin urmare exclus ca ideea instalării plăcii să fi plecat din entouragele acestuia, în săptămânile pe care Bocskai le-a petrecut la Cluj în august 1605.

Compoziția avea ca piesă reprezentativă un blazon înca-

drat de brăuri rotunde (as-tragale), al cărui scut cuprinde însemnele heraldice ale Regatului Ungariei și cele ale Transilvaniei. În centru, blazonul familiei Bocskai de Kismarja, timbrat de o coroană princiară, este încadrat de un *ouroboros* (dragon încolăcit), însemn al Ordinului Dragonului.

Piatra comemorativă a fost comandată de municipalitate pentru ocazia așteptatei aniversări a celor 50 de ani de viață ai principelui, care ar fi urmat să survină la data de 1 ianuarie 1607. Montarea pietrelor pe fațada clădirii a avut loc în octombrie 1606. Pietrarii au fost sprijiniți în aceasta atât de soldații din gărzile orașului (darabanții), cât și de breasla dulgherilor, care a pus la dispoziție scripetii și funiile necesare întregii operațiuni.

Istoria ulterioară a clădirii nu a reușit să eclipseze prestigiul pe care aceasta îl dobândise prin a fi locul de naștere al principelui Bocskai. Istoricul clujean Valentin Segesvári, care și-a redactat *Cronica* câteva decenii după intrarea ei

în posesia lui Ioan Eppel, așa o semnalează: casa Eppel.

Înfățișarea actuală a clădirii în care s-a născut principele Bocskai datează din secolul al XIX-lea. Conte Iosif Teleki a transformat, înainte de anul 1817, cele două case orașenești într-un „palat” de factură neoclasicistă. Ginerel său și moștenitorul clădirii, contele Ioan Bethlen, a ampli-

o Casa în care s-a născut Ștefan Bocskai

ficat clădirea la mijlocul secolului al XIX-lea. Cu începere din anul 1870, „casa Bocskai” a devenit o clădire publică, în ea funcționând pentru câteva decenii oficiul poștal al orașului Cluj. Clădirea a mai găzduit, de-a lungul secolului al XX-lea, diferite instituții educaționale, editoriale sau bancare. În prezent, este sediul central al Universității „Sapientia”.

Ambele personalități născute în „Cetatea Veche” a Clujului au păstrat legăturile cu orașul natal, în care au revenit periodic.

Matia Corvinul a făcut orașului donații importante, între care, în 1470, târgul Cojocna. A micșorat impozitele clujenilor până la un nivel aproape simbolic. A încurajat, prin hotărârile din 1467, 1478 și 1485, așezarea în oraș a iobagilor care își achitaseră obligațiile față de stăpânii lor. A intervenit în conflictul dintre oraș și abația de la Cluj-Mănăstur, pe care a obligat-o, în 1466, să își dărâme zidurile de incintă. Preocupat de buna funcționare a administrației orașului, Matia a decis, în 1468, instituirea unei parități, în Consiliul celor O Sută, între patricieni („oamenii cu stare bună”) și membrii breslelor, care aveau dreptul să își desemneze, fiecare, câte 50 de reprezentanți. Domnia sa este legată de finalizarea, refacearea sau începerea construcției câtorva dintre cele mai reprezentative

monumente ale orașului.

De această epocă sunt legate atât terminarea bisericii Sf. Mihail, în preajma anului 1480, cât și completarea incintei fortificate a orașului, prin ridicarea, în preajma anului 1475, a Turnului Croitorilor. Biserica franciscanilor minoriți (în prezent reformată) de pe strada Lupilor (astăzi M. Kogălniceanu), finanțată printr-o consistentă donație regală, a cărei construcție a început în 1486, îi poartă până astăzi numele („Biserica lui Matia”).

Cronica lui Gáspár Heltai consemnează, de asemenea, una dintre cele mai cunoscute legende ale istoriei clujene. Potrivit relatărilor acesteia, Matia ar fi intrat incognito în Cluj, deghizat în student călător, pentru a controla atitudinea conducătorilor orașului față de locuitori. Protestând contra abuzurilor comise împotriva oamenilor liberi, el a fost biciuit din ordinul judei orașului și obligat să care lemne de foc pentru gospodăria acestuia. Legenda spune că Matia ar fi scris cu cărbune pe trei bușteni de foc din curtea judei următoarea însemnare:

„Aici a fost regele Matia! Unde este dreptatea?” Eliberat odată cu lăsarea serii, regele s-a întors în tabăra sa de la Gilău. A doua zi, a revenit în oraș, de această dată în fruntea oștirii sale, l-a pedepsit pe judele orașului și a poruncit stricta respectare a legilor regale, care interziceau exploatarea abuzivă a muncii oamenilor liberi.

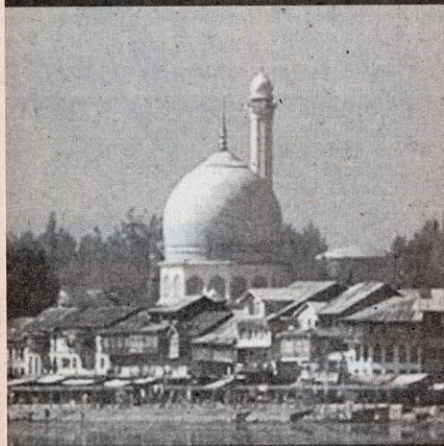
Stefan Bocskai a copilărit în apropierea Clujului, în castelul familiei sale de la Aghireșu. În 1594, el a fost principalul protagonist al evenimentelor care au dus la deșeurile loviturii de stat îndreptate împotriva principelui Sigismund Báthory și la proclamarea de către Dieta Transilvaniei, întrunită în biserica Sf. Mihail din Cluj, a intrării Transilvaniei în războiul antiotoman al Ligii Sfinte. Este vorba de Războiul Ligii Sfinte, Războiul cel Lung sau Războiul de 15 Ani (1591-1606). Aderarea Transilvaniei la Liga Sfântă a făcut posibilă intrarea în războiul antiotoman, în același an 1594, a Țării Românești și a Moldovei, sub conducerea voievozilor Mihail Viteazul și, respectiv, Aron Tiranul.

Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei păstrează o cană de argint aurit, atribuită principelui Bocskai. Tot aici se află sarcofagul cumnatului lui Bocskai, Gabriel Haller, și al Elenei Bocskai, sora principelui. ■

Plăcile cu inscripții de pe casa în care s-a născut Matia Corvinul

Teritorii în dispută

Moscheea din Srinagar, orașul fericirii

Statuia lui Buddha din Gandhara

CAȘMIR

VICTOR IONESCU

Cașmirul, numit în Antichitate Caspiria, este un regat himalayan plasat acolo unde se întâlnesc frontierele Indiei, Pakistanului, Afganistanului și Chinei. Este o zonă montană (143.000 km² și cca 6.000.000 de locuitori), plasată sub „acoperișul lumii” și bătută de vânturile care suflă dinspre Tibet și Xingjiang. „În provincia de graniță din NV – scrie Jawaharlal Nehru în Descrierea Indiei – începi să simți lărgimea Asiei Centrale și, asemenea Cașmirului, ea amintește prin multe dintre obiceiurile sale de țările situate dincolo de Himalaya.”

Cașmirul este o depresiune, în care frumoasa vale a fluviului Djelem (Hydaspe al anticilor, cel pe care Alexandru cel Mare a coborât cu 200 de nave, până la Indus și apoi până la Oceanul Indian) oferă un pământ destul de bun și un climat blând. Capitala este Srinagar („Orașul fericirii”), urbe cu puține monumente, dar cu multe băi publice, cu o veche citadelă și cu străzi înguste, pavate cu lemn, precum odinioară Calea Victoriei, cu deosebirea că acolo, la Srinagar, lemnul era acoperit de vegetație și flori.

Situat pe unul dintre cele mai importante drumuri comerciale ale Antichității și Evului Mediu, Cașmirul este, din 1947, de la momentul împărțirii Indiei britanice între India și Pakistan, un teritoriu în dispută între aceste țări.

Teritoriul a fost colonizat timpuriu de triburi ariene. În secolul I î.Hr. tribul iranian chakas, până atunci supus dinastiilor indo-elenistice, și-a format propriul stat în Gandhara, cuprinzând și o parte a

Cașmirului. Un veac mai târziu neamul yuezi, condus de dinastia Kușana (*Magazin istoric*, nr.1, 2/1991), a coborât din Asia Centrală în Bactria. Aici, în anul I d.Hr., Kujda Kadphises i-a unit pe yuezi,

întemeind Regatul Kușan. Cronicile chineze relatează că acest Kadphises i-a atacat pe părți, cucerind Kabulul (Kao-fa) și Cașmirul (Ki-pin). Descoperirile numismatice au confirmat însemnările chine-

zilor și evoluția lui Kadphises de la postura de șef de trib (yagbu) la aceea de rege (maharaja).

Spre sfârșitul secolului I d.Hr. Kanishka I (78-101), cel mai important rege kușan, care se intitula „Mare Rege, Rege al Regilor, Fiul lui Dumnezeu” (Maharaja Rajatiraya Dwaputa Shahi), stăpânea un imperiu întins pe axa nord-sud din Cașmir până în Gujarat, iar pe axa est-vest din Varanasi (Benares) până la Oxus.

Visul împăratului Traian

Unul dintre obiectivele Regatului Kușan era controlul rutelor comerciale dintre China și Imperiile Part și Roman, motiv pentru care generalul chinez Pao Chao i-a administrat o înfrângere gravă la Khotan, în anul 90. În Cașmir regele Kanishka a convocat un conciliu budist, la care s-a hotărât stimularea dezvoltării căii Marelui Vehicul (Mahayana).

Interesant este și faptul că urmașul său, Kanishka II (106-138), a adăugat titulaturii regale kușane și termenul „kaisara”, împrumutat de la împărații romani. Unii cercetători consideră că acest titlu este ecoul campaniei lui Traian în Mesopotamia și Asiria (114-117). Ajungând la Golful Persic, pe unde trecuse și Alexandru cel Mare, acesta a spus: „Dacă eram mai tânăr, ce altceva ar fi putut să-mi placă mai mult decât să mășălăuiesc către India” (Dio Cassius). Ipoteza e confirmată de numismatica kușană, care imită copios monedele romane ale dinastiei Antonine (96-193).

O nouă intrare în istorie a Cașmirului s-a produs în secolele al V-lea și al VI-lea, când hunii neftaliți au invadat India de Nord, alungându-l pe împăratul Budragupta (475-494). Regele hun Mihirakula (515-540), care a lăsat amin-

tirea unui implacabil dușman al budismului, distrugător de mănăstiri și ucigător de bonzi, a invadat Magadha, dar a fost respins de regele Nerasinhagupta.

În acest context, mai mulți prinți indieni răsculându-se împotriva lui, regele hun s-a refugiat în Cașmirul pe care-l cucerise la începutul domniei, unde a și murit. Pelerinul chinez Hsiuen-tsang și *Rajatarungini* (Cronica din Cașmir) confirmă conducerea de către huni a Indiei nord-vestice – Cașmir, Punjab și Rajastan –, dar și cruzimea lor și asuprirea populației indigene. Respingându-i pe huni, Imperiul Chinez a ocupat o parte a Cașmirului, districtul Ladakh, aflat pe drumul mătășii.

Prin labirintul istoriei indiene

Cașmirul a cunoscut statalitatea abia în anul 627, când regele Dourlabhavadhana (627-632) s-a impus și a inaugurat prima dinastie regală a Cașmirului: Karkota (627-857). Regele-fondator a fost favorabil budismului, pelerinul chinez Hsiuen-tsang, care a stat în Cașmir din 631 până în 633, atestând existența a 100 de mănăstiri și 5.000 de bonzi. El remarcă însă și faptul că localnicii practicau și alte credințe. În secolele VII-VIII Cașmirul a fost unul dintre centrele de putere ale Indiei de Nord-Vest, sub regele Lalitaditya (695-732), cucerind mai multe teritorii învecinate și atribuindu-i-se chiar expediții în Nepal și Bengal.

Începând cu secolul al VII-lea, aflați sub amenințarea islamului, regii Cașmirului au căutat alianța Chinei, scop în care au trimis ambasade la curtea Imperiului Celest. În anul 855 Avantivarman a înstatat a doua dinastie regală din Cașmir, Utpala, care a rezistat până în 940. Atunci o revoltă militară

Un hindus, guvernatorul Gulab Singh

inspirată de brahmași a adus pe tron efemera dinastie Yashaskara (940-950). Aceasta a fost înlocuită de dinastia Parvagupta (950-1004), care în primii 30 de ani a avut șase regi, dintre care trei minori au domnit sub regenta mamei, respectiv bunicii lor, Didda (960-981). Mai apoi aceasta a domnit singură (981-1004), păstrând aparența regentei.

Era exact epoca ofensivei islamului revigorată de Mahmud Gaznevitul (998-1030), creatorul unui imperiu central-asiatic, primul organizat de neamurile turcice care includea Punjabul. Cașmirul i-a scăpat datorită poziției sale geografice.

În următoarele două secole, dinastiile Lahora I (1004-1102), Lahora II (1102-1171), Vopyadeva (1171-1286) și Simhadeva (1285-1320) s-au confruntat cu ofensiva musulmană, mai ales că din 1206 se instalează și domina India Sultanatul de la Delhi. Regele Suhadeva al Cașmirului (1301-1320) a avut de luptat atât cu musulmanii, cât și cu Tibetul, intrat într-o fază expansionistă. În secolul al XII-lea Kalhana a compilat din cronici mai vechi *Cronica din Cașmir*, care poate fi considerată „singura carte veche de istorie din peninsula”. „Spre deosebire de greci, chinezi și, mai târziu, de

arabi – explica J. Nehru – indienii antici nu erau istoriografi. Și e păcat, căci [acest fapt] ne-a îngreunat precizarea datelor sau a cronologiei exacte. Evenimentele se suprapun, se împletesc și creează o confuzie îngrozitoare. Savanții contemporani nu găsesc decât treptat cheia labirintului istoriei indiene.” Cu atât mai remarcabilă, mai valoroasă și mai utilă se dovedește a fi *Cronica din Cașmir*.

Convertirea la islam

În 1320 Rinchana, fiul unui nobil hindus din Ladakh, profitând de invazia musulmană din acel an, a preluat tronul Cașmirului și, convertindu-se la islam, sub numele de Sadr ad-Din, a întemeiat sultanatul Cașmir, cu capitala la Jayapadapura. Această primă dinastie musulmană n-a schimbat condiția politică și economică a Cașmirului: brahmanii au continuat să fie desemnați pentru înalte funcții și să conducă administrația. Dinastia n-a fost capabilă nici să controleze politic întregul Cașmir, personajele influente grupându-se în partide rivale.

În 1338 comandantul musulman Shah Mir, aflat în solda sultanilor Cașmirului, s-a răsculat și s-a proclamat sultan, instaurând o dinastie care a rezistat două secole. Un

urmas, Sihab ad-Din Siqahan (1354-1383), a consolidat autoritatea centrală și a ocupat districtele Balistan și Ladakh. Sultanul Kutb ad-Din Hindal ibn Sams ad-Din a accelerat masivă convertire la islam a localnicilor, persecutându-i pe cei ce refuzau. Dar – remarcă J. Nehru – „în acele vremuri convertirea la islam, atât individuală cât și în grup, nu provoca o împotrivire deosebită. Prietenii, rudele sau vecinii puteau blama trecerea la altă religie, însă comunitatea hindusă ca atare se pare că nu acorda o importanță deosebită acestui lucru”.

Cel mai de seamă sultan al Cașmirului a fost Zain al-Abidin Shahi-han ibn Sikandar (1420-1470), în timpul căruia a luat avânt viața economică și au fost dezvoltate relațiile comerciale externe, mai ales cu Iranul și Turkestanul. Este epoca în care anumite produse industriale locale – țesături pe bază de lână numite și azi „cașmir”, piei, lărie și arme – capătă faimă și căutare.

În 1526, Babur, stăpânitorul mogul al Afganistanului, a cucerit cea mai mare parte a Indiei de Nord, întemeind Imperiul Mogul cu capitala la Agra. Zilele Cașmirului, ca și ale celorlalte sultanate indiene, erau numărate. După o ultimă tresărire de orgoliu (1540-1555), sultanatul de la Delhi a fost cucerit de urmașul lui Babur, Humayan (1530-1556).

Încă înainte de acest moment un general al lui Humayan, pe nume Haidar Dawlat, a invadat Cașmirul (1540), în care se desfășura o luptă nesfârșită între sultanii Muhammad (de patru ori pe tron), Nazuk (de trei ori), Fath Shah (de două),

Ibrahim I și Shams ad-Din II. Între 1526 și 1529 Cașmirul a fost „condus” de trei sultani în același timp: Muhammad, Ibrahim I și Nazuk. Când a intrat în țară generalul Dawlat, tocmai se încăunase a doua oară Nazuk. Mogulul și-a asumat conducerea Cașmirului.

În octombrie 1551 nobilii din țară s-au răsculat împotriva lui Dawlat, care a fost ucis, pe tron urcându-se pentru a treia oară sultanul Nazuk. Dar luptele pentru putere între diferitele facțiuni au continuat, protagoniste fiind familiile Raina, Magre și Ciak. A câștigat aceasta din urmă, instaurându-se ultima dinastie independentă a Cașmirului: casa lui Gazi Shah Ciak (1561-1588), care se va prăbuși în fața ofensivei Marelui Mogul Akbar (1556-1603; *Magazin istoric*, nr. 9/1973). Acesta plănuia de 20 de ani cucerirea Cașmirului, dar întâi anexase Rajastanul (1569), Gujaratul (1572) și Bengalul (1576). Apoi fusese ocupat cu pacificarea Indiei.

La Amritsar, de la egal la egal

La 20 decembrie 1585 o armată mogulă condusă de Bhagawan Das a invadat Cașmirul, întâmpinând o dărză rezistență în trecătoarea Bulyasa. Sultanul Nasr ad-Din Iusuf (1580-1586) și-a părăsit pe furiș tabăra și a încheiat, la 14 februarie 1586, un acord cu generalul mogul. El urma să rămână pe tron ca vasal al lui Akbar. Dar acesta din urmă n-a aprobat tratatul și l-a luat prizonier pe sultanul trădător.

În locul lui nobilii din Cașmir l-au ales ca sultan pe fiul lui Iakub bin Iusuf (1586-1588). El era șiiit și a încercat să-și impună cultul ca religie de stat. Împotrindu-se, nobilii suniți, conduși de Iakub Sharfi, au făcut apel

Mănăstirea Tikse (întemeiată în secolul al XV-lea) din Ladakh, pe drumul mătăsii

„Cașmir, o Cașmir!“
(ultimele cuvinte ale împăratului mogul
Jahangir)

la Akbar. Noua armată mogulă a întâmpinat o dârză rezistență din partea sultanului Iakub, care, în iulie 1588, a fost nevoit să fugă din țară. În 1592 împăratul a avut de reprimat o răscoală condusă de Yadgar, un nepot al ultimului sultan. Înfrânt de armata mogulă, Yadgar a fost asasinat chiar de foștii săi partizani.

Akbar a impus Cașmirului un impozit în natură – lână și șofran –, a dispus mutarea capitalei de la Srinagar la Lahore și a ordonat mai multe lucrări de utilitate publică. Plăcându-i foarte mult clima și aspectul Cașmirului, împăratul Akbar a făcut din această provincie principală reședință de vară. Pasiunea i-a fost moștenită și de fiul Jahangir, care a murit șoptind „Cașmir, o Cașmir!“ (1605-1627).

Pe parcursul secolului al XVIII-lea Imperiul Mogul a decăzut, diferitele sale provin-

cii revendicându-și independența. În același timp, pe măsură ce puterea centrală slăbea, se întăreau contoarele comerciale străine, engleze, olandeze și franceze. Disputa franco-britanică pentru India (1746-1763) s-a încheiat cu victoria totală a englezilor, care au trecut apoi la lichidarea diferitelor state indiene. La începutul secolului al XIX-lea singurele state independente din India erau Punjab, Sindh, Cașmir și Nepal, celelalte fiind ori administrate direct de englezi, ori sub protectoratul lor.

Rajit Singh, un sikh din Punjab, a cucerit în 1799 Lahore și a luat titlul de maharaja (1799-1839). În 1809 el încheia la Amritsar un tratat de la egal la egal cu englezii. În 1819 a cucerit Cașmirul, punând în fruntea lui, drept guvernator, pe Gulab

Singh, un hindus. După moartea lui Rajit Singh, guvernatorii din Mulan și Cașmir au secesiionat. Din 1843 englezii au trecut la cucerirea totală a Indiei, anexând Sindh-ul (1843) și Punjabul (1846). Gulab Singh a cumpărat de la Compania Britanică a Indiilor, cu șapte milioane de rupii, funcția de maharaja al Cașmirului, recunoscându-se vasal al Angliei. Gulab Singh este strămoșul actualului maharaja al Cașmirului, suveranul hindus al țării. ■

(Va urma)

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 august 2007, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an-de zile la revista **Magazin istoric**. Concursul nu are talon.

– Când a intrat clădirea în care s-a născut regele Matia Corvin în posesia municipalității orașului Cluj?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna mai 2007 este:

Allen Dulles

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **Constantin Bolmoagă**, din localitatea Pădureni, județul Bacău.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2008.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 1-702, sect. 1, București.

ROMÂNIA ACUM O SUTĂ DE ANI

1907

GEORGETA FILITTI

Răscoalele s-au potolit, iar problema relațiilor agrare a intrat în discuția unei comisii parlamentare care... urma să delibereze. E vară, timp de vacanță; tocmai de aceea Spiru Haret, ministrul Învățământului, trece la măsuri drastice de reorganizare a școlii românești, ceea ce stârnește reacții violente din partea unor profesori și a presei de opoziție. Moartea pictorului Nicolae Grigorescu îndurerează țara întreagă. Noul primar al Bucureștilor, Vintilă Brătianu, încearcă să îmbunătățească condițiile sanitare ale orașului unde lipsa apei este o realitate dramatică. E suficientă pentru cosmeticieni care o recomandă ca pe un panaceu, de la spălat la calmarea nervilor și de la alungitul mâinilor la albirea feței.

Era de așteptat ca miezul verii să încerce să-și revină după tragédia din primăvară, iar la orașe, dincolo de treburile zilnice, să viseze la vacanță, urmărind distrată cutare dispoziție a primarului. Există un excedent bugetar confortabil (277.132.354 franci la venituri și 226.401.937 franci la cheltuieli), încât noul ministru de Finanțe, liberalul Emil Costinescu, reîncepe distribuirea creditelor suspendate de teama răscoalelor. În

același timp, Dim. Baraș din Craiova scrie broșura *Egiptul comercial de azi și România* în care discută relațiile bilaterale favorizate de deschiderea serviciului naval Constanța-Alexandria. El amintește că pentru moment francezii importau grâu de la noi, îl măcinau, vânzându-l egiptenilor ca „produs străin“, cu însemnate câștiguri.

Statisticile publicate de Leonida Colescu arătau că în țară existau 606 biserici ortodoxe, 36 catolice, 26 luterane, calvine și anglicane,

1907

Școala de băieți din Băilești

„Tărăncuță”,
tablou de Nicolae Grigorescu

28 de moschei, 352 de sinagogi, 391 hoteluri, 814 hanuri, 1.193 cabane cu paturi de o noapte, 2.593 case mobilate. Apoi 823 de brutari, 1.184 măcelari, 930 de restaurante, 4.670 cârciumi, 956 cafenele, 246 braserii, 63 de teatre, 138 cluburi.

Lumea industriașilor se pregătea pentru Congresul internațional al petrolului, care urma să se țină la București, sub președinția lui Anghel Saligny. Se părea astfel că liberalii, conduși de D.A. Sturdza, promiteau o guvernare liniștită și prosperă. Or, tulburarea spiritelor, agitarea unor largi categorii, în primul rând dintre intelectuali, ca și dezlănțuirea presei au venit chiar de la un membru al cabinetului liberal.

Matematicianul Spiru Haret, ministru al Învățământului pentru a patra oară, a vrut să reformeze din temelii viața universitară și sistemul de promovare a dascălilor. Cu amintirea vie, din martie, a studenților ieșiți în stradă ca masă de manevră a unor profesori-politicieni – între care Nicolae Iorga –, noul ministru impune disciplinarea studenților. Nu mai aveau voie să facă politică nici în adunările profesionale, necum pe stradă. Asociațiile lor primeau dreptul de funcționare chiar de la ministru și, dacă se abăteau de la regulament, acesta le putea fi retras.

O practică reprobabilă în multe privințe era cea a proliferării școlilor particulare. Ca să pună capăt examenelor formale, certificate ulterior de ministru, Spiru Haret a dispus ca atestarea s-o facă doar examinatorii acestor candidați răsfățați.

Aceleași rigori pentru profesorii secundari. Ministrul a anulat nominalizarea multora dintre

ei, acuzând trucarea examenelor și promovarea „pe șest”, operate în timpul predecesorului său Mihai Vlădescu, și a cerut organizarea de noi concursuri. Violenta reacțiilor corpului profesoral, a unor inspectori, a presei arată că ministrul lovea în plin. Voia să facă curățenie într-o lume a hatărului, intervențiilor, clientelismului politic și incompetenței cronice. Cei 150 de profesori titularizați sub conservatori și-au avut apărători nume de rezonanță ale învățământului universitar, între care Sabba Ștefănescu și C. Rădulescu Motru. „Marele stăpân al Universității”, „dușman de moarte al învățământului”, „acte criminale și anarhice”, „om de dezordine”, „infam”, „atmosfera de teroare”, „nebulă criminală”, „revoluția generală a învățământului”, „puțin sensibil la demnitatea țării” – iată câteva dintre caracterizările de care a avut parte, atunci, ministrul reformator.

In fapt, orice mișcare ce tulbura tihna slujbașilor transformați în dascăli era catalogată ca gest politic; ca răzbunare ordinară. Mai mult, profesorii considerau că în temeiul unei „legi organice” erau inamovibili, cu alte cuvinte, indiferent de performanțele profesionale urma să rămână în post până la pensie. În aceste condiții e de înțeles și furia celor din învățământul profesional când li s-a comunicat că doar absolvenții Școlilor Normale de institutori vor fi titularizați. Ministrul a vrut să curme și moda, plină de cochetărie, a învățătoarelor din Capitală. El trimite aproape jumătate dintre ele în provincie, ceea ce stârnește, desigur, noi valuri de nemulțumiri. Când a inspectat unele gimnazii și licee din Alexandria, Râmnicu

Emil Costinescu

Pescăriile din Constanța

1907

Sărat, Slatina, Câmpulung, Vaslui și Pomârla și a constatat nivelul extrem de scăzut al predării și numărul restrâns de elevi, ministrul a fost radical: a dispus desființarea lor. În fine, Spiru Haret a încercat să pună ordine și în școlile românești din Macedonia, unde disputele, reclamațiile și suplinirile de către persoane improvizate erau lucru curent.

Faptul că toată această reorganizare, ce-i drept, cam radicală, s-a operat în vacanță a fost perceput ca o lovitură pe la spate, nu ca un gest înțelept de netulburare a procesului de învățământ.

Acest „profesor fără acțiune politică, fără talent, fără pretenții”, cum l-a caracterizat „veteranul” de 30 de ani în învățământ Sabba Ștefănescu, avea să reușească, în cele din urmă, să dea mai multă coerență învățământului românesc.

Reacții la fel de exagerate se înregistrează și din partea mișcării socialiste. Unul dintre conducătorii ei era internaționalistul Cristian Rakovski. La congresul socialist de la Galați s-a decis înființarea bisăptămânalului *România muncitoare*, spre a denunța în primul rând expulzările de alojeni operate de autoritățile române. „Avem un regim politic mai rău decât în Rusia”, declara un viitor delegat la Congresul socialist de la Stuttgart. Între timp, Rakovski reușește să intre, pe căi nu tocmai ortodoxe (a invocat originea sa dobrogeană), în consiliul general al orașului Constanța, unde făcea o nedorită agitație, încât colegii lui încercau să-l dea afară.

E mai greu de spus cât s-a putut impune alt membru al echipei liberale, altfel bun administrator, Vintilă Brătianu, în fruntea

Primăriei Capitalei. Peste constatările resemnate despre lipsa de fonduri, absența spiritului civic, neprevăzut (secetă, inundații, TBC), noul primar ia o serie de măsuri concrete. Interzice comerțul ambulant cu carne de miel (gurile rele aveau să spună că a fost mituit de precupeți). Interzice primirea reclamațiilor la Primărie prin intermediari, ca să nu se mai dea șpagă. Începe sistematizarea zonei Șoseaua Kiseleff-Șoseaua Jianu (azi Șoseaua Aviatorilor); de altfel, în această lună comisia de sistematizare a orașului își reia – pentru a câta oară? – lucrările. Rediscută contractul cu privire la captarea apei pentru București de la Ulmi cu ing. Lindley (creditul avansat acestuia prevedea o cantitate de 10-15.000 m³ furnizată zilnic; în realitate se asigurau doar 4-5.000 m³). Primăria impune apoi practici de ocrotire a copiilor până la doi ani. Între altele, recomandă să nu fie hrăniți cu lapte de oaie și să nu se adauge mac în hrana lor spre a li se „ușura” somnul. Eforia Spitalelor Civile oferea consultații gratuite, lapte, scutece și premii mamelor diligente. În fine, dintre copiii străzii primarul hotărăște să facă grădinari, pentru ca orașul să nu mai depindă de străini (bulgari). Gropile, care însoțeau ca un blestem peisajul bucureștean, trebuia semnalate cu frânghii prinse în pari și felinare. Un birjar e aproape strangulat de asemenea marcaj neluminat.

Moartea celui care mai apoi va fi socotit „pictor național”, Nicolae Grigorescu, este deplânsă de întreaga societate românească. O foaie conservatoare scria că Italia l-a dat pe Michelangelo, Flandra pe Rubens, Olanda pe Rembrandt. România l-a

1907

C.I. Istrati

Vintilă Brătianu

dat pe acest „zugrav genial, amant al singurătății, pelerin al Risorgiment-ului nostru în afară, alături de Alecsandri”. Altă publicație descrie ceremonia funebră de la Câmpina: a fost depus în atelierul lui, pe un covor românesc, străjuit de patru lumânări și având la cap un șevalet pe care se afla un tablou neterminat cu țărani și țărance venind de la câmp. Familia regală a trimis coroane cu o panglică sobră: „Lui Grigorescu”. La catafalc au făcut de gardă Spiru Haret, Alexandru Vlahuță, B. Ștefănescu Delavrancea, C.I. Istrati, A. Obregia, profesorul Bălăcescu. La mormânt a fost condus pe un car cu boi împodobit cu ramuri de stejar.

„Grigorescu a murit, Grigorescu e nemuritor”, conchide un contemporan îndurerat.

Arșița verii pune acut problema apei. Cosmeticienii văd în ea un panaceu. Articolul *Arta de a fi frumoasă* o recomandă împotriva iritațiilor, bubelor și ridurilor. Când e rece, calmează nervii, face să treacă migrena și întărește pielea. Cea caldă o catifelează, face să dispară acnea, comedoanele, varicele faciale, alungește mâinile, albește țepul, odihnește pleoapele. Când e caldută, apa relaxează, face să treacă mâncărămile, cuperoza, ridurile. Prevăzător, autorul recomandă, chiar în cazul apei de ploaie, să se adauge un antiseptic împotriva virusilor.

Pe vremea aceea existau și persoane dornice să se îngrase, încât sanatoriul *Elisabeta* de la Șosea le stătea la dispoziție. Pentru răul de mare era la îndemână un leac nemțesc: strânsul de gât cu un ștreang delicat.

Cine își aruncă ochii pe presa română ori străină nu poate să nu constate felul nedrept în

care sunt judecați românii. Americanii se laudă că au inventat stiloul, în secolul al XIX-lea, în timp ce noi am crezut că se datorează lui Petrarhe Poenaru. *L'indépendance belge* calculează că românii sunt cei mai mari bețivani din Europa, cu șapte litri anual pe cap de locuitor (ceea ce aducea fiscului, din accize, un venit de 40 de milioane de franci). I. Lahovary, fost ministru, după datele furnizate de același fisc, stabilește că e vorba doar de un consum de 1,75 l. Din păcate, atenul cititor n-a luat în seamă evaziunea fiscală, care în cazul spirtoaselor a fost totdeauna imensă și imposibil de controlat. În fine, colonia română de la Viena ascultă conferința lui Lazăr Popovici despre *Importanța sentimentului patriotic la românii trăitori în străinătate*, după care se discută despre escrocii, așa-zisi români, răspândiți în orașele austriece.

Intre activitatea cam fără miez a comisiei parlamentare pentru înlăturarea cauzelor răscoalelor din luna martie, măsurile draconice ale ministrului învățământului și insalubritatea urbană, românii vor fi găsit, poate, motive de amuzament, citind despre felul cum se salută oamenii. Asta pentru că la noi exista o bună-cuviință nativă: țărani dădeau binețe pe uliță chiar și unui necunoscut. Orășenii bărbai scoteau pălăria în fața doamnelor, rămânând așa chiar dacă ploua, în timp ce aiurea se freca nasul ori interlocutorii se scuiupau reciproc (Africa), își miroseau mâinile (Insulele Fidji), iar în Coreea se luau la bătaie. Dar exista pe lume și o *summa* de politețe, cea japoneză, unde oamenii se înclinau ceremonios unul în fața altuia, întrebându-se de sănătate, cu aceeași deferență pentru un om matur sau un țănc. ■

DESPRE HOLOCAUST LA BUCUREȘTI

De la analize obiective la soluții eficiente – aceasta a fost ideea care a dominat lucrările Conferinței internaționale desfășurate la București în ziua de 14 mai, cu tema Memoria Holocaustului și antisemitism în Europa Centrală și de Est. Repere comparative. Atât comunicările prezentate, cât și discuțiile purtate s-au axat pe întrebări de genul: unde?, cum?, cine?, de ce?, cum a fost posibil?

Organizatorii – Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”, Fundația social-democrației germane „Friedrich Ebert” și Ambasada Germaniei la București – au invitat la această manifestare specialiști din țară și străinătate: istorici, analiști, politologi, sociologi, publiciști, cunoscuți prin preocupările lor în domeniu.

După cuvintele de salut rostite de domnii Mihai E. Ionescu, director general al Institutului Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”, Olaf Malachow, șeful Secției juridice a Ambasadei Germaniei la București, și Alfred Pfaller, reprezentantul Fundației „Friedrich Ebert”, au urmat comunicările. Domnii William Totok și Arno Lustiger (ambii din Germania) au oferit puncte de vedere extrem de interesante; primul despre măsurile de contracarare a extremismului naționalist și a negaționismului în Germania, cel de al doilea despre antisemitismul din fostul lagăr socialist, insistând asupra situației din U.R.S.S. în epoca stalinistă, dar și după aceea.

Un viu interes a stârnit comunicarea domnului Gyorgy G. Markus (Ungaria), cu tema *Reflecții privind antisemitismul politic și strategii de păstrare a identității evreiești după Holocaustul din Ungaria*, bazată pe statistici și sondaje de opinie care evidențiază fenomenul antisemit și implicațiile lui în viața economică, politică, culturală și socială a țării vecine.

Andrzej Zbikowski, din Polonia, a vorbit despre dezbaterile recente ce au avut loc în țara sa în legătură cu Holocaustul și relațiile

dintre polonezi și evrei în timpul celui de Al Doilea Război Mondial.

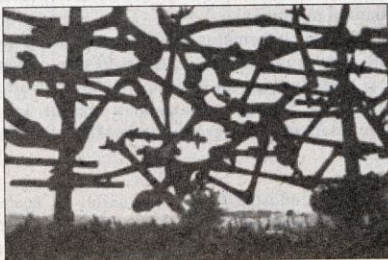
Lucrările au continuat cu comunicările domnului Michael Safir, din România (*Holocaustul și reprezentarea sa în „România tranzițională”: o tipologie motivațională revizuită*) și a doamnei Delia Grigore despre deportarea rromilor în Transnistria, cu exemplificări din mărturiile unor supraviețuitori din Fetești, județul Ialomița.

Cercetătoarea Hava Baruch, din Israel, a împărtășit unele experiențe legate de predarea Holocaustului în școli, cu sublinierea unor metode menite a-i face pe elevi să conștientizeze fenomenul antisemitismului ca generator al Holocaustului.

Conferința s-a încheiat cu intervenția domnului Alexandru Florian, directorul executiv al Institutului Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”, cu titlul *Holocaustul – subiect legislativ*.

A fost un schimb util de experiență, în încercarea de a găsi răspunsuri multora dintre întrebările care îi frământă pe oamenii de azi, confrunțați cu diversele forme de manifestare ale antisemitismului, intoleranței și negaționismului. ■

Marian ȘTEFAN

Regele Mihai cu prilejul vizitei la New York, în 1957

ZELOSUL TURNĂTOR AL MAIESTĂȚII SALE

ION CALAFETEANU

„Recentele serii de proteste și acuzații anglo-americane privind încălcarea de către guvernul român a tratatului de pace au fost investigate cu perseverență de către persoane cu rol de «consultanți» din rândul exilului românesc din Statele Unite ale Americii și Anglia. Rolul cel mai important în convingerea Departamentului de Stat și a Foreign Office-ului pentru a întreprinde acești pași este atribuit lui Gafencu și Buzești.”

Așa începea o notă, datată 4 februarie 1948, a unuia dintre informatorii Legației României din Statele Unite. Documentul furniza informații despre activitatea exilului românesc și intenția guvernelor american și britanic de a da o largă publicitate protestelor acestuia privind încălcarea drepturilor omului în România.

Nu era prima oară când acel informator predă Legației astfel de note, dar de la începutul lunii februarie 1948, când apar primele zvonuri despre o eventuală vizită a regelui Mihai în Statele Unite și până la mijlocul lunii aprilie 1948, când vizita fostului suveran român în S.U.A. a luat sfârșit, ritmul rapoartelor a crescut, iar conținutul lor, în cea mai mare parte, uneori în totalitate, se referă la regele Mihai, raporturile cu exilul și intențiile sale.

Informatorul este greu de identificat. Era însă un bun cunosător al limbii engleze,

cunoștea foarte bine exilul românesc și acesta avea încredere în el. Numai așa se

poate explica bogăția de date, unele confidențiale, pe care le conțin rapoartele lui.

Persoanele de la care își culegea datele nu sunt niciodată nominalizate. De aceea și ele sunt greu de identificat. Există o singură excepție. Într-o notă din 18 februarie 1948, când vorbește despre crearea în Turcia și Franța a „Emergency Relief Fund” (un fond de ajutorare a transfugilor români fără mijloace de existență), el descrie evenimentele de la festivitatea de inaugurare și adaugă: „Singurul evreu prezent a fost informatorul meu, un fost consul român în Amsterdam.” Nu-l nominalizează, dar într-o altă notă, vorbind despre începutul convorbirilor dintre Vișoianu și Gafencu privind formarea Comitetului Național Român, amintește că acestea au fost intermediare de fostul consul general onorar al României la Amsterdam, din perioada interbelică. Iar numele acestuia era Jacques Gaster.

În notele sale apar și alte nume de persoane din cadrul exilului, cu care el stătuse de vorbă: generalul Nicolae Rădescu, Constantin Vișoianu, Brutus Coste și alții. În orice caz, culegea informații din ambele tabere, una polarizată în jurul fostului prim-ministru Nicolae Rădescu, cealaltă compusă din Constantin Vișoianu, Alexandru Cretzianu, Grigore Niculescu-Buzești, și care aveau păreri divergente în privința constituirii unui organ conducător al exilului și conducerea acestuia (*Magazin istoric*, nr. 6, 7/2002). Păreri deosebite existau și în privința reprezentării în acest organism a diferitelor

Nemulțumit de atmosfera din cadrul exilului românesc, Grigore Gafencu a păstrat o atitudine rezervată

componente ale exilului, îndeosebi a legionarilor și a foștilor susținători ai regelui Carol al II-lea. Discuții interminabile se purtau și în legătură cu așa-numitul Fond Național (cele șase milioane de franci elvețieni depuși de Mihai Antonescu în băncile elvețiene pentru întreținerea celor siliți să părăsească țara în eventualitatea ocupării ei de către trupele sovietice: *Magazin istoric*, nr. 8/2001).

Informatorul pare să fi fost un om de presă, deoarece face o referire la „materiale” publicate de el în ziarele americane. Poate și acest fapt i-a permis ca în toată perioada vizitei regelui Mihai în Statele Unite să se afle în anturajul acestuia, să stabilească legături cu oameni apropiați suveranului, să cunoască informații cu un anumit grad de confidențialitate. Nu dispunea însă de legături în sfera oficialităților americane, cel puțin nu la nivel înalt.

Ce avantaje avea informatorul? Ce primea el în schimb? În „corespondența” cu Legația

nu sunt menționați bani. O făcea din motive ideologice? O singură dată, într-o notă, apare ideea unor contraservicii ale Legației. Acestea – se pare – ar fi constat în relații despre persoane din exil, ostile Legației și regimului din țară. Le-a primit și, probabil, le-a și folosit.

Obiectiv prioritar: regele

Pentru prima oară numele regelui este amintit într-o notă din 11 februarie 1948. Tot atunci apare și ideea unei vizite a regelui în S.U.A. Erau „ultimele știri” primite de informatorul de la Lausanne (unde s-a aflat regele după plecarea sa din țară, la începutul lunii ianuarie 1948), pe care i le dăduse „unul dintre cei mai apropiați prieteni ai lui Vișoianu”. Iată un fragment din acest document: „Se pare că fostul rege Mihai [să observăm că informatorul folosea titulatura oficială dată de regimul comunist, care era, desigur, și pe placul Legației – *n.n.*] nu dorește nici pe departe să dea cărțile pe față. Atât Rădescu, cât și Buzești așteaptă la Lausanne momentul potrivit pentru o audiență la fostul monarh. Contrar informațiilor anterioare, nimeni, nici chiar Urdăreanu, nu a putut să-l vadă pe Mihai până acum și să-l câștige de partea sa. Regele se ferește să nu facă vreo mișcare spre o parte sau alta. El preferă să meargă la ski sau să se plimbe cu automobilul împreună cu logodnica și secretarul Ioanițescu [Ioanni-

tiu – n.n.]. Conform scri-sorilor primite de Vișoianu de la Buzești, pentru prima oară în viața lui, Mihai se pare că se bucură de propria libertate, pe care nu o cunoscuse din fragedă tinerețe.

Mărturii din cadrul exilului românesc din Geneva, oameni care au putut să stea de vorbă cu regele la începutul anului 1948 confirmă, într-adevăr, atitudinea de expectativă a regelui.

Nota dădea informații (știm astăzi că erau exacte, dar informatorul le prezenta ca nesigure – „se pare”) despre plecarea spre Lausanne a liderilor celor două grupări ale exilului din Statele Unite: fostul prim-ministru, generalul Nicolae Rădescu, și fostul ministru de Externe, Grigore Niculescu-Buzești. Ultimul, „înarmat” cu o scrisoare de la Iuliu Maniu, C.I.C. Brătianu și Constantin-Titel Petrescu, avea ambiția de a se autoînscăuna lider al exilului românesc. Cei doi plecaseră din S.U.A. imediat după ce regele ajunsese în Elveția. Informatorul aprecia că se duceau la Lausanne „cu misiuni complet diferite”. Rădescu, acționând de unul singur, intenționa să-l convingă pe rege să-l sprijine pentru a lua conducerea unui „Front Anticomunist de Eliberare”, care să includă toate grupările politice din cadrul exilului românesc, de la moderații de stânga până la foștii membri ai Gărzii de Fier. Generalul dorea „să-și vadă planul aprobat de fostul rege și să fie numit capul mișcării”. „Con-

Nici fostul diplomat Citta Davilla nu era privit cu simpatie de toată lumea

form sursei mele – continua informatorul –, Rădescu, mai mult decât oricine altcineva, are șansa de a se apropia de rege.”

Buzești, în schimb, „nu se bucura de încrederea regelui Mihai și nici a anturajului din imediata apropiere a acestuia”. El fusese trimis în Elveția de către Vișoianu, cu o invitație către suveran de a veni în Statele Unite. „Mi s-a spus – continua nota – că Vișoianu a obținut o promisiune fermă că ex-regele va primi viza și un refugiu sigur în S.U.A.” și că, „dacă va veni aici, activitățile sale de conducător al acțiunilor exilului vor fi încurajate”.

Informatorul preciza că „scopul grupului Vișoianu-Buzești diferă față de acela al grupului Rădescu, în special prin aceea că Vișoianu nu e de acord cu includerea [în viitoarea organizație – n.n.] de simpatizanti naziști compro-

miși sau foști legionari activi”, în acest sens fiind menționate numai două nume: cunoscutul ziarist Pamfil Șeicaru (*Magazin istoric*, nr. 4/1992, 1/1993, 7/2001) și fostul ministru al României la Londra, Viorel Tilea (*Magazin istoric*, nr. 2-6/1999).

Certuri și orgolii

La 18 februarie 1948, informatorul nu avea încă știri cu privire la rezultatele vizitei generalului Rădescu și a lui Niculescu-Buzești la Mihai. Primul „menține în prezent o tăcere desăvârșită”. Tot ce putuse afla informatorul era că, la presiunea lui Rădescu, regele ar fi decis să amâne proiectata căsătorie cu prințesa Ana, pentru a nu da „elemente efective de contra-propagandă în mâinile guvernului român”, care, în cazul în care regele și susținătorii săi din exil ar fi condamnat actul brutal de la 30 decembrie 1947, ar fi respins acuzațiile motivând că monarhul își părăsise tronul numai pentru a-și duce la îndeplinire planurile sale de căsătorie și a primi bani în schimbul abdicării. Grigore Niculescu-Buzești încercase să fie primit înaintea generalului Rădescu, fără a reuși însă. Au fost primiți separat, la mijlocul lunii februarie: generalul Rădescu (trei audiențe), Grigore Niculescu-Buzești (o audiență).

Tabloul exilului românesc, așa cum apare în notă, era descurajant: „Fricțiunile serioase dintre membrii exilului

românesc au devenit din ce în ce mai evidente. Se pare că nimeni nu are încredere în nimeni. În afară de sciziunea dintre grupurile Rădescu și Vișoianu-Buzești există neînțelegeri și între Vișoianu și Buzești. Vișoianu este pe deplin conștient de oportunitismul lui Buzești și de planurile lui ambițioase. Dar el preferă pentru moment să-l lase pe Buzești în prim-plan, în primul rând din cauza propriilor limitări lingvistice [nu cunoștea foarte bine, atunci, limba engleză – n.n.] și, în al doilea rând, pentru că Buzești pare să fie mai potrivit să se ocupe de relațiile cu oficialii americani decât comodul Vișoianu. Totuși, ambițiile lui Vișoianu sunt să se apropie de Gafencu și împreună să lanseze o campanie mai riguroasă și mai inteligentă. Dar atitudinea lui Gafencu, după cum mi s-a relatat, este descurajantă pentru Vișoianu. Acesta nu este dispus spre cooperare și își are singur grijă de raporturile cu guvernul american, pe de o parte, și de activitatea sa ca publicist, pe de alta. Poziția lui Gafencu este de a nu se angaja față de nici un grup, dar vrea să se alăture organismului creat după ce toate neînțelegerile vor fi aplanate și după ce acesta va fi recunoscut de fostul rege“.

Informatorul considera însă – și viitorul l-a con-

firmit – că „sunt totuși puține speranțe că se va ajunge aici. Intrigile și certurile sunt fără sfârșit în ambele grupuri: lui [Citta] Davilla [fostul șef al Legației române în S.U.A. (1929-1938) – n.n.], conform sursei mele, nu i se dă nici o răspundere. Proastă reputație pe care o are în Statele Unite devine tot mai strâjnitoare pentru asociații săi. Nici Tilea, care este așteptat să se reîntoarcă în S.U.A., nu va avea nici un rol într-o mișcare care îl va include și pe Vișoianu. Trecutul politic dubios, ca și eforturile lui actuale de a-l aduce din nou pe regele Carol în atenție îl fac – în opinia lui Vișoianu – nepotrivit să participe la ea. Pe de altă parte, Vișoianu i-a declarat odată informatorului meu că Buzești este un tip de om care ar vinde-o și pe mama lui dacă ar lua un preț bun pe ea“.

După sosirea suveranului în Elveția, „toți compatrioții, în unanimitate, cer regelui să declare public că actul de abdicare i-a fost smuls prin silnicie și deci nu are valoare juridică. Mihai ezită să o facă“,

notează la 15 ianuarie 1948 fostul diplomat Raoul Bossy în *Jurnal (Magazin istoric)*, nr. 12/2003). După cum rezultă dintr-o scrisoare a sa către Grigore Gafencu, Bossy chiar îi dăduse monarhului textul unei asemenea declarații, dar acesta nu se hotărâ.

De ce ezita regele?

În „cercul din jurul lui Vișoianu“, informatorul aflase „motivele pentru care regele Mihai ezită să-și facă cunoscute planurile lui“. În primul rând, „vrea să câștige timp pentru a lua propria decizie și să se elibereze complet de orice influență și presiune“. În al doilea rând, „voia să-și salveze prietenii care se aflau încă în România și să-și apere interesele financiare din țară, incomplet lichidate“. În sfârșit, avea în vedere faptul că, „întrucât este plătit lunar cu o sumă dintr-o rentă viageră“, el preferă să stea „liniștit, pentru a nu determina guvernul român să stopeze aceste plăți“.

Aceleași cercuri ale exilului apreciau că „va menține această stare de liniște, cel puțin până se va căsători“.

Grupul Vișoianu-Buzești – se arăta în continuare în notă – era „descurajat“ de atitudinea „fostului rege“ și considera că, „dacă acesta nu făcea în următoarele săptămâni, o

declarație în care să condamne guvernul Groza și Uniunea Sovietică pentru îndepărtarea sa, mai târziu o astfel de declarație era fără nici o valoare”.

Câteva zile mai târziu, informatorul revenea asupra subiectului: „O altă informație interesantă pe care am primit-o este aceea că familia princiară daneză Coburg-Parma a exercitat până acum o mare influență asupra lui Mihai să se abțină de la o poziție pro sau contra și să nu provoace Rusia prin eventuala condamnare de către el a politicii sovietice în România și a adevăratelor motive ale abdicării sale.” Se pare, aprecia informatorul, că regele reușise să înlăture „obiecțiile daneze” și imediat după sosirea în S.U.A. va face o declarație politică.

Dar zealous informator nu știa, la jumătatea lunii fe-

bruarie, că Mihai nu primise încă viza de ședere în Elveția, autoritățile federale condiționând acordarea acesteia de abținerea de la orice activitate politică. Și mai era un lucru foarte important. Ni-l spune un alt membru al exilului românesc, Nicolae Caranfil (*Magazin istoric*, nr. 6/1995) care, la sfârșitul lunii ianuarie 1948, reușise să fie primit de monarh și să stea de vorbă cu el, la Davos: regele nu voia să facă o declarație publică până nu se va pune de acord cu guvernul american și nu i se va asigura, fie și după ce va face declarația, viza pentru Statele Unite. În aceste condiții, atitudinea guvernului american devenea extrem de importantă, iar vizita în S.U.A. o necesitate.

Abia la mijlocul lunii februarie, informatorul raporta Legației că „Elveția nu este

țara potrivită pentru a face o declarație publică, pentru că el [regele – n.n.] a promis solemn Autorității Federale Elvețiene încă de la sosirea sa că se va reține de la orice activitate politică, în conformitate cu statutul de neutralitate al Elveției”. De aici necesitatea pentru rege de a ieși din Elveția și a merge în S.U.A., unde, preciza informatorul, „va fi mai mult decât liber să-și exprime opiniile, intențiile și să abordeze o politică activă în numele «Mișcării de Eliberare», avându-l pe el în frunte”. Un alt obiectiv urmărit de rege în timpul vizitei era acela de a realiza o împăcare în cadrul exilului românesc, ferindu-l astfel „de viitoare divizări și înrăutățiri ale situației provocate de certuri interne”. ■

(Va urma)

RADIO ROMÂNIA CULTURAL

	FM		FM
Arad	106,8	Iași	103,1
Bacău	101,4	Oradea	96,1
Baia-Mare	100,1	Ploiești	104,1
Bârlad	102,8	Rm. Vâlcea	102,5
Botoșani	100,8	Sibiu	103,7
Brașov	105	Suceava	101,6
București	101,3	Târgu-Mureș	104,9
Buzău	103,7	Timișoara	100,7
Cluj-Napoca	101	Tulcea	105,4
Focșani	101	Vaslui	102,4
Galați	101,6	Zalău	105

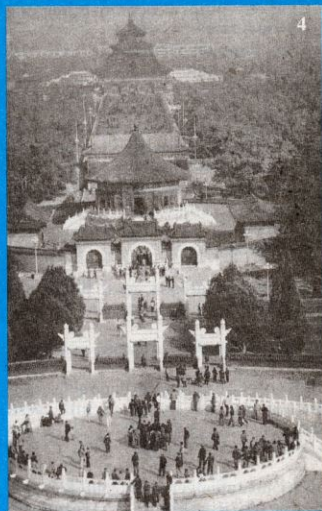
40 ÎNTREBĂRI DIN ALBUMUL CELOR 40 DE ANI

- Iată și ultima serie de întrebări a concursului nostru, început în numărul 4/2007.
- Răspunsurile, împreună cu cele patru taloane de participare – 1, 2, 3, 4 –, vor fi trimise pe adresa redacției, toate o dată, într-un plic purtând mențiunea *Pentru concurs 40*, până la data de **15 septembrie 2007** (data ștampilei poștale).
- Concurenții care trimit mai multe seturi de taloane participă cu mai multe numere de înregistrare (reprezentând numărul seturilor de taloane) la tragerea la sorți.
- Nu se iau în considerare decât răspunsurile trimise toate împreună, fără variante sau modificări ulterioare.

A PATRA SERIE DE ÎNTREBĂRI

1. Cine este autorul acestui proiect de stemă a Principatelor Unite?
 - a) Carol Popp de Szathmari
 - b) Theodor Aman
 - c) Gh. Tattarescu
2. Cum se numește așezământul de la Athos, care încă așteaptă punerea în aplicare a hotărârii Marii Lavre din 1820, privind întemeierea unui schit românesc?
 - a) Zografu
 - b) Prodromu
 - c) Sf. Pantelimon
3. Din ce an datează acest portret al voievodului-martir Constantin Brâncoveanu?
 - a) 1700; b) 1696; c) 1698
4. Câte hectare măsoară Templul Cerului din Beijing, cea mai întinsă incintă sacră din lume?
 - a) 250; b) 273; c) 260
5. Câți ani au aniversat în 2006 Arhivele Naționale ale României, păstrătoarele memoriei scrise a națiunii?
 - a) 125 ani
 - b) 150 ani
 - c) 175 ani
6. Numiți sfetnicul de nădejde al lui Ștefan cel Mare reprezentat în imaginea alăturată.
 - a) Toma Bubuiog
 - b) hatmanul Arbore
 - c) logofătul Tăutu
7. Din ce an este acest afiș al primei ediții a Jocurilor Olimpice moderne?
 - a) 1896
 - b) 1897
 - c) 1898
8. Cărei mănăstiri zidite de Mavrocordați și distruse de buldozerele lui Ceaușescu îi aparțin aceste detalii de frescă?
 - a) Văcărești
 - b) Cotroceni
 - c) Sf. Vineri
9. Cine este autorul acestui portret de la 1475 al sultanului Mehmet Cuceritorul?
 - a) Sinan Vey
 - b) Uzun Hassan
 - c) Idris Bitlissi
10. Din ce film care a rulat și pe ecranele noastre este această secvență?
 - a) Spartacus
 - b) Căderea Romei
 - c) Cleopatra

Concursul
Magazin
istoric,
ediția 2007

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Alexandru Popescu – ACADEMIA SECRETELOR. INTELECTUALII ȘI SPIONAJUL. O ISTORIE UNIVERSALĂ**

Editura Meronia, București, 2006, 395 pp.

● **Nicolae Dărăbanț – EPIGRAMME CAZONE**, ediție bilingvă

Societatea Scriitorilor Militari, București, 2006, 44 pp.

● **HEGEMONIILE TRE-CUTULUI. EVOLUȚII ROMÂNEȘTI ȘI EUROPENE. PROFESORULUI IOAN CHIPER LA 70 DE ANI** (Coordonatori: Mioara Anton, Florin Anghel, Cosmin Popa)

Editura Curtea Veche, București, 2006, 419 pp.

● **RĂZBOIUL CRIMEII. 150 DE ANI DE LA ÎNCHETARE** (prefață, cronologie și coordonarea volumului, Adrian Silvan Ionescu)

Muzeul Brăilei, Editura Istros, Brăila, 2006, 322 pp.

● **Petre Opreș – INDUSTRIA ROMÂNEASCĂ DE APĂRARE. DOCUMENTE (1950-1989)**

Editura Universității Petrol-Gaze din Ploiești, 2007, 408 pp.

● **Marian Ștefan – FIER-BINTI-TÂRG. ORAȘUL DINTRE RĂZBOARE**

Editura Oscar Print, București, 2007, 112 pp.

● **N. Tihu-Suhăreanu – SUB POVARA TAINELOR**

Editura Detectiv, București, 2006, 171 pp.

● **ALMANAH PENTRU PATRIE**, 2006

● **Mihai Chiriță – BISTREȚ-DOLJ. REPERE ISTORICE, VOL. II**

Editura SITECH, Craiova, 2005, 121 pp.

● **VIAȚA BASARABIEI**, Anul 5, Nr. 1-2, 2006 (serie nouă)

● **BIBLIOTECA BUCUREȘTILOR**, Anul IX, Nr. 2, februarie 2006

● **Institutul Revoluției Române din Decembrie 1989 – CAIETELE REVOLUȚIEI**, Nr. 3, 2006

CAPTOR

14

1525. Marele astrolog, astronom și matematician german Johann Stofler, profesor de matematică la Tübingen, prezice pentru această zi potopul pe pământ. Prințul de Brandenburg poruncește astronomilor de la Curtea lui să verifice aserțiunea lui Stofler, iar aceștia îl confirmă pe savant. Cu o singură corecție, că nenorocirea se va abate numai asupra Prusiei, nu a întregului glob. Această veste catastrofică este ascunsă cetățenilor, care o află abia în a doua jumătate a zilei, după ce de la Palat fugise toată Curtea, cu prinț cu tot. La început, berlinezii s-au simțit profund jigniți pentru modul în care au fost tratați, apoi, suiți pe un vârf de munte din împrejurimi și privind la cei care se întorceau cu coada între picioare în oraș, s-au mulțumit să zâmbească îngăduitori.

15

1895. În circumstanțe neelucidate Ștefan Stambulov, fost regent și fost prim-ministru al Bulgariei, este atacat pe o stradă din Sofia și rănit mortal cu lovituri de sabie. Se afirmă că țarul Ferdinand nu este străin de acest atentat, că l-ar fi comandat chiar el. În orice caz, suveranul nu are nici un cuvânt de regret pentru dispariția tragică a celui care contribuise decisiv la edificarea unui stat modern, pe care îl condusesese cu o mână de fier. Cu un an în urmă îi mulțumise lui Stambulov și încredințase puterea unui guvern conservator. Fostul prim-ministru nu știa să piardă și îl atacase pe monarh în presă, ceea ce Ferdinand nu i-a putut ierta.

22

1917. În Flandra, feldmareșalul britanic Douglas Haig, în cadrul unei ofensive contra germanilor, nesocotește starea terenului (jos și predispus îmbibării cu apă) și previziunile meteorologice, care anunțau o vreme ploioasă. Înainte de a începe bătălia de la Passchendaele, Haig este avertizat de numeroase persoane, inclusiv de autoritățile guvernului belgian, că, dacă bombardează terenul din zona Ypres, acesta se va transforma într-o mlaștină. Zona fusese asanată prin secole întregi de muncă susținută. Acum totul putea fi distrus într-o singură zi. Feldmareșalul nu vrea să asculte. (De altfel, el este autorul unei celebre afirmații: „Mitraliera este o armă mult supraestimată; două pe batalion sunt mai mult decât suficiente.”) 3.091 de tunuri britanice, inclusiv 1.000 de mortiere grele și obuziere ciurme zona cu 4.500.000 de obuze. Fotografii aeriene făcute după aceea arată un peisaj dezolant, lovit parcă de o furtună de meteoriți. Se înecă 90 dintre soldații cărora Haig le ordonă să lupte în noroiul adânc format sub ploaia torențială.

23

1839. Aflat într-o călătorie de cunoaștere în Rusia, la Sankt Petersburg, marchizul Astolphe Louis Leonor de Custine (1790-1858) remarcă în însemnările sale, intitulate *Scrisori din Rusia*: „Corpul diplomatic și, în general, occidentalii au fost întotdeauna considerați de către această cârmuire de tip bizantin și de către Rusia întreagă ca niște spioni răuvoitori și invidioși. Rușii și chinezii au în comun faptul că și unii și ceilalți cred mereu că străinii îi invidiază; ne judecă după ei.”

25

1925. Contele de Saint-Aulaire, fost ministru al Franței în România în timpul Primului Război Mondial, răspunde unei întrebări privind necesitatea străngerii relațiilor Franței cu România: „Ce înseamnă România pentru restul lumii? Pentru anglo-saxonii, luați în genere, înseamnă petrol. Pentru elita lor, adică cei care-și pot oferi bucate alese, înseamnă icre negre. Pentru femei, mai serioase decât oamenii de afaceri și decât amatorii de mâncăruri fine, pentru că trebuie să aibă grijă de lucruri mai nobile, de eleganță și de frumusețe, România înseamnă broderii în culorile vie ale florilor și în nuanțele muribunde ale înserărilor ei, la fel cum în tarafurile țiganilor sunetele răspund culorilor, iar frenezia alternează cu langoarea.

Dar pentru noi, francezii, care pe scara valorilor plasăm la loc de frunte valorile spiritului, România este în primul rând un suflet, un suflet pe care îl recunoaștem ca pe al nostru. Nemulțumindu-se să vorbească și să simtă franțuzește, România și gândește în franceză și pentru noi o minte înfrățită [...] Dacă Rinul e frontiera libertății, Nistrul e hotarul ordinii, Franța în Apus și România la Răsărit stau de pază pentru același ideal și pentru aceleași drepturi”.

Clio
anunță

Simpozionul Aspecte din istoria orașului Mediaș, desfășurat în luna noiembrie 2006, ne-a demonstrat din nou că Mediașul este un loc în care istoria ne întâmpină la tot pasul. Prin strădania domnului profesor Helmuth Julius Knall, de la catedra de istorie a Liceului „Ștefan Ludwig Roth”, în cooperare cu Forumul Democrat al Germanilor din Mediaș, Asociația Culturală „Mediașul nostru”, Asociația Istoricilor din Mediaș și Primăria Municipiului Mediaș, ni se prezintă în fiecare an noi aspecte din istoria urbei.

DIN NOU DESPRE ISTORIA MEDIAȘULUI

CRISTIAN SENCOVICI

Conferințele susținute în simpozion (și publicate într-un volum bilingv româno-german) au avut o tematică variată: arhitectură, relații diplomatice, construcții sacrale, învățământ, industrie, societate și știință.

Dr. Vasile Mărculeț s-a referit în comunicarea sa la legăturile lui Ioan (Iancu) de Hunedoara cu Mediașul, între 1443 și 1448, în lupta antiotomană. Din studiu rezultă că meșteșugarii sași și orașul l-au ajutat financiar, cu material de război și cu specialiști în campaniile din 1443-1444 și 1447-1448.

Dr. Paul Brusnawski a prezentat un studiu asupra evoluției școlilor confesio-

nale ortodoxe din Protopopiatul Mediaș. Prima școală românească din Mediaș a fost înființată în 1785, fiind de confesiune unită (greco-catolică). În 1854 în Protopopiat existau 19 școli confesionale ortodoxe. Episcopul Andrei Șaguș a susținut învățământul ortodox, dar starea slabă a acestuia se datora clerului – inspectori, preoți și protopopi –, care nu-și îndeplinea obligațiile ce-i reveneau (revista *Amicul școlii* din iulie 1862). În ajunul Primului Război Mondial erau în Protopopiatul Mediaș 18 școli ortodoxe la 35 de parohii.

Adrian Matei a studiat marea varietate de ornamente de pe fațadele clădirilor din cen-

trul vechi al orașului. Ele constituie, după părerea sa, unul dintre punctele de atracție ale Mediașului. De aceea studiul analizează ornamentația fațadelor din punct de vedere stilistic (de la gotic la baroc), simbolistic, al materialelor folosite, al efectului vizual, al sursei de inspirație (zoomorfă, vegetală, cosmică, heraldică etc.).

Referatul prezentat de dr. Lucian Giura și dr. Dumitru Chisăliță constituie un studiu amănunțit al evoluției industriei gazelor naturale în România. Mediașul a constituit punctul central de exploatare și industrializare a gazelor naturale. Din studiu rezultă că la începutul secolului al

XX-lea a fost înființată la Cluj prima organizație de explorare și exploatare a gazului metan din Europa. Descoperirea, după Primul Război Mondial, a zăcămintului de gaz metan la Bazna a adus Mediașul în centrul atenției. După Al Doilea Război Mondial industria explorării, exploatării și distribuției gazelor naturale s-a dezvoltat și mai mult prin diferite societăți, care au avut în Mediaș fie o secție principală, fie mai târziu chiar sediul. Astăzi activitatea principală de explorare, exploatare și transport se desfășoară prin Societatea Națională de Gaze Naturale – Romgaz – Mediaș.

În timpul celui de Al Doilea Război Mondial și după încheierea lui, au fost aduși la Spitalul Mediaș, unde au și murit, 49 prizonieri și deportați de război sovietici, maghiari, austrieci sau germani, români, iugoslavi etc., ceea ce a dat ocazia lui Nagy Ferenc György să întocmească referatul prezentat. Concluzia dănsului este că ar trebui ridicat și în Mediaș, cum s-a realizat la Sighișoara, un monument în memoria celor 49 de victime ale războiului.

Ultimul referat prezentat participanților a fost cel al lui Jimmy Ionescu, o pledoarie pentru cinstirea lui Hermann Oberth. Lucrarea a fost realizată cu ocazia sărbătoririi centenarului „părintelui navigației spațiale”, în 1994, și prezentat în acest simpozion. Cu 70 de ani în urmă, în 1935, Hermann Oberth a reușit să lanseze cu succes prima rachetă cu combustibil lichid din istorie chiar la Mediaș.

În afară de cele șapte comunicări prezentate direct de autori, volumul mai cuprinde trei referate scrise de autori sași emigrați, care nu au putut participa la simpozion.

Primul referat este cel al lui Günther E. Schuster despre construcțiile ecleziastice medievale în Mediaș. Sunt cercetate construcțiile existente: Biserica Sf. Margareta, azi evanghelică, care, după *Chronicon-Fuchsio-Lupino-Oltardinum*, ar fi fost terminată încă din 1146. Cronicii mai târziu nu acordă prea mult credit acestei afirmații. Biserica Mănăstirii Franciscane, azi romano-catolică, datează de pe la 1400, suferind multiple modificări și suprapuneri de stiluri, de la gotic până la baroc. După reforma luterană a servit ca biserică evanghelică și mănăstirea ca spital al orașului timp de aproximativ 170 de ani. În 1721 a fost restituit ordinului franciscanilor. Mai sunt menționate încă două biserici dispărute: Biserica Sf. Nicolae de pe Zeckesch-ul de Sus și Capela Ulrich. În concluzie, autorul deplasează întemeierea orașului Mediaș spre a doua jumătate a secolului al XII-lea, ceea ce

determină o nouă privire asupra construirii monumentelor ecleziastice vechi din Mediaș.

I altă lucrare este cea oferită de Hansotto Drotloff, care ne prezintă un studiu, scris în formă autobiografică, asupra evoluției economice a Mediașului în perioada de existență (1645-1925) a *Turnului Uliței Norioase*, numit în unele documente și *Turnul Postăvarilor*. Povestea turnului ne arată că zidul de apărare a orașului Mediaș avea, la mijlocul secolului al XVI-lea, o lungime de 2,5 km și 18 turnuri și bastioane mai mari sau mai mici. În 1925 turnul a fost demolat, lăsând loc fabricii de pielărie Samuel Kärres. Istoria acestui mic turn, care a rezistat 280 de ani, s-a suprapus cu istoria Mediașului, suficient de frământată pentru ca orașul să aibă nevoie de atâtea turnuri și bastioane de apărare.

Ultimul referat, transmis de Rolf Kartmann, prezintă cei 24 de ani de înflorire a complexului hotelier „Traube”, administrat de familia Kartmann între 1925 și 1949. Complexul „Traube” amplasat în piața centrală a orașului a avut un loc important în viața gastronomică și culturală a Mediașului (în cadrul complexului era cuprinsă și sala de spectacole a orașului). În 1949 hotelul, anexele și sala de spectacole au fost închise de regimul comunist. Restaurantul a funcționat în continuare. Recent tot complexul a fost renovat.

Unele dintre mărturiile istoriei Mediașului au dispărut, altele au rezistat multor încercări și vor putea dăinui încă în timp, dacă oamenii vor înțelege să respecte strădaniile înaintașilor, materializate în aceste monumente. ■

Turnul de poartă al pietrarilor și zidarilor, ridicat în 1507, a suferit modificări în secolele XVIII-XIX

CRONICARUL GEORG KRAUS ȘI SUPERSTITIILE MEDIEVALE

Autor al unei remarcabile cronici a Transilvaniei, Georg Kraus s-a născut în ziua de 17 septembrie 1607, la Sibiu, în familia negustorului Adam Kraus. Primii pași în universul învățăturii i-a făcut în burgul natal, pentru ca la vârsta de 15 ani să-l găsim în mediul intelectual clujean, unde își completează studiile gimnaziale. O perioadă face practică în cancelaria protonotarului Ștefan Kassai, iar în anul 1627 merge la Viena pentru a lucra în cabinetul consilierului imperial Gheorghe Zemper. De aici, tânărul și ambițiosul sas efectuează o serie de călătorii de studii în Italia și, după un periplu de câțiva ani în care a străbătut întreaga Europă Centrală, s-a întors în Transilvania, unde a îmbrățișat pentru o vreme meseria tatălui.

GABRIEL VIRGIL RUSU

Evenimentele anilor 1645-1646 și poziția sa echivocă față de răscoala sibienilor pornită împotriva conducerii orașului au determinat exilul lui Georg Kraus la Sighișoara, unde preia funcția de notar. Aici, inspirat probabil de tradiția cronicistii și de lucrările parohului Surius, de operele învățătorului Mihail Moses și ale antecesorilor notari Ioan Ursinus și Zaharia Filkenius, decide, în anul 1650, să scrie un *Codex Kraussio Kelpianus*, care va deveni una dintre cele mai documentate și mai cuprinzătoare lucrări ale Evului Mediu transilvan.

Opera lui Kraus s-a construit pe baza transunerii din memorie a evenimentelor la care a fost martor, pe însemnările făcute de-a lungul anilor, pe relatările unor persoane demne de încredere și, desigur, pe consultarea unor izvoare documentare care circulau la acea vreme prin țară. Opera reflectă mentalități ale epocii, temeri și superstiții ce au darul să completeze faptele relatate. Asemenea

picanterii, ce uneori pot fi chiar inventate, sporesc interesul pentru lectură, fascinand cititorul.

Croniclele ardelene sunt, de regulă, centrate pe viețile și pe faptele suveranilor. Ele oferă informații bogate, uneori vădit părtinitoare, despre mersul evenimentelor politice, sociale și religioase ale vremii, iar Georg Kraus nu face excepție de la o asemenea practică. La el se observă o anumită detașare în analiza și redarea faptelor ce se petrec în Ardeal, însă atunci când comunitatea germană este parte într-un conflict, indiferent de natura acestuia, cronicarul își abandonează modul de abordare imparțial și devine moralist.

Este și cazul descrierii operei politice a principelui Gabriel Báthory (1608-1613) și în special a raporturilor acestuia cu sașii, cărora le-a pricinuit destule necazuri, odată cu ocuparea, prin forță și înșelăciune, a Sibiului. De aici și satisfacția din finalul descrierii episodului asasinării suveranului la Oradea în anul

1613: „Drept ești, Doamne, și drepte sunt judecățile tale!”

Cronicarul accentuează dramatismul tabloului zugrăvit: „Báthory avea cu el un câine englezesc, alb ca zăpada, care ăra mereu în preajma lui. Când acesta a văzut că stăpânul său a fost ucis, fu cuprins de jale, începu să urle și să-l jelească, îi linse rănila și-l apucă cu dinții de păr de mai multe ori, căutând să-l scoată din noroi și, neizbutind, nu-l părăsi, ci păzi mereu mai departe trupul neînsuflit. Iată o pildă demnă de păstrat în amintirea și recunoștința unui dobitoc fără judecată”. De altfel, ura și înverșunarea lui Kraus față de Báthory, ușor sesizabile în lectura cronicii, sunt de înțeles, deoarece pustiirea Sibiului în anul 1610 a provocat moartea tatălui său, neguțatorul Adam Kraus.

Interpretarea semnelor cerești

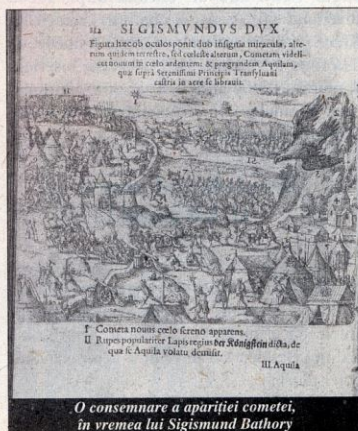
Un loc important în mentalul colectiv ardelean îl ocupă cerul, semnele cerești și semnificația lor mistică. Fenomenele și ipostazele anormale ale naturii (anomaliile climatice), percepute ca minuni ori evenimente greu de înțeles și de explicat științific, sunt expuse în context religios, fatalist, ele având, în mintea omului medieval, menirea de a prevesti ceva rău și a impune resemnare totală în fața evidenței și a voinței Divinității. Cronicarul este dispus să le menționeze, deoarece, cu toate că sunt nefirești, desprinse din universul catastrofelor, aceste fenomene fac parte din cotidianul marcat de o puternică emoționalitate religioasă.

Teama de Apocalipsă, frica de inevitabila Judecată de Apoi, atât de comună vremurilor medievale, răzbat și dintre buchile lucrării cronicarului sas. „În acest timp, în noiembrie [anul 1649], precum și în luna dinainte, în urma ploilor neîntrerupte și a ruperilor de nori, pământul s-a desfundat în așa măsură, încât se poate spune că totul plutea pe apă. Drumurile din întreaga Transilvania erau proaste și mai ales prin sate și prin locurile mlăștinoase aproape nimeni nu putea călători fără a inhăma mulți cai și boi... Toate acestea, ca și pră-

bușirea, în mai multe locuri, a multor dealuri și munți au fost semne ale pieirii, potrivit psalmului «Pământul este sătul să poarte astfel de odrasle ale iadului». Acesta este un semn al zilei celei de pe urmă.”

Tot semne ale Apocalipsei discerne Kraus și în fenomenele astrale. „La 20 noiembrie 1618 a fost văzută în Germania, timp de un an întreg, iar aici în Transilvania numai timp de o lună, o cometă îndreptată spre răsărit, cu o jerbă lungă de două scânduri și lată de o scândură. În ziua de 5 decembrie a acestui an [tot 1618], la orele două spre ziuă, a apărut o nouă stea cu o coadă lungă și o jerbă, având un cerc mare, în întregime scânteietoare, care arunca bucăți din ea deasupra Sibiului. Aceasta a ținut până la ceasurile cinci. Acestea sunt semne ale judecății de apoi. Această cometă și stea nouă, precum și marele cutremur de pământ din anul 1620, ca și alte semne ce s-au arătat înainte și după aceea, au pricinuit nenumărate năpaste și nenorociri...”

De cele mai multe ori semnele dezvăluite de natură sunt conexe evenimentelor politice ai căror actori sunt principii. Corpurile cerești descrise de Kraus își fac apariția pe cer în anii de putere ai lui Gabriel Bethlen (1613-1629; *Magazin istoric*, nr. 6/2005), ani marcați de campaniile acestuia din Ungaria Superioară. Pentru că tot acum, mai precis în 1619, autorul

află că lângă Szikszó, în Ungaria, a apărut un izvor de sânge.

Epuizat, la capătul unei domnii glorioase, însă extrem de solicitante, dar și măcinat de o boală necruțătoare în fața căreia medicii curții rămaseră curând neputincioși, Gabriel Bethlen se găsea totuși, la începutul anului 1629, în plină activitate. Potrivit cronicii lui Kemeny, „principele a plecat spre Oradea [...] pe drumul Căinelui, intrând într-un vârtej groaznic de vânt, ce a doborât mulți călăreți și multe care și care fu găsit un semn de rău augur“. Într-adevăr, curând după aceea suveranul căzu la pat și conform cronicii lui Kraus „și-a dat suflul, cu minte limpede, de față fiind toți nobilii țării, fruntașii bisericii, ai profesorilor și princiara sa soție, adormind întru Domnul joi, în 15 noiembrie la ceasurile 10 înainte de prânz...”

Peștele cel mare și Ali pașa

În ziua de 28 noiembrie, trăznetul a lovit turnul bisericii din Sibiu. Moartea principelui, la doar 51 de ani, a impresionat societatea ardeleană și implicit pe cronicar, pentru care Gabriel Bethlen s-a dovedit a fi un adevărat *Pater patriae*.

Descriind cu lux de amănunte confruntarea de la Gilău din anul 1660 (*Magazin istoric*,

nr. 9/2005), Kraus afirmă că: „În timpul bătăliei de la 22 mai s-ar fi prăbușit la cetatea din Oradea o boltă puternică, [...] iar pe când trupul neînsuflit era scos din cetate s-ar fi stărnit un vânt îngrozitor de puternic, care a dezvelit multe case și a smuls acoperișuri“. Bolta cea puternică poate să însemne edificii politice și puterea militară pe care s-a bazat, la un moment dat, principele Gheorghe Rákóczi al II-lea (1648-1660) în acțiunile sale controversate, iar faptul că aceasta s-ar fi prăbușit tocmai la Oradea, loc în care principele va muri la câteva zile de la moartea lui Gilău, pare o premoniție pe care cronicarul dorește să o puncteze neapărat. Vântul îngrozitor de puternic ce a suflat peste cortegiul funerar ce se pune în mișcare spre Ecsed exprima în mod cert părerea de rău și compasiunea autorului față de soarta suveranului.

În anul 1661, când Transilvania a cunoscut din plin efectele negative ale războiului civil, Kraus consemnează alte mesaje tainice ale cerului: „În această zi [10 septembrie], la orele 5 seara, a fost văzut un semn ceresc îngrozitor. Cerul arăta ca și cum ar fi fost cuprins în întregime de foc, iar turnurile și orașele au lucit un ceas întreg, ca și cum ar fi fost cuprinse de foc; însemn acestea ca pe niște adevăruri și s-au dat multe păreri asupra lor. Domnul să se milostivească de noi!“

Aflându-se cu oștile sale în tabăra de la Uioara, principelui Ioan Kemény (1661-1662) i se arată semne rău prevestitoare mult mai pământești: „și-a făcut apariția în râul Mureș un pește mare, care a făcut multe vătămări oamenilor și cailor veniți la apă [...] Când se arăta acest pește mișca cu înțelesul lui tot râul. Să nu se îndoiască nimeni că acestea n-au fost așa, *nam comprobatum est* [căci au fost dovedite]“. Urmarea previziunii: Ali pașa, precum peștele cel mare din Mureș, a pătruns în Ardeal, unde a provocat mari pustiiri și pierderi de vieți omenești, iar în final însuși principele căzu în luptă. Cronicarul consideră că „înfrângerea și pieirea lui Kemény s-au întâmplat spre norocul și binele nostru și al orașului [Sighișoara], deoarece dacă el ar fi ieșit învingător, numai Dumnezeu știe ce s-ar fi întâmplat cu noi și cu bisericile noastre,

căci, cum s-a aflat, Kemény le făgăduise papistașilor toate bisericile săsești“.

La limita dintre real și fantastic

În contextul evenimentelor derulate cu ocazia cuceririi Sibiului de către Andrei Báthory (1599), s-au înregistrat, potrivit relatării cronicarului, o serie de semne cerești, de această dată menite a salva vieți și destine. Astfel, după ocuparea burgului, suveranul, instigat de apropiati, a decis să-i elimine fizic pe locuitori, dând dispoziție tainică fiecăruia oștean încartiruit să-și omoare gazda. Balthazar Oerdegh, căruia i se poruncise să aducă la îndeplinire această treabă, „veni beat turtă în locuința sa din casa lui Gheorghe Broloff, alé cărei ferestre dau spre câmp, oferind o priveliște frumoasă. Pentru a se răcori, el se culcă lângă fereastră și văzu pe la miezul nopții, din întâmplare, semne cerești îngrozitoare. Între altele, el văzu spre apus cum se ciocnesc și se luptă două oștiri cuprinse de flăcări, iar spre miazăzi o altă arătare în chip de zmeu de foc, având gura și gâtul căscate“. Alterată sau nu de licoara babilică îngerată, imaginea văzută și descrisă de credinciosul său fu în măsură să-l tulbure pe suveran, care își abandonează planurile criminale. Kraus conchide triumfător: „Dumnezeu cel atotputernic îi ocrotește deseori pe ai săi în chip miraculos și trimite mijloace prin care multe uneltiri rele sunt împiedicate, cum s-a întâmplat și în această împrejurare.“

În opera lui Kraus nu doar suveranii sunt înconjurați de semne și simboluri naturale. Iată, de pildă, cazul judei brașovean Mihail Weiss care, fugind de teama haiducilor lui Ștefan Torok, trimis de principele Gabriel Báthory (1608-1613) pentru pacificarea Țării Bârsei în anul 1612, nimerise cu oamenii săi într-o mlaștină sau într-un smârc din apropierea Fâldioarei. Aici brașovenii fură surprinși de haiduci, iar capul judei căzu împreună cu cele ale însoțitorilor săi. „Trebuie știut – precizează cronicarul – că în ziua în care domnul Mihail Weiss a pormit [cu oastea], intrase în zbor prin fereastra lui o rândunică albă ca zăpada, ceea ce este ceva rar și care fu prinsă. Unii au înțeles aceasta ca un semn și o preves-

tire bună, alții însă au tălmăcit-o altminteri, cum s-a și întâmplat. Stă în voia neștiută a Domnului ce trebuie înțeles despre aceasta, destul că n-a adus nimic bun cu ea.“

O perspectivă fatalistă *ante belli* se remarcă și în opera cronicarului Wolfgang Bethlen în momentul în care acesta descrie evenimentele naturale și alte întâmplări de-a dreptul spectaculoase, ce au premers confruntării de la Șelimbăr, 18/28 octombrie 1599. Potrivit cronicarului, „în luna iunie se ridică de odată dinspre apus o furtună grozavă, care îngrozi pe toți și pricinui multă stricăciune într-o mare parte a Ardealului.“ Această furtună ținu ceva mai puțin de un ceas și fu privită de toți ca prevestirea nenorocirilor ce sosiră câteva luni mai târziu. Într-aceeași vreme globuri de foc se arătară în deosebite locuri răspândind groaza: „Cinci zile înaintea bătăliei de la Sibiu, toată noaptea se văzură flăcări pe cer, astfel încât armata lui Andrei Báthory merse pe drum luminată de aceste minunate flăcări.“

Globuri de foc, meteoriți ori stele căzătoare în chip de arhangheli ai răzbunării Domnului pentru păcatele muritorilor, nori învâpăiați sub formă de oști biruitoare ale îngerilor mănate de furtuni grozave, cu vârtejuri, fulgere, trănete sau grindină, curcubeie în miezul iernii sau mesageri înaripați ai demonilor defilând pe bolta cerului sunt imagini aflate la limita dintre real și fantastic, desprinse dintr-o lume medievală a minunilor, a patimilor și a superstițiilor, plină de efervescență religioasă, dezvăluită cu minuțiozitate, pasiune și talent, de notarul Georg, fiul neguțatorului Adam Kraus din burgul Sibiului. ■

Cometa Halley reprezentată pe Tapiseria de la Bayeux

Miniatură din *Eroica*
logofătului Petrarhe, înfățișând muzicanți

Încă din veacul al XVI-lea, odată cu întărirea dominației otomane, muzica de tip oriental a început să influențeze tot mai puternic cultura muzicală românească. Potrivit lui Dimitrie Cantemir, orientalizarea muzicii culte românești a fost, în primul rând, o consecință a orientalizării ceremonialului de la curțile Moldovei și Țării Românești.

MUZICA ROMÂNEASCĂ DE LA MANEA LA ROMANȚĂ

CLAUDIU NEAGOE

Din relatările lui Paul de Alep, călător prin Țările Române, aflăm că „muzica turcească” s-a înrădăcinat la noi încă de la jumătatea veacului al XVII-lea, în mediul curților domnești și boierești de la București și Iași. „Orientalizarea” muzicii românești s-a făcut fie prin intermediul muzicanților turci (în fapt, țigani turciți veniți din raialele dunărene) și al roabelor orientale aduse în serviciul doamnelor române de la Constantinopol, fie prin cel al mercenarilor creștini sud-dunăreni și otomani, aduși, începând cu jumătatea veacului al XVI-lea și – în număr tot mai mare – în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, în slujba domnilor veniți de la Înalta Poartă în scaunul celor două țări românești. Un rol important l-au jucat și muzicanții turci (*mehteri*), care îl însoțeau pe domnul venit de la Poartă.

Genurile orientale au influențat extrem de puternic, mai bine de un secol și jumătate,

gustul muzical al muntenilor și moldovenilor. Curțile și saloanele palatelor domnești răsunau, în zilele de sărbătoare sau la marile ceremonii, de marșuri, piese vocale lente (*mane*le și *samae*le) și vesele (*beste*le), precum și de dansuri (*arcanul*, *arnăuțeasca*, *ciaușul*, *chindia*, *giambaraua*, *irmilicul*, *mușamaua*, *năframa* și *zoralia*).

Muzica orientală a stârnit mare admirație în rândul românilor. Dimitrie Cantemir (1710-1711), el însuși un muzician desăvârșit, a avut o contribuție deosebită la dezvoltarea muzicii otomane scriind *Cartea științei muzicii după felul literelor*, primul „tratat de muzică turcească pură”, după cum bine afirma Eugenia Popescu-Județ, cea care l-a studiat și editat în limba română, în 1973.

Dacă în secolele al XVI-lea și al XVII-lea, muzica se auzea cu precădere la curțile domnești și boierești, de la jumătatea veacului al XVIII-lea ea

a pătruns tot mai mult în târgurile și orașele celor două țări românești. Laicizarea ei a fost pusă și pe seama fenomenului de „urbanizare” a societății românești din Principate, de la jumătatea veacului al XVIII-lea.

Influența crescândă a stilului oriental în cultura muzicală românească a dus la apariția „cântecelor de lume”, creații lirice ale mediilor culturale urbane românești din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Lăutarii au cântat iubirile celebre din înalta societate, de cele mai multe ori jinduite, neîmplinite, precum aceea a lui Vasilache Saegiu pentru Marica Brezoianca, născută Filipescu, la 1741, sau iubirea doamnei Țării Românești, Zoe Moruzi, pentru Ianahe Văcărescu, în 1794. Celebru în București, pe la 1790, era cântecul *Mititica*.

Primele „cântece de lume”, compuse special pentru lăutarii bucureșteni pe la 1795-1798, aparțin clucerului

● Curțile domnești răsunau, în zilele de sărbătoare, de „manele” ● Dimitrie Cantemir, teoreticianul muzicii turcești ● Lăutarii, cântăreții iubirilor celebre ● Romanța, noul gen de la sfârșitul secolului al XIX-lea ● Când te pui pe cântec, nu striga, cu zbieret de măgar

„Petrecere cu lăutari”, tablou de Th. Aman

Alecă Văcărescu. În general, acest gen a atins desăvârșirea stilistică în jurul anului 1830. Apoi, sub influența muzicii apusene, locul cântecului de lume a fost luat, spre sfârșitul secolului al XIX-lea, de un nou gen: *romanța*.

Până la începutul secolului al XX-lea nu s-a făcut o distincție clară între creațiile autentice populare și creațiile culte. Muzica „populară” și muzica „citadină” au interacționat și s-au influențat reciproc.

Doctorul Constantin Caracșă arăta, pe la sfârșitul deceniului doi al secolului al XIX-lea, că petrecerile și plimbările „trebuie să aibă de țință conservarea sănătății și îmbunătățirea moravurilor”, drept pentru care acesta îndemna la moderație, „căci petrecerile și veselile dezordonate și excesive aduc trândăvie și greutate sufletei”.

Muzica trebuie să învelescă, să destindă. Domnițorul Țării Românești Neagoe Basaș (1512-1521) lăsa fiului său, Theodosie, următoarea povață: „când vei șede la masă, te socotește să fie toate veseliile tale plăcute lui Dumnezeu. Și lângă tine, mai sus, să șază tot boiari și sfetnici buni și aleși; iară oameni nebuni și răzvrățiți nicidecum

să nu ții lângă tine”. La masa domnească nu trebuie să lipsească, așadar, muzica: „să cade domnului să aibă la masa sa multe feliuri de tobe și de vioare și de surle de veselie”. Domnul își sfătuiește însă fiul să nu arate prea mare aplecare pentru cântecele și jocurile străine, „dentr-alte țărâi”. Asistăm astfel la o primă reacție de „autohtonism” sub aspect cultural-muzical.

Povătuiri” privind folosirea muzicii, cu „bună cuviință”, la mesele domnești și boierești ne-a lăsat, la cumpăna dintre secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, și boierul cărturar Iordache Goleșcu: „Cântece de dor la masă să nu cânti, că masa cere veselie, iar cântecul de dor ne aduce uimire”; „Când te pui pe cântec, nu striga cu glas mare, ca un zbieret de măgar, nici iarăși ca pisicile să miorlăiești, încât nimeni să te auză”; „La orice întristare, cântarea, mângâiere mare. De ea să te ții la asemenea întâmplare”; „La ospețe vesel pururea să te arăți, dar nu zbierete și răcnete, ci orice mai încet, ca să nu asurzești pe musafiri”.

O anume tendință de „occidentalizare” a muzicii românești a devenit tot mai evidentă în ultimul sfert al veacului al

XVIII-lea. Nevoia de ordine, de schimbare, de înnoire s-a resimțit, începând cu 1770-1780, la nivelul elitelor politice și culturale, și în privința muzicii. Potrivit relatărilor lui Ludwig von Stürmer (1816), se pare că nu atât cultura, cât mai degrabă luxul european a stârnit pofta de schimbare în sânul elitelor pământene. Cu toate acestea, societatea românească a rămas una conservatoare, cel puțin până la sfârșitul epocii fanariote. Vorbind despre muzica românească, William Wilkinson, diplomat britanic prezent în Principate (1814-1818), arăta că boierii nu aveau „o înclinație deosebită pentru muzică”; cât despre femeile lor, deși sunt atrase tot mai mult de muzica europeană, „lipsa de stăruință le împiedică să atingă un anumit grad de perfecțiune și lipsa de încurajare le oprește să continue”.

„Occidentalizarea” culturii muzicale românești a devenit tot mai evidentă începând cu primele decenii ale secolului al XIX-lea, datorită străinilor pripășiți pe la curțile domnești și boierești, agenți și reprezentanți diplomați, profesori și artiști ai trupelor de teatru, dar și a tinerilor români școliți în marile centre culturale ale Europei. ■

TRĂIM MAI MULT, PENTRU A MUNCII... MAI PUȚIN

Demonstrație în Franța, pentru ziua de muncă de opt ore

DANA POPESCU

„Mă gândesc cu groază la schimbările cu care va fi obligat să se obișnuiască individul viitorului – își nota, tulburat, cunoscutul economist britanic John Maynard Keynes (1883-1946). Va trebui să se debaraseze, în câteva decenii, de ceea ce i-a fost inoculat de-a lungul tuturor generațiilor trecute. Poate ne vom trezi în fața unei căderi nervoase colective?!“ Sau poate că nu, dacă luăm în calcul o altă predicție a sa, conform căreia, prin 2030, vom lucra doar... 15 ore pe săptămână!

Se pare că, și de astă dată, Franța s-a dovedit deschizătoare de drumuri. Legea reducerii timpului de lucru, adoptată în 1998 și intrată în vigoare până în 2002, a impus săptămâna de lucru de 35 de ore.

Mult sau puțin?! Comparațiile ne pot ajuta să înțelegem: Grecia – 41,6 ore/săptămână; Spania – 39,6; Marea Britanie, – 35,6; Danemarca – 35,5, Bulgaria – 40,7. Aceleași date

Eurostat (Biroul de Statistică al U.E.) au arătat, pentru 2006, că românii și-au petrecut – cel puțin teoretic! – aproape 40 ore la muncă, cu mult peste media de 37 de ore înregistrată în rândul statelor membre ale Uniunii Europene.

Dar drumul Franței până la aceste semnificative reduceri ale timpului petrecut, în mod oficial, la serviciu, a fost spectaculos. În fond, abia ultimele două secole au adus schimbarea. Dacă, la mijlocul veacului al XIX-lea, aproximativ 70% din timpul fizic era consumat la și prin muncă, anul 1900 reducea procentul la aproape două treimi, respectiv 43. Astăzi, specialiștii estimează că doar 17% din timp este afectat serviciului.

Bătălia reducerii timpului de muncă săptămânal a început în secolul al XIX-lea, odată cu dezvoltarea industriei. Grijă față de condițiile de muncă, dar, mai ales, față de calitatea produsului rezultat și de remunerare au atârnat greu în balanță. Prima lege în acest sens datează din martie 1841 și ea privea organizarea muncii

copiilor. Câțiva ani mai târziu, în septembrie 1848, se reducea și ziua de muncă la... 12 ore.

Sfârșitul secolului al XIX-lea se leagă și de invocarea celor opt ore de muncă zilnice. Consiliul Superior al Muncii, instituție înființată în 1891, pe lângă Ministerul Comerțului și Industriei, și care a încercat să funcționeze ca un gen de Parlament social, a fost una dintre principalele organizații care au militat în acest sens.

A fost necesar însă un război mondial ca legea să fie aprobată în Franța, la 23 aprilie 1919, cu observația importantă că privea o săptămână de lucru ce se întindea pe șase zile.

Perioada interbelică avea să aducă o nouă dispută: reducerea celor 48 de ore la doar... 40. Una dintre motivațiile cu greutate viza problema șomajului, în creștere. Două ținte păreau a putea fi atinse cu o singură lovitură. În vremea Regimului de la Vichy, cele 48 de ore au revenit, tocmai în ideea construirii unei noi Franțe, cauză pentru care nu se precupețea nici un efort.

De abia sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial a readus săptămâna de lucru de 40 de ore. De atunci, reducerea lor a devenit unul dintre obiectivele centrale ale discursului socialiștilor francezi. Fostul președinte François Mitterrand (a deținut două mandate între 1981-1995) a marcat un punct important

în această bătălie prin ordonanța din ianuarie 1982: adio 40 de ore de lucru săptămânale; bine ați venit – 39!

Creșterea îngrijorătoare a șomajului – cotate de specialiști a se fi multiplicat cu patru între 1968 și 1995 – a readus cu tărie în discuție o nouă modificare. Și, la un deceniu și jumătate de la ultima schimbare legislativă, patru ore au fost sacrificate în favoarea a cel puțin 300.000 de locuri de muncă. Automatizarea și computerizarea muncii, introducerea lucrului la domiciliu (inclusiv conducerea propriei afaceri de acasă) sunt factori ce favorizează reducerea timpului efectiv de muncă, cu păstrarea aceluiași nivel al productivității. Mărirea proporției timpului liber în timpul total al vieții unui individ, ca și mărirea duratei de viață au dus la crearea unei noi industrii: cea a petrecerii timpului liber – *entertainment*. Televiziunea prin cablu și, mai nou, prin internet, *home cinema*, transformarea calculatorului într-un *media center* (audio și video), cu posibilitatea de a-ți alege, în mod individual, programul pe care vrei să îl urmărești, dezvoltarea pe care au luat-o parcurile de distracții, ofertele turistice tot mai variate sunt o dovadă. Rămâne o problemă doar calitatea acestor programe de *entertainment*, care par să alunge cartea și obiceiul lecturii dintre preocupările multora dintre concetățenii noștri. ■

ÎN RĂZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ

1877-1878

(CRIPTOGRAFIE: 5, 5, 2, 8)

RO T A P F N R

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluție rebus: ISTORICI ROMÂNI AI SECOLULUI AL XX-LEA, nr. 6/2007

D – P – R – S – P – PAPACOSTEA – IAPA
– TEAS – ACIA – RAF – C – ORDIN – ATU –
OV – IV – ANA – INMIITE – G – ACEA –
FASII – IA – NA – CLU – PUNTE – NUOR –
O – IASCA – TE – DEMITERI – S – VA – OC
– TOC – MATUR – PIRU.

Soluție joc: ARMAMENT MODERN, nr. 6/2007

SUBMERSIBIL ATOMIC (SUB – ME –
R – SI – B/I – LA – T/O – MIC)

Telex Telex Telex Telex Telex

TAINILE VALENTINEI TEREȘKOVA

Este prima femeie care a zburat în cosmos, în iunie 1963. Astăzi este general maior de aviație și, de curând, a împlinit 70 de ani. Are o singură dorință neîmplinită, a mărturisit ea ziariștilor, în cadrul unei conferințe de presă: „Planeta Roșie, unde aș fi în stare să mă duc și să nu mă mai întorc”. A sărit de 163 de ori cu parașuta, a pilotat avioane, a iubit cerul și și-a dorit cu pasiune să vadă de departe planeta pe care trăiește.

La 14 iunie 1963 o rachetă a plasat pe orbită nava spațială Vostok 5, cu Valeri Bîkovski la bord, și, o zi mai târziu, tot de pe cosmodromul Baikonur, i-a urmat Vostok 6, cu Tereșkova la bord. În timpul procedurii de reîntoarcere pe Pământ s-a întâmplat ceva despre care a fost rugată atunci să nu povestească. Oricum, totul se putea sfârși cu o tragedie.

Și Valentina Tereșkova a tăcut mai bine de 40 de ani. Acum, în fața ziariștilor, de ziua ei de naștere, s-a destăinuit. A trecut destul de multă vreme și au apărut fel și fel de zvonuri. Așa că, a spus ea, era timpul să vorbească. În programul automat al navei s-a înregistrat atunci o defecțiune. Cu fiecare rotație, în loc să se apropie de Pământ, nava se îndepărta de el. Cosmonauta a înștiințat imediat centrul de dirijare de la sol. Abia a doua zi, în sistem au fost introduse noi date și totul a revenit la normal.

În timpul revenirii pe Pământ, a observat cu groază că exista riscul să aterizeze deasupra unui lac. Primul ei gând a fost: „Doamne, o femeie au trimis în cosmos și aia ajunge în apă”. Cosmonautele știau să aterizeze pe apă, dar problema era dacă ea mai avea putere după un zbor epuizant. A dat Dumnezeu, a spus Tereșkova, ca vântul puternic să îi împingă cupola parașutei dincolo de luciul de apă. S-a lovit însă serios de cască și s-a trezit cu nasul vânt.

LIMUZINA LUI PÉTAIN

Recent, la Fontainebleau, nu departe de Paris, s-a vândut la licitație ultimul automobil al mareșalului Henri Philippe Pétain (1856-1951), șeful guvernului colaboraționist de la Vichy, din timpul celui de Al Doilea Război Mondial. L-a cumpărat, contra 31.000 de euro, un zidar. Era economiile de o viață. În vârstă de 65 de ani, nutriend un mare respect pentru mareșal, zidarul a fost gata-gata, într-o împrejurare de viață, să devină finul lui Pétain. Limuzina, executată la comanda specială a mareșalului, în 1939, la uzinele Renault, este tip Viva Stella și are o capacitate de șase cilindri.

ECOURI AMERICANE

Am prezentat în ultimele numere ale revistei mai multe telegrame schimbate între diplomații români aflați încă la post sau care aleseseră deja calea exilului și care, după instalarea guvernului dr. Petru Groza (6 martie 1945), se pregăteau deja de confruntarea cu noul regim de la București. Documentul pe care îl publicăm în acest număr, cu ajutorul doamnei ELENA DANIELSON și al colaboratoarei noastre LAURA COSOVANU, ca și altele ce vor urma, dovedesc interesul manifestat de autoritățile americane. Ele sunt și o probă a existenței unor puternice legături subterane între cei mai mulți dintre acei diplomați și autorități ale statului american.

Averell Harriman, diplomat american puternic implicat în evenimentele ce au avut loc în România imediat după 1944, îi declara, într-o întâlnire care a avut loc la Washington, la 8 august 1963, lui Mircea Malița (după cum mărturisește într-o recentă carte de memorii): „Spune-i domnului Gheorghiu-Dej din partea mea că americanii nu au consimțit niciodată la ceea ce se numește împărțirea de la Ialta. Eu am fost acolo. Pentru noi, procentele lui Churchill nu au fost valabile. În înțeleptul americanilor, acordul trebuia să fie fifty-fifty! Niciodată nu ne-am schimbat părerea“.

No. 516

Lisabona, 5 noiembrie 1945

Confidențial

Subiect: rechemarea unor oficiali români la București

Onorabilului
Secretar de Stat,
Washington, D.C.

Domnule,

Am onoarea să vă raportez că un grup de 14 români, format din oficiali și angajați guvernamentali încă activi și unii inactivi și familiile lor, specialiști cu un statut semioficial etc., au plecat din Lisabona la 31 octombrie cu destinația Barcelona, pentru a fi readuși în România cu un vapor trimis în Mediterana de Vest, pentru a culege astfel de persoane din Europa Occidentală. Ca urmare a instrucțiunilor primite de la București cu doar două zile în urmă, Legația României a instruit toate persoanele care se aflau în această situație pentru a se aduna în vederea plecării; pentru

cei care refuză să se supună acestui ordin, se vor opri toate salariile și pensiile.

Mai puțin de jumătate dintre persoanele care au fost înștiințate au acceptat să plece. Între cei care au plecat s-au aflat fostul ministru Victor Cădere și soția; Constantin Cointescu, al doilea secretar, cu soția și doi copii; și atașatul militar colonelul Mircea Brătănescu, cu soția.

Brutus Coste, care a fost, până de curând, însărcinat cu afaceri la Washington, iar de curând însărcinat cu afaceri aici, a dus la îndeplinire instrucțiunile menționate, trimițând informări întregului personal afectat și oferindu-le sprijin pentru pregătirea de plecare; dar el personal a refuzat să se supună sau să predea Legația unui tânăr secretar, care, potrivit instrucțiunilor, era însărcinat cu treburile de rutină și administrative, până la re completarea personalului acestei și a altor misiuni ale României.

În legătură cu aceasta, trebuie reamintit că la începutul lunii august (vezi telegrama nr. 1.680 din 7 august), domnul Coste a primit instrucțiuni din partea Ministerului Afacerilor Străine să părăsească postul și să revină la București. S-a aflat că aproape simultan a primit un alt mesaj, prin ministrul României la Ankara [Alexandru Cretzeanu], potrivit căruia el [Brutus Coste] și alți jumătate de duzină de oameni aflați în diverse posturi, trebuia să rămână în străinătate, la cererea regelui, și să-și continue activitatea cât mai bine puteau. Domnul Coste a informat această ambasadă [pe cea americană] că „neoficial și confidențial“ a discutat cu directorul general pentru afaceri politice din Ministerul Afacerilor Străine despre acest subiect și că a primit asigurări că „dacă nu va exista o cerere venită prin alte canale“, problema situației sale ca însărcinat cu afaceri nu se va pune.

De asemenea, el a oferit informația că nu se așteaptă să mai primească fonduri pentru continuarea activității misiunii sale, dar că Legația dispune de o situație financiară acumulată în timp, care îi va permite, cu o economie strictă, să reziste în următoarele cinci sau șase luni.

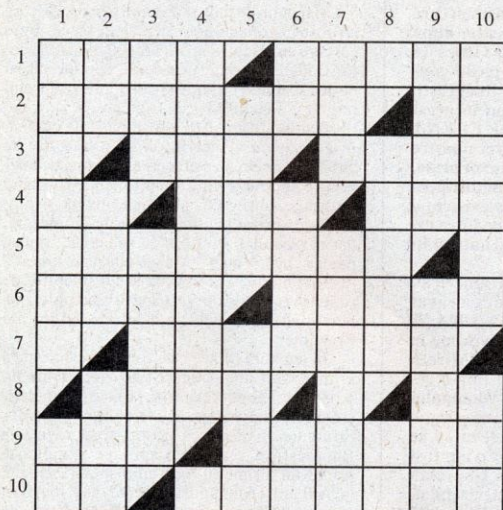
Cu considerație,

Pentru ambasador,

Edward S. Crocker,
Consilier al Ambasadei

Copie pentru:
Misiunea americană la București

ÎNCHISORI ȘI LAGĂRE DE MUNCĂ ÎN REGIMUL COMUNIST

Orizontal: 1) Închisoare comunistă din Ardeal, cu încăperi cu câte 50 de deținuți, cunoscută prin tratamentul inuman la care erau supuși mulți foști demnitari care nu au avut responsabilități politice – Între 1949-1953 pe acest șantier de construcție de la Dunăre la Marea Neagră, în coloniile de muncă forțată de la „Salcia“, „Capul Midia“, „Cernavodă“ și-au pierdut sănătatea sau au fost exterminați mii de deținuți. 2) „Fenomenul...“ ocupă un loc aparte în istoria penitenciarelor comuniste din România. Aici, faimosul Eugen Țurcanu, conducătorul experimentului „reeducării și demascării“, extins apoi și la alte închisori, a maltrat și ucis 780 deținuți – Prinse în cuie! 3) Râu – A cunoaște trecutul. 4) Sudate! – Ori – Rumegetor nordic. 5) Țin de o anumită parohie. 6) Preț al unei mărfi (în trecut) – A bate tare (despre inimă). 7) Câmpia în care au fost deportate, între 1951-1956, 40.320 de

persoane (12.791 familii) din 279 de localități din Banat și S-V Olteniei și abandonate sub cerul liber. 8) Orașel în Banat, pe Valea Bârzavei – Rupt la mijloc! 9) Puțin reținut! – Oraș în Ardeal cu nume predestinat de „închisoare“ (pop.), în care foști demnitari, profesori, preoți, juriști au îndurat josnice umiliri și chinuri pentru că au fost membri ai unor partide politice. 10) Sălaj (cod auto) – Regim de cruzime feroce, animalic, practicat în închisorile comuniste.

Vertical: 1) Munți în vestul țării, care au reprezentat un centru de rezistență al luptătorilor anticomuniști – Râmnicu Sărat (abr.) a adăpostit o altă închisoare comunistă. 2) Bluze populare – Unică – Oraș în

Ardeal cu renumită închisoare ce amintește de numele unui lider comunist. 3) Mutat de centru! – Nu vede bine sau deloc. 4) Trimis forțat sau exilat politic, departe de casă, într-o regiune îndepărtată, ca măsură represivă. 5) A escalada – A urla, a răcni puternic. 6) Petece! – Uite! Vezi! – Horia Stan. 7) Aceea (pop.) – Oraș în Maramureș, unde a existat cea mai cumplică închisoare comunistă și unde din anul 2000 funcționează „Memorialul victimelor comunismului și ale rezistenței“, muzeu consacrat opresiunii politice din timpul regimului comunist, considerat o instituție unică în Europa. 8) Sentiment indus de temnăceri – În frig! 9) Săli de conferințe sau cursuri – A desființa, a abroga sentințe nedrepte. 10) Elemente de legătură – Stins, palid.

Dumitru CIREAȘĂ

DIALOG CU CITITORII

Mulțumim tuturor cititorilor și colaboratorilor care ne-au adresat felicitări la împlinirea a 40 ani de apariție neîntreruptă a revistei Magazin istoric.

AMINTIREA LUI OVIDIU

La rubrica *Dialog cu cititorii* din numărul 4/2007 al revistei am citit despre pregătirile ce se fac la Constanța pentru comemorarea a 2050 ani de la nașterea poetului Publius Ovidius Naso. Știu din anii liceului că pe soclul statuii poetului din Constanța sunt gravate câteva versuri ale acestuia. Cei care am urmat profilul umanist am învățat limba latină șase ani (clasele III-VIII). Păstrez caietele din clasa a VII-a (1937) și a VIII-a (1938), pe care le răsfoiesc deseori cu plăcere. Scriindu-vă această scrisoare am rețut orele de latină din acei îndepărtați ani.

În continuarea epistolei sale, domnul DEZIDERIU MACH, din Cluj-Napoca, ne semnaleză două greșeli strecurate în numărul din luna martie al revistei noastre. Titlul corect al lucrării lui Caesar este *De bello gallico*, nu *De De bellum gallicum* (Gallia în cinci înțebări). Iar cel care apare în fotografia de la pagina 77 este Titu Maiorescu, nu Take Ionescu.

Îi mulțumim corespondentului nostru și ne cerem

scuze pentru cele două greșeli.

MONUMENTUL INDEPENDENȚEI

Domnului GHEORGHE NEGOESCU din Poiana Lacului, județul Argeș, i-a atras atenția articolul doamnei Valeria Bălescu intitulat *Monumentul Independenței din Craiova, apărut în numărul pe luna mai al revistei*. Mi-am adus aminte cu emoție – ne scrie cititorul nostru, care ne anunță și că posedă întreaga colecție – că la 10 mai 1943 am luat parte la Parada Militară organizată cu prilejul Zilei Naționale a României, defilând prin fața acestui monument.

Parada Militară a fost deschisă de elevii Liceului Militar D.A. Sturdza, în față fiind garda port drapel cu ofițerul Chirițescu (piteștean) cu mantia albă, decorat cu Ordinul Mihai Viteazul, urmat de elevii cl. I. Eu, îmi amintesc, eram în flancul din dreapta, rândul al patrulea. Trăiesc și acum emoțiile de atunci. Deseori duminica, „învoit în oraș”, când mergeam în Parcul Bibescu, treceam prin fața acestui monument. Amintiri, amintiri, dar și regrete când în anul 1948 a fost demolat.

Citind articolul doamnei Bălescu, am aflat și mai multe despre importanța acestui monument și mă bucură faptul că niște oameni de suflet, cra-

ioveni, s-au străduit și insistă să se refacă acest simbol al orașului. doresc cu toată ființa mea reușită deplină în această patriotică acțiune.

POȘTA CONCURSULUI

Domnul CONSTANTIN STOICA, din București, ne trimite câteva gânduri legate de Concursul organizat: Acesta ne invită să mai parcurgem cele 480 numere ale revistei. Este un bun prilej să mai vedem multe dintre articolele pe care le-am citit cu interes și plăcere la apariția lor.

ISTORIA ÎN ȘCOALĂ

Domnul KOLEA KURELIUK, fidel corespondent al revistei, ne trimite o scrisoare din care cităm: Probabil că nu sunt prea multe școli din țara asta, precum cele din Părâuți, comuna Todirești, și Măriței, comuna Dărmănești, din județul Suceava, unde niște elevi, constituiți în cercuri, să rezolve integralele și careurile apărute în *Magazin istoric*.

CERERI ȘI OFERTE

Domnul NICOLAE GOLGOJAN, din comuna Darova, nr. 40, județul Timiș, cod 307140, solicită numerele 4/1978; 11, 12/1992; 1, 8, 12/1995; 6, 12/1996 și oferă numerele 1/1970; 1/1971; 9, 10, 11/1975; 1, 3/1976; 2/1986; 4/1987; 12/1989; 4/1990; 11/1993; 11/2005; 3/2007.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric1967@yahoo.com și mistoric@gmail.com
Vă mulțumim.

A XV-a ediție a Simpozionului de istorie și civilizație bancară

„CRISTIAN POPIȘTEANU”

MONEDA NAȚIONALĂ - PREZENT ȘI PERSPECTIVE

În buna tradiție neîntreruptă, începând din toamna lui 1993, Simpozionul de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu”, ajuns la a XV-a ediție, s-a desfășurat în 2007, în ziua de 25 aprilie, în sala „Mitiță Constantinescu” a Băncii Naționale a României. Tema – enunțată în titlu – a prilejuit o dezbateră interesantă, susținută de specialiști ai Băncii Naționale a României și ai sistemului bancar, consacrată, în principal, problemelor legate de trecerea la euro. De ce nu este indicată adoptarea imediată a monedei europene, după integrarea în Uniunea Europeană? Care sunt beneficiile acestui moment de viitor? În această epocă de tranziție, ce mai face leul, pe care domnul guvernator Mugur Isărescu l-a comparat cu Rambo? Și se vede câtă sevă a avut analogia, fie numai și din evoluția monedei noastre naționale în cele câteva luni care s-au scurs de la momentul reuniunii.

Întregitoare în context s-au dovedit Sesiunea solemnă dedicată aniversării a 140 de ani de la instituirea sistemului monetar național și a 127 de ani de la înființarea B.N.R., care a răspuns multor întrebări ce ating trecutul sistemului bancar, și vernisajul unei expoziții intitulate Incursiune în istoria leului, o expoziție permanentă, parte integrantă a Muzeului B.N.R.

Prezentăm în continuare alocuțiunile rostite la Simpozion, cu un îndemn special pentru cititorii noștri: luați apăsătoare la ce spun bancherii! Ei știu multă istorie, dar niciodată nu pierd din vedere actualitatea pe care se bazează ea.

De ce leu, și nu euro?

Sunt onorat, astăzi, când sărbătorim „Ziua leului“, să vă mulțumesc pentru că ați dat curs invitației noastre. Ne bucurăm că sunteți aici, împreună cu noi, să cinstim leul, moneda noastră națională, care împlinește 140 de ani de existență. Și să cinstim Banca Națională, instituție fundamentală a Statului Român, aflată, și ea, la 127 de ani.

Și pentru că azi evocăm istoria – istoria monedei naționale și a Băncii Naționale –, am considerat firesc să cuplăm sesiunea aniversară cu Simpozionul de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu“, pe care îl organizăm an de an împreună cu Fundația Culturală Magazin istoric.

În programul nostru, am inclus și vernisajul expoziției Incursiune în istoria leului, pe care, deși este dedicată acestui moment aniversar, n-o vom închide după ce ecurile sărbătorii se vor fi stins. Va fi o expoziție permanentă, parte integrată a Muzeului B.N.R.

Acum zece ani, în primăvara lui 1997, se împlineau 130 de ani de la înființarea primului sistem monetar modern român. Am inaugurat atunci Muzeul Băncii, ce redă sugestiv și detaliat drumul leului.

Astăzi, când moneda noastră împlinește 140 de ani, inaugurăm o expoziție dedicată în totalitate drumului leului. A fost un drum deschis de reformele lui Cuza, care au adus în prim-plan întărirea pieței interne, dezvoltarea forței de muncă salariate în agricultură, lărgirea sferei economiei bănești, accelerarea proceselor de valorificare a forței de muncă, de creștere economică.

Peste încă zece ani, în 2017, acest drum, probabil, se va fi încheiat. România va fi atunci în zona euro. Obiectivul propus este 2014. Moneda noastră va fi euro. Dar cei care vor organiza, în 2017, a 150-a aniversare a leului vor sublinia, desigur, cum o facem și noi acum, în 2007, că România modernă a marcat o cotitură istorică în secolul al XIX-lea, când a fost format sistemul monetar național.

Peste timp, sistemul bănesc al leului a devenit un simbol național, asemenea drapelului țării. În istoria modernă a României, încrederea în sistemul monetar a fost fără încetare cultivată de forțele avansate ale națiunii, tot așa cum a fost sădită încrederea în armată, în școală, în biserică. Astăzi, Banca Națională, instituție aflată fundamental de partea integrării europene, în etapa post-aderării, are în centrul activității sale, ca punct cardinal, sănătatea monedei naționale.

Merită să ne amintim că în zorii capitalismului românesc, în vremuri de speranță, a fost semnat certificatul de naștere al leului. Era în 1867, primăvara. Primea astfel răspuns nevoia unei legături puternice între bani, muncă și aspirație de propagare a României noi, moderne.

Venise timpul să se pună capăt haosului monetar, cauzat de întâlnirea, în această zonă, a factorilor economici și politici ce guvernau marile procese continentale. Cu atât mai mult cu cât Țările Române, până la Unire, apoi România deveniseră un paradis al zarafilor și al câștigurilor ilicite.

Reformele de la 1864 au stimulat expansiunea pieței interne. Rolul banilor a crescut. România avea nevoie de bani, de tot mai mulți bani. Desigur, de bani adevărați, sănătoși. A fost întrunit, atunci, un consens aproape unanim: să avem o monedă a noastră, emisă după sistemul zecimal. Și care să aibă ca model francul francez. Ceea ce însemna: cu fața la Europa.

Reforma banilor avea să fie un răsunet al redeșteptării naționale. Mai cu seamă că leul nou – cel real, care i-a urmat leului de calcul – a intrat în circulație însoțind alte câteva schimbări radicale. Crearea sistemului monetar național a răspuns unor nevoi economice și fiscale acute. Realizarea acestui sistem a întărit, totodată, tendința spre independență în politica externă a statului român, a sporit șansele apropiierii de sistemul occidental de dezvoltare, inaugurând o constanță în politica economică românească, în acord cu mereu înnoita afirmare a adeziunii la o sumă de valori europene.

A urmat, nu după mult timp, înființarea Băncii Naționale, într-o vreme în care statul a fost nevoit să ia asupra-și sarcini financiare

extrem de grele, izvorâte din conjunctura anilor 1876-1877. Cum remarcă Ion C. Brătianu, România avea nevoie de un „așezământ financiar puternic și serios, care să poată da țării existența bănească în vremuri de nevoie“. Fapt împlinit în 1880, când s-a înființat Banca Națională a României. Dacă, în anii de dinaintea Primului Război Mondial și, apoi, în anii interbelici, România a înregistrat progrese evidente, un rol important l-au avut Banca Națională și leul românesc.

După cel de Al Doilea Război Mondial, în condițiile istorice cunoscute, a început căderea leului. În România, fenomenul inflaționist căpătase proporții uriașe. Efectele reformelor monetare din 1947 și din 1952 asupra masei bănești în circulație au fost rapide și nefaste. Masa monetară era evident insuficientă pentru a satisface cerințele economiei naționale, penuria de bani generând o deflație bruscă.

Au urmat deceniile de sovietizare a României. Sistemul bancar a fost recroit și așezat la remorca planificării centralizate, banilor și prețurilor rămânându-le doar un rol prea puțin semnificativ în adoptarea deciziei de alocare a resurselor. Sistemul bănesc a fost până într-atât adaptat celui sovietic, încât au apărut denominări neuzuale pentru noi, precum bancnotele de 3 lei și mai târziu cele de 25 de lei. Prețurile au fost imobile decenii la rând, chiar dacă multe produse erau mai degrabă o amintire. În acele timpuri, inflația nu se măsura prin creșterea prețurilor, ci prin lungirea cozilor și dispariția produselor din magazine. În această situație, anul 1989 s-a încheiat cu o cantitate enormă de iluzie monetară fără acoperire în mărfuri și servicii, ceea ce a reprezentat sămânța generatoare a inflației care a măcinat prea mult timp substanța monedei naționale în anii '90.

După 1989, timp de 17 ani, România a trecut printr-o experiență istorică nouă. Au fost ani de reforme economice, unele mai rapide, altele mai lente, mereu amenințate de un proces inflaționist greu de stăvilit. Deși a fost evitată o criză majoră și nu am trecut niciodată printr-un episod cu adevărat hiperinflaționist, mulți ani valoarea leului nu a încetat să scadă, atât în raport cu celelalte valute, cât și în puterea lui de cumpărare internă.

Dar lucrurile sunt într-o evidentă schimbare. Mai avem încă inflație, dar în scădere continuă, începând cu anul 2000. Creșterea anuală a

prețurilor a ajuns recent în apropierea nivelului european. Și cum inflația scade, iar PIB-ul crește, apar mai multe magazine, marfa se diversifică, iar numărul cumpărătorilor e tot mai mare. Treptat, populația își îmbunătățește substanța consumului.

Acum, de când România este în Uniunea Europeană, și economia internă, și populația, și piețele externe sunt cu ochii pe leu. Un reflex format încetul cu încetul, după ce Banca Națională, la sfârșitul lui 2004, apoi în 2005 și 2006, și-a rărit intervențiile în arena valutară. Așa cum a anunțat, de altfel.

Important este că leul nu s-a prăbușit, după cum i s-a prezis. Dimpotrivă, a dobândit ceva putere. Un adevăr e cert: am intrat în Uniunea Europeană cu o monedă în proces vizibil de fortificare. Dinamizarea pieței monetare și stabilitatea pieței valutare au avut, în acest sens, roluri terapeutice dintre cele mai eficace. Înviorat, leul începe să fie locomotiva care trage înainte multe sectoare economice. Desigur, folosind combustibil neinflaționist. Așa cum s-a întâmplat în multe alte țări, unde mai întâi au fost liberalizate prețurile, apoi a fost stabilizată moneda și pe urmă, pe baza unei monede relativ stabile, s-a produs însănătoșirea economiei. Mai ales că denominarea leului, proces încheiat la 31 decembrie 2006, a simplificat enorm circulația banilor. Cu leul greu ne este mai ușor tuturor: populație, întreprinderi, companii financiare, bănci, pentru că nu mai suntem obligați să lucrăm cu sume exprimate în miliarde, chiar în sute și mii de miliarde.

Denominarea a fost o măsură tehnică, prin care Banca Națională a „tăiat“ patru zero-uri din coada leului. Fizic, avem noi bancnote, și-au recăpătat un rol important monedele metalice, dar puterea de cumpărare nici nu a scăzut și nici nu a crescut. Cum am mai spus, „totul s-a simplificat“.

Dincolo însă de aspectul tehnic, denominarea s-a suprapus fericit peste accelerarea dezinflației. Aprecierea monedei naționale și accentuarea creșterii economice au întărit acel catalizator al oricărui nivel economic: încrederea.

Au fost și voci care n-au crezut în leul greu. Mai mult, au susținut că B.N.R. „umbă cu subterfugii“, în loc să atace frontal inflația și să lase leul așa cum este. Banca Națională însă a exprimat mereu un alt punct de vedere, pornind de la credința că denominarea poate marca

punctul de cotitură în redarea încrederii. Și, desigur, de la convingerea că astfel de învinuiri (că leul greu ar fi un „subterfugiu”) sunt strâmbe și pot să ducă la derutarea publicului. Fără îndoială că marea prioritate a României nu era leul greu, ci reducerea inflației în cel mai scurt timp posibil. Dezinflația era ținta. Pentru a ne apropia de exigențele Uniunii Europene, leul greu a fost gândit ca un vehicul. Și chiar a devenit un vehicul.

În mai multe rânduri, au fost exprimate puncte de vedere potrivit cărora o alternativă la denominare, mai rapidă și mai puțin costisitoare, ar fi adoptarea monedei euro. De multe ori am fost întrebați: de ce să mai facem denominarea dacă în 2007 ne vom integra în Uniunea Europeană? Iată de ce: fiindcă în zona euro nu vom intra când vom vrea noi, ci când vom îndeplini condițiile.

Trecerea unilaterală la euro fără consimțământul Uniunii Europene și fără îndeplinirea condițiilor este exclusă. Adoptarea euro concomitent cu intrarea în Uniunea Europeană nu a fost obținută până în prezent de nici una dintre cele zece țări recent admise, chiar dacă au fost depuse eforturi susținute în acest sens.

De aceea, nici România nu are cum să obțină o aderare la zona euro „sărind” peste etapele cunoscute astăzi ale procesului. Dar, chiar presupunând că un acord politic în acest sens ar putea fi obținut, rămâne o întrebare capitală: în ce măsură sectorul real din economia românească va fi pregătit să facă față de timpuriu unei politici monetare comunitare?

Am arătat de multe ori că moneda unei țări nu poate fi pe termen lung mai bună decât economia țării în cauză. Intrarea României într-o perioadă de prosperitate și avânt economic va susține, fără îndoială, stabilitatea monetară și menținerea în timp a valorii leului nou. Timp care, de altfel, nu va fi foarte îndelungat. România se pregătește pentru adoptarea euro ca monedă națională undeva în prima jumătate a deceniului viitor.

Se va încheia astfel istoria frământată a unei monede naționale care va fi avut sușuri și coborâșuri, dar care a contribuit la făurirea României moderne și la aderarea țării noastre în marea familie europeană.

Mugur ISĂRESCU,
Guvernatorul Băncii Naționale a României

Instrumente moderne de diagnosticare

Caracteristicile sistemului bancar la momentul decembrie 2006 sunt în plan cantitativ reprezentate de faptul că avem 38 de bănci, dintre care șapte sucursale ale unor bănci străine. Totalul activelor bancare reprezintă 51 miliarde euro, deci peste 50% din produsul intern brut, un nivel încă relativ redus, comparativ cu cel din țările dezvoltate ale Uniunii Europene, precum și în raport cu țările foste socialiste care au aderat la Uniunea Europeană în 2004. Există un grad ridicat de concentrare a activelor bancare menționate în zona a cinci bănci care funcționează în sistem. Acestea dețin 60% din totalul activelor.

Indicatorul de solvabilitate este de 17%. Asta reprezintă raportul dintre fondurile proprii, deci banii aduși de acționari, și creditele acordate, ponderate în raport cu riscul fiecărui tip de credit. Acest indicator este de 17,3% la sfârșitul anului trecut, ceea ce reprezintă un

nivel confortabil în raport cu parametrul impus anterior anului 2007. Până la 31 decembrie a anului trecut, norma minimă a acestui indicator era 12%. Acum, începând cu 2007, prin noul pachet legislativ, aferent aplicării Basel II, este vorba de 8%, așa cum stabilise inițial comitetul de la Basel, noi adăugând acest 12%, din motive de prudență mai ridicată, după restructurarea sistemului bancar în anii 1998-2000. Astfel, putem considera că 17% este un nivel încă relativ confortabil.

Acționariatul este reprezentat în majoritate de entități străine: 87% sunt participații ale capitalului străin, inclusiv filialele băncilor străine; 6% este capitalul majoritar privat românesc și 5,5% capitalul majoritar de stat.

În ceea ce privește țările care au investit cel mai mult în sistemul bancar românesc, ele sunt din Uniunea Europeană; 91% din totalul capitalului străin provine din această zonă economică. Principali investitori sunt Austria,

Grecia, Olanda, Italia, dar li se adaugă și Ungaria, Franța, Cipru, Germania.

Sistemul bancar românesc se caracterizează prin soliditate. Sunt câțiva parametri care redau această stare a sistemului nostru. În primul rând, este raportul de solvabilitate de 17,3%. Este vorba despre o reducere față de anul anterior, respectiv decembrie 2005. Aceasta însă se datorează nu unor factori nefavorabili, ci unei dinamici mai accelerate a creditelor, a concurenței de pe piață, a expansiunii într-un ritm relativ accelerat a creditului neguvernamental (această creștere a avut loc într-o proporție mai mare față de capitalul pe care l-au adus în bănci proprietarii instituțiilor de credit respective). Se coboară de la 21 la 17%, dar nivelul este încă dublu față de norma legală stabilită.

In ceea ce privește rentabilitatea financiară exprimată ca totalitate a profiturilor nete față de capitalul propriu al sistemului bancar, la sfârșitul anului trecut a fost aproape 11%, ceea ce reprezintă un nivel bun, comparativ cu rata rentabilității financiare din țările dezvoltate ale Uniunii Europene. Desigur, nivelul este ceva mai scăzut față de anul anterior, aproape 13%, asta în condițiile în care marja de profit s-a mai redus, inflația a scăzut și ratele dobânzilor au coborât, dar și în condițiile în care unele bănci au adus capitaluri noi, au investit suplimentar și de aceea numitorul acestei fracții a influențat rezultatul final. Au fost și măsurile de natură administrativă, cu obiectiv prudențial ale Băncii Naționale, care au obligat unele bănci, ce au dorit să continue creditarea în valută, să aducă mai mult capital. Acest lucru se vede în indicatorul rentabilității.

În ceea ce privește creanțele restante și în litigiu, deci împrumuturile neperformante raportate la capitalul propriu, avem acum față de anul 1998 – când era de vreo două ori și jumătate mai mare volumul acestor împrumuturi neperformante față de capitalul propriu –, un nivel de 1,6%, ceea ce este total confortabil și în concordanță cu standardele internaționale. Este un nivel cu puțin mai scăzut decât anul trecut, dar aceasta pe fondul creșterii foarte accelerate a creditului bancar, ceea ce a presupus și înregistrarea unor eșecuri în recuperarea creditelor de către unele bănci.

Intermedierea financiară ca indicator care reflectă gradul de dezvoltare a sectorului bancar într-o țară, cuantificat ca raport al creditului

neguvernamental față de produsul intern brut, a atins un nivel relativ înalt față de predicțiile, chiar față de previziunile noastre din cursul anului trecut: 27,2% la finele lui 2006, față de 21,1%, cât era cu un an înainte, și față de 25%, cât apreciam noi că va fi indicatorul la 31 decembrie 2006. Desigur, după restructurarea sistemului bancar, iată pornim de la 9,3% în 2000 și în șapte ani ajungem la un nivel de trei ori mai mare, în condiții de dezinflație, în condiții de creștere economică, deci are loc un proces de creștere a creditului în economie, în mod eficient, concomitent cu monetizarea economiei naționale, adică raportul între lichiditatea, masa monetară și produsul intern brut pe care îl realizezi, și concomitent cu atingerea unui alt indicator important, viteza de rotație a banilor, care arată încrederea cetățenilor și agenților economici în moneda națională. Aceasta a ajuns sub 3%, venind de undeva de pe la 5%, ceea ce reprezintă tocmai reflexul reducerii ratei inflației și al creșterii încrederii în moneda națională, pe fondul procesului dezinflaționist și al stabilizării relative a cursului de schimb.

Se vede cum creditul neguvernamental, intermedierea financiară, are un ritm de creștere tot mai accelerat. Dacă din 2003 în 2004 a crescut cu 1,6 puncte procentuale, între 2004-2005 creșterea a fost de 4,2 puncte, iar între 2005-2006 este de 6,1 puncte procentuale. Aprecierile noastre sunt că gradul de intermediere financiară va continua să crească. În țările dezvoltate este de peste sută la sută, deci mai mult decât însuși produsul intern brut. Desigur, prin politica monetară, prin setul de condiții monetare se va urmări ca această creștere să aibă un nivel sustenabil, adică să nu creeze presiuni inflaționiste prin alimentarea unei cereri interne mai mari decât cea previzionată, în vederea evitării atât a presiunii inflaționiste, cât și a degradării deficitului extern față de limitele programate.

În ceea ce privește noul acord de capital, voi sublinia că Basel II constituie un sistem de management care presupune identificarea, monitorizarea și administrarea riscului într-o manieră mai eficientă față de cel denumit până acum Basel I, un cadru mai flexibil pentru determinarea capitalului, raportat la căte credite pot să acorde băncile, și cu un rol sporit al autorității de supraveghere, respectiv al autorității monetare. Se asigură astfel o creștere

a transparenței și o întărire a disciplinei de piață în sistemul bancar. Băncile vor fi obligate să-și afișeze unele condiții de creditare și unii parametri ai performanței financiare într-o manieră deschisă. Desigur, se va întări această cooperare între Banca Centrală, băncile comerciale, precum și în cadrul Uniunii Europene între țările acesteia.

Practic, Basel II reprezintă un instrument racordat la directivele europene, care permite băncilor să diagnosticheze mai bine sănătatea financiară a clienților, respectiv a plasamentelor pe care le fac băncile la persoane fizice, la persoane juridice, la autorități guvernamentale, municipale ș.a.m.d. Reprezintă un instrumentar mai sofisticat și mai complex. Îl putem considera o trecere de la un aparat de radiologie clasică la un aparat de tip tomograf sau chiar RMN. Băncile vor avea posibilitatea să vadă cu mai mare exactitate, acuratețe, fidelitate, situația fiecărui client, fiecărui credit și în raport cu aceasta se acordă o anumită pondere de risc.

Sigur, această nouă abordare, acest nou sistem în cadrul băncilor comerciale presupune obligația unei noi investiții în resursele umane, în soft, în hard ș.a.m.d., dar în faza a doua, imediat – sau chiar concomitent aș putea spune – primești și avantajele, respectiv posibilitatea de a credita mai mult, de a obține mai mult profit și de a-ți amortiza pe această cale investițiile făcute în faza anterioară.

Pentru a se realiza aceste cerințe de modernizare a managementului riscului, pentru că până la urmă băncile trebuie să facă tot timpul un compromis viabil între lichiditate și rentabilitate, iar compromisul se face prin administrarea eficientă a riscului, în cursul anului trecut s-a asigurat pachetul de acte normative. Este vorba despre o ordonanță, deci o lege, și reglementările care să transpună din punct de vedere tehnic prevederile legii respective. S-au elaborat ghidurile de validare a modelelor interne pentru riscurile pe care le întâmpină băncile în procesul de creditare. Se poate folosi o abordare standard, pe care le-o transmite Banca Națională, ca să diagnosticheze corect starea fiecărui credit. Sau pot folosi niște modele interne, dar care au o complexitate mai mare și generează obligația ca să vină la Banca Națională cu ele pentru a le valida, pentru a vedea noi dacă aparatul respectiv, pe care îl utilizează în practică, este potrivit normelor tehnice de funcționare internațională.

Ca instrumentar al supravegherii, se folosește un sistem de raportare standardizat, conform criteriilor Uniunii Europene, cu filtre prudențiale, adică adaptarea unei informații contabile la scopurile prudențiale ale Băncii Centrale și stabilirea unor repere de către autoritatea de supraveghere, încât atunci când evaluează parametrii de risc ai băncilor să aibă un standard comun de evaluare.

În vederea asigurării tuturor premizelor ca Basel II să fie aplicat în totalitate de către sistemul bancar, obligativitatea intervenind de la 1 ianuarie 2008, anul 2007 este opțional. Anul trecut, la un sondaj de opinie în mediul bancar, unii bancheri spuneau că încep de la 1 ianuarie, alții din semestrul doi 2007. Acum înțelegem că toate băncile optează pentru 1 ianuarie 2008, când de fapt este și obligatoriu să se aplice acest proiect, fără nici un fel de posibilitate de derogare, în raport cu angajamentele asumate față de Uniunea Europeană.

În aceste luni care urmează se vor elabora și pune în aplicare procedurile de recunoaștere a unor instituții externe de evaluare a creditului. Dacă un client bancar merge în prealabil la un asemenea tip de agenție de evaluare externă a riscului, va beneficia de o dobândă mai mică, pentru că va veni cu o carnet de sănătate de la această agenție, care va arăta starea fiziologică a instituției, a debitorului potențial respectiv.

Dacă nu, va suporta o dobândă mai înaltă, va plăti un cost mai ridicat al creditului. Acest sistem de instituții va fi funcțional începând cu a doua parte a acestui an. Iată cum în cadrul reformei structurale există și în acest domeniu premisele ca dezvoltându-se serviciile financiare, sectorul de servicii să preia o parte din surplusul de forță de muncă, desigur la un înalt nivel de calificare, care se eliberează din agricultură, din industrie.

Aici vor fi resurse, așa cum s-a întâmplat și în cazul introducerii auditului financiar, al lichidatorilor, al evaluatorilor, al altor profesii libere, există posibilitatea de a se dezvolta acest sector al serviciilor financiare, inclusiv prin lărgirea și adâncirea operațiunilor pe piața monetară și pe piața de capital, precum și în domeniul pieții asigurărilor.

Florin GEORGESCU,
Prim-viceguvernator al
Băncii Naționale a României

Ce criterii trebuie să respectăm?

Doresc să aduc în discuție unele elemente care în dezbaterile pe plan național sunt fie marginalizate sau omise, fie au căpătat mai multă pregnanță având în vedere dezbaterile care au loc în legătură cu adoptarea euro de către noile state membre ale Uniunii Europene. Primul element care mi se pare necesar să fie relevat este faptul că perpetuarea unei abordări de tipul „respectăm două sau cinci din x criterii” nu asigură îndeplinirea obiectivului pe care îl are în vedere ansamblul acestor criterii, fiind nu numai criticabilă în dialogul cu instituțiile partenere pe plan european, dar și în ultimă instanță confuzionantă pentru economia care eventual o practică. Criteriile de convergență sunt mai mult decât suma părților. Ele vor să constituie o grilă pentru testarea unei economii care este stabilizată din punct de vedere structural și la care buna funcționare a acesteia este asigurată nu numai prin ajustarea politicilor economice, ci mai degrabă de sănătatea și sustenabilitatea structurii înseși a economiei, de reziliența condițiilor fundamentale ale acesteia, pe fundalul unei bune gestionări (în principal de tipul ajustării fine) a instrumentelor de politici economice.

O primă consecință a acestei abordări este de natura ordonării atente în timp a eforturilor de ajustare. Marile probleme ale economiei, respectiv, în cazul României până de curând, eliminarea unei inflații înalte, mai înalte decât media europeană, și consolidarea unor rate scăzute ale inflației trebuie rezolvate înainte de a intra în perioada mecanismului cursului de schimb de tip doi (ERM II), care, bineînțeles, se îmbină cu respectarea *ex ante* a criteriilor de la Maastricht.

Un al doilea element este faptul că, pe lângă logica simultană a criteriilor de convergență nominală, care reprezintă un pachet, intervin de o manieră din ce în ce mai evidentă și judecăți referitoare la capacitatea economiei de a respecta aceste criterii într-o manieră funcțională și de-a lungul unui orizont de timp mai îndelungat. Astfel, evaluarea sustenabilității manierei în care sunt respectate criteriile de convergență nominală conține din ce în ce mai mult și o evaluare implicită a convergenței în plan real, nu numai în sensul îngust al ratelor

de creștere economică sau apropierii nivelurilor de PIB/locuitor, ci și în ceea ce privește sustenabilitatea evoluțiilor economice privind echilibrele mari ale economiei, unde echilibrul extern ocupă un loc potențial important. De ce, de exemplu, există un criteriu pentru inflație, dar și unul pentru dobânzi? Am putea spune, în ultimă instanță, că ne interesează doar ca rata inflației să nu depășească un anumit nivel. Menținerea în mod sustenabil, pe termen nedefinit, a acesteia în jurul valorii ce corespunde stabilității prețurilor agregate reclamă însă în același timp investigarea nivelului dobânzilor interne pe termen lung, în comparație cu cele prevalente în zona euro, pentru a evita posibilitatea ca o economie cu dezechilibre relativ serioase să reușească o performanță dezinflaționistă de scurtă durată, doar cu prețul unei politici macroeconomice, în special în componenta sa monetară, extrem de restrictive și nesustenabile pentru viitor; mai ales dacă aceasta compensează lipsa de sprijin dezinflaționist din partea altor componente ale mix-ului de politici macroeconomice. Dezbaterile aprinse ce au avut și continuă să aibă loc în legătură cu adoptarea euro de către noile state membre ilustrează grăitor importanța unor asemenea perspective.

După cum am amintit, criteriile de convergență nu numai că au sens împreună, dar ele reprezintă în privința fiscalului și datoriei publice în mod important limite, și nu ținte. Cred că această subliniere nu este deloc trivială, mai ales că intenția filosofiei fiscale din Pactul de stabilitate și creștere este de a asigura deficite fiscale de maxim 3% în condiții economice proaste, ale unei faze de recesiune, ca premisă a obținerii unei performanțe fiscale echilibrate de-a lungul unui ciclu de afaceri. Pe de altă parte, nu există în fapt sancțiuni materiale pentru obiective fiscale pe termen mediu care deviază de la acest obiectiv de echilibru bugetar. Există sancțiuni numai pentru depășirea limitei de 3% și, ca atare, migrația performanței fiscale tinde mai degrabă către această limită. Dar nu aceasta este intenția. Și este bine ca în dezbaterile publice pe care o dorim a fi sprijinul pentru demersul românesc de adoptare a euro să ne amintim acest lucru.

La fel, datoria publică, unde stăm foarte bine, nu reprezintă nicidecum o tîntă de 60%, cu toate că media europeană este într-adevăr undeva la 61-62%. Menținerea unei cifre reduse de datorie publică reprezintă unul dintre argumentele forte ale reducerii percepției de risc de țară, cu materializarea sa directă în posibilitatea de a avea acces la finanțare externă (deopotrivă pentru debitorul suveran, cât și pentru cei corporativi potențiali) cu costuri sensibil reduse celor care ar fi impuse de piețe la un nivel ridicat de datorie, chiar în condițiile menținerii îndatorării publice sub nivelul-limită de 60%. Mai mult, în condițiile unui deficit semnificativ al contului curent și ale unei creșteri rapide a datoriei externe private (mai ales pentru scadențe scurte), vulnerabilitățile economiei românești sunt temperate de existența unui nivel redus al datoriei publice, care servește și evitării evicțiunii finanțării proiectelor private, cruciale pentru asigurarea unei creșteri economice susținute.

Cred că este, de asemenea, oportun să evidențiez faptul că inițiativa participării la mecanismul cursului de schimb de tip doi aparține țării membre respective. Ea stabilește când dorește să facă acest lucru. Unele țări au preferat un *opt-out* permanent (Danemarca și Marea Britanie). Suedia practic este într-un interimat perpetuu. Celelalte țări devenite membre ulterior, deci din 2004 încoace, nu au decât o derogare temporară de la adoptarea euro, dar care poate însemna inclusiv amânarea pe termen foarte îndelungat. De fapt, Banca Centrală Europeană și Comisia Europeană vorbesc despre adoptarea euro de către fiecare țară în parte cât de curând, atunci când condițiile economice – înțelegând prin aceasta și respectarea criteriilor de la Maastricht – o permit. Practic, o amănare *sine die* nu este în filosofia europeană și cred că o asemenea abordare nu avantajează cele mai multe dintre țările devenite noi membre, prin simplul fapt că acestea sunt economii mici și deschise, care au mult de câștigat de pe urma eliminării variației de curs de schimb ca risc valutar și ca element important ce sporește costurile de tranzacționare. Este chiar o surpriză, dacă vă uitați la evaluările economice, cât pot să câștige aceste economii în termen de creștere sustenabilă, ca dinamică anuală, și ce câștiguri

comerciale pot fi generate de o integrare mai bună, care provine din această eliminare a riscului de curs și din moderarea costurilor de tranzacționare.

Este important de spus că dacă inițiativa momentului participării aparține țării (deși decizia asupra parității centrale pentru ERM II este o chestiune de decizie comună cu instituțiile europene partenere), momentul adoptării euro și stabilirea ratei de conversie irevocabile se decid nu la inițiativa țării respective, ci după evaluarea de către Banca Centrală Europeană și de către Comisie, prin rapoarte de convergență separate, a îndeplinirii sustenabile a acestor criterii. Ele se fac la doi ani de zile cel puțin, dar se pot face și la cererea expresă a statului membru în cauză, nu neapărat dând câștig de cauză acestuia, cum s-a văzut de exemplu, anul trecut, în cazul Lituaniei.

Este, de asemenea, important de reamintit faptul că diversitatea de situații economice a noilor state membre și în special faptul că aceste state sunt economii emergente, cu condiții economice, cu fundamente economice în modificare, presupune posibilitatea de a aborda trecerea la euro pe diverse căi în materie de aranjamente de curs. Sunt câteva limite. Nu ai voie să ai un curs cu altă referință decât euro. Nu ai voie să ai un aranjament de curs predictibil, de tipul unui coridor, unei benzi, nu ai voie să ai un curs complet, deci *de jure*, flotant. În rest, un regim de curs cu flotare controlată cu referință euro, cum avem noi, este perfect compatibil cu participarea la ERM II, atunci când vom considera ca țară că este necesar să facem acest lucru.

De ce este oportun să configurăm eforturile astfel încât să încercăm să stăm cât mai puțin în această zonă a ERM II? Sunt câteva elemente care pledează în acest sens. Schimbările de sentiment ale investitorilor în condițiile în care fluxurile de capital sunt complet liberalizate, în paralel cu existența acestor limite de plus-minus 10-15%, pentru variațiile cursului de schimb în jurul parității centrale, pot da bății de cap economiei. E adevărat că există o toleranță mai mare în ceea ce privește aprecierea, datorită acestor schimbări în structura economică de prevăzut a avea loc în multe țări noi membre. Modul în care textele vorbesc despre modificări de curs condamnă

explicit deprecierea. În condițiile unei depreciere, unei devalorizări a parității centrale, atunci într-adevăr se reia perioada de observație de minim doi ani de zile. În condițiile aprecierii, cum s-a văzut recent în cazul Slovaciei, nu se întâmplă în mod obligatoriu acest lucru.

Pe de altă parte, nu avem experiențe de revizuire succesivă și substanțială a parităților centrale pentru statele membre care au adoptat euro. Nu cred însă că este o bună idee pentru decidenții din vreo țară să se gândească că în mod repetat paritatea centrală poate fi revizuită, pentru că și în condițiile unei presiuni majore și persistente a capitalurilor speculative sau chiar și a intrărilor de capitaluri sustenabile de tipul investițiilor directe, ulciorul merge de puține ori la apă în acest sens. Textele oficiale nu vorbesc nimic despre sustenabilitatea acestor procese prin dimensiunea reală a convergenței (în sensul unei cuantificări a acesteia, al elaborării unui criteriu explicit de convergență în acest sens), dar nu este mai puțin adevărat faptul că și Comisia și Banca Centrală

Europeană au în vedere acest lucru, pentru că numai o închidere a decalajelor și o consumare a procesului de prindere din urmă, inclusiv în ceea ce privește o sincronizare mai bună a ciclurilor de afaceri, reduc riscul de asimetrie a șocurilor care pot avea loc, odată ce decizia de politică monetară dispăre dintr-un stat membru și se regăsește la Frankfurt. Toate aceste dimensiuni sunt avute în vedere, chiar dacă nu sunt explicit prezentate, pentru că experiențele sunt extrem de diverse.

Acel calendar prezentat în primul program de convergență al autorităților române și pe care Banca Centrală l-a avut în discuție și asupra căruia căzuse în mare de acord încă de la sfârșitul lui 2003, începutul lui 2004, sunt convins că este rezonabil conceput și că se justifică și o să vedeți de ce în prezentările colegilor mei. Vă mulțumesc.

Cristian POPA,
Viceguvernator al
Băncii Naționale a României

Cât trebuie să așteptăm?

Criteriile convergenței reale nu sunt înscrise în Tratatul de la Maastricht. De ce nu sunt înscrise acolo? Pentru că în momentul elaborării, în 1992, Uniunea Europeană încă era un club al țărilor bogate. La acea dată, nu aderaseră încă nici Austria, Finlanda, Suedia. Foarte puțini se gândeau pe vremea aceea că acest club al țărilor bogate va fi lărgit cu unele țări cu venit mediu sau sub medie și atunci acest set de criterii nominale – inflație, deficit bugetar, datorie publică – părea a fi suficient, pentru că se adresa unor țări care, altminteri, aveau un grad de dezvoltare similar.

De abia când au început să adere țările din Centrul și Estul Europei s-a văzut că îndeplinirea numai a criteriilor nominale nu este suficientă, atunci când există alte probleme structurale mult mai profunde și care sunt specifice acestor țări rămase în urmă. De ce atunci, dacă aceste criterii de convergență reală nu sunt stipulate în niciun tratat, trebuie să avem grijă să le îndeplinim?

În primul rând, pentru că – așa cum s-a spus mai înainte – politica monetară odată cedată autorității de la Frankfurt, Băncii Centrale Europene, ea, acea politică monetară, se va formula în ideea că se adresează unor economii presupus omogene. Nu va mai conta faptul că o țară sau alta, România, Bulgaria sau o altă țară au particularități și specificități pentru care politica monetară de la Frankfurt ar putea să nu fie optimă.

Tocmai de aceea este necesar ca până la adoptarea monedei euro, aceste țări rămase în urmă cu tranziția economică să atingă un nivel suficient de înalt al reformelor structurale pe toate cele patru piețe: piața bunurilor, piața serviciilor, piața capitalului și piața persoanelor.

Deschid o paranteză aici. Nu întâmplător, anul 2014 este și momentul când piața circulației persoanelor va fi în orice caz liberalizată pentru România. Statele membre și-au reținut acel drept de a aplica doi plus trei plus doi ani restricții la adresa forței de muncă

românești și bulgărești. Chiar și în cel mai rău scenariu, în șapte ani de zile, deci în 2014, românii vor putea să călătorească și să muncească fără nici un fel de restricții în acele țări. Anul 2014 capătă relevanță și din această perspectivă.

Tot ca o altă paranteză, în ceea ce privește reformele structurale pe piața capitalurilor, avem o veste bună, și anume comisarul pentru piața internă și servicii Charlie McCreevy, a lăudat recent România, care împreună cu Marea Britanie și Irlanda sunt singurele trei țări, dintre cele 27, care au aplicat așa-numita directivă MIFID, directiva privind dezvoltarea instrumentelor financiare.

Inainte de a vedea cum stă România în ceea ce privește criteriile de convergență reală, trebuie să facem o definire a acestora.

O definire a convergenței reale constă în atingerea unei structuri similare a economiei, deci ramuri care să aibă cam aceleași pondere în economie cu cele ale celorlalte țări membre și, de asemenea, deschiderea economiei prin comerț exterior.

O altă definiție este cea legată de sincronizarea ciclurilor de afaceri, așa-numita sincronizare care să permită o simetrie a șocurilor. Cu alte cuvinte, o țară să nu fie supusă unor șocuri asimetrice pentru că, să zicem, are agricultură de trei ori mai multă decât celelalte țări și atunci o secetă o afectează în mod particular pe ea.

Un al treilea mod în care putem defini convergența reală este cel referitor la similaritatea nivelurilor veniturilor pe locuitor, a productivității și a prețurilor relative, așa-numitul efect Balassa-Samuelson.

Referitor la veniturile pe locuitor, după cum știți, România are astăzi circa 35% din media veniturilor pe locuitor a Uniunii Europene lărgite, deci a Uniunii cu 27 de state membre. În ceea ce privește productivitatea, stăm puțin mai bine. Nivelul este cam de 39% din media productivității europene.

Primul criteriu care a fost definit în sensul ordinii temporale, deci istoric, a fost așa-numitul criteriu al zonei monetare optime, *optimal currency area*. Acest criteriu se regăsește sub forma gradului de deschidere a economiei. A fost formulat de către McKinley în 1963. Cu cât o țară are o economie mai deschisă, adică suma importurilor și a

exporturilor raportate la PIB este mai mare, cu atât ea se integrează mai bine și este parte componentă mai fără probleme a macrozonei, a zonei geopolitice respective. Acest lucru în sine garantează faptul că economia este bine integrată și deci poate să preia moneda unică.

Desigur, aici este o problemă circulară, cam la fel cu oul și găina. Chiar faptul de a intra în zonă crește gradul de deschidere și gradul de integrare al economiei. Există deci o școală întreagă de gândire care spune că, cu cât se intră mai repede într-o zonă monetară comună, tocmai aceste procese de integrare vor fi stimulate. Dar totuși nu trebuie să absolutizăm nici o teză, nici cealaltă.

Studii recente arată că, după intrarea în eurozonă, s-a constatat o creștere a deschiderii economiei cu cca 10 până la 26 de procente. Lucru care la rândul său va crește dinamica produsului intern brut.

Dacă ne uităm acum la gradul de deschidere al economiei pentru România, vedem că el se situează încă cu mult sub gradul de deschidere al țărilor din Europa Centrală și de Est. Este adevărat că, fiind vorba de o țară mare – România este o țară mai mare decât Cehia, Slovacia și Ungaria –, ne putem aștepta la o deschidere mai mică, deci ca exporturile și importurile să aibă un rol mai puțin important în România decât în aceste trei țări, dar nu mai puțin important decât în Polonia, care este o țară mai mare. Și iată că Polonia are un grad de deschidere de 82% din produsul intern brut, pe când România doar 76%. Este clar că aici este nevoie de reforme structurale, care să stimuleze în principal exporturile. Când vorbim de exporturi, ne referim mai ales la exportul de valoare adăugată mare. Deci nu neapărat mai multe exporturi, ci exporturi cu valoare mai mare.

În ceea ce privește sincronizarea ciclurilor de afaceri, al doilea mod de a privi convergența reală, pentru zona Uniunii Europene aceasta înseamnă în primul rând sincronizarea cu ciclul de afaceri al Germaniei. De pildă, o lucrare din 2004, a lui Szapary, găsește o creștere puternică a sincronizării economiilor Poloniei, Sloveniei și Ungariei cu cea germană. Și în România în ultimul timp se constată acest lucru. Gradul de convergență al economiei românești cu economia germană este în creștere. Un element

anecdotic, dar deloc de neglijat, este faptul că, de pildă, pentru Statele Unite, au fost necesari 150 de ani, de la înființare, până au devenit o zonă monetară optimă. Deci abia pe la 1915 Statele Unite au devenit o zonă monetară optimă, pentru că asimetriile între state și între zone geografice diferite din cadrul Uniunii erau formidabil de mari. Atunci poate că vom privi cu mai multă îngăduință chinurile prin care trece Uniunea Europeană acum, având în vedere că ea are doar 50 de ani vechime.

În ceea ce privește structura economiei, spuneam că este important ca structura să fie relativ simetrică. Dacă ne uităm la contribuția ramurilor la crearea PIB-ului, vom vedea că în România contribuția agriculturii, deși în scădere drastică – a ajuns la 8% din PIB –, totuși este de două-trei ori mai mare la structura PIB decât în alte țări din Centrul Europei, iar serviciile, deși sunt în creștere în ultimii ani, sunt cam cu 5-6 procente sub ceea ce se întâmplă în țările vecine. Cu alte cuvinte, este nevoie în continuare de reforme care să diminueze ponderea agriculturii. Asta nu înseamnă că agricultura nu trebuie să crească. Să crească, dar mai încet decât restul economiei, iar serviciile să crească mai rapid decât restul economiei.

Sigur că reforma mediului rural, inclusiv prin dotarea acestuia cu infrastructură, va contribui la scoaterea unei mari părți a populației din agricultura de subsistență și canalizarea acesteia înspre sectorul serviciilor.

În ceea ce privește diferențialul veniturilor pe locuitor, acesta se diminuează îndeosebi în perioada dinaintea adoptării monedei comune. Ce vreau să spun cu acest lucru? Nu este suficient ca o țară să crească așa cum crește România cu 6-7%, pentru a elimina cât mai repede diferențialul de produs intern brut, dintre ea și țările dezvoltate. La acest ritm de creștere ar putea și ar trebui să se adauge și aprecierea reală – sau chiar nominală – a cursului de

schimb. Deci, cu cât moneda este lăsată să se aprecieze, lucru care n-ar mai fi posibil în momentul intrării în zona euro și nici măcar în interiorul mecanismului ERM 2, cu atât țara respectivă reușește să ardă mai repede aceste etape și să reducă decalajul de produs intern brut. De pildă, cele opt țări din Europa Centrală care au aderat înaintea noastră aveau o medie a PIB-ului pe locuitor de 41% din media UE, în 1993, dar au ajuns la 48% în 2002.

Este clar că și în cazul României, care acum pleacă de la o medie de 35%, dacă pe lângă creșterea PIB-ului susținută în continuare va mai fi lăsat să acționeze și aprecierea cursului de schimb, cu atât mai repede se va diminua acest decalaj care ne separă.

Trebuie spus că așteptarea prea îndelungată în afara monedei comune nu garantează nici ea un rezultat optim, deoarece, cum am mai arătat, o parte dintre procesele de corelare sunt endogene, adică depind de apartenența la moneda comună. Deci nu trebuie așteptat nici prea puțin, dar nici excesiv de mult. De aceea, pentru România, având în vedere că totuși mai sunt importante disparități în privința venitului pe locuitor, a productivității, a prețurilor relative, a structurii economiei, o perioadă de șapte ani înainte de adoptarea monedei euro pare a fi optimă.

O ultimă idee este aceea că dacă facem o comparație cu procesul denominării, acela a fost un proces pur tehnic. Trecerea la euro este un proces atât tehnic, cât și politic. Ea presupune cedarea unei părți a suveranității, și anume a dreptului de a emite monedă, în schimbul unei promisiuni de dezvoltare mai rapidă și alinierea la un grup de țări care sunt deja pe un înalt nivel de dezvoltare.

Valentin LAZEA,
Economist șef,
Banca Națională a României

Proiecte pentru trecerea la euro

Încep prin a remarca excelenta organizare în acest an a Simpozionului de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu”. Doresc să felicit Banca Națională a României pentru

modul în care a organizat expoziția intitulată *Incursiune în istoria leului*. Eu cred că este un act de cultură și istorie deosebit, pentru care merită toate aprecierile și felicitările noastre.

ARB

Asociația Română a Bancilor
Romanian Banking Association

Leul a fost relevant în diversele sale ipostaze, cu depreciări semnificative, cu aprecieri, cu forme diferite de prezentare, cu momentul important al denominării, la care cu toții am participat, și, bineînțeles, că ar putea fi evocate multe momente care s-au petrecut în ultima perioadă, să spunem în ultimii 20 de ani, în evoluția leului.

Aș vrea să mă refer tangențial și la faptul că în ultimii ani moneda națională a suferit sau a cunoscut și unele reglementări în ceea ce privește utilizarea și, respectiv, decontarea, plățile, utilizarea numerarului ș.a.m.d. S-au făcut transformări esențiale în ceea ce privește utilizarea monedei naționale și aceasta pe fondul unor eforturi deosebite realizate, pe de o parte, de Banca Centrală pentru a reglementa, pentru a emite, pentru a distribui, iar pe de altă parte, de către băncile comerciale, pentru a aplica ceea ce Banca Națională a fixat prin reglementările sale.

Asistăm în prezent la o fază finală a leului, și anume o pregătire pentru retragerea din viața noastră cotidiană. Așa cum a fost prezentat de către domnul guvernator și de către colegii domniei sale, ne așteptăm ca acest lucru să se întâmple undeva spre 2012-2014. În acest context, bineînțeles că s-a evocat foarte mult ideea că pregătirea pentru adoptarea euro se face pe fondul unei stabilități economice, pe fondul unor evoluții pozitive ale economiei românești.

Nu trebuie să scăpăm din vedere că în afară de pregătirea aceasta strict legată de economie și de evoluția indicatorilor macroeconomici sunt de făcut și unele pregătiri tehnice.

Aceste pregătiri tehnice trebuie să le facem de o manieră foarte precisă. Să avem în vedere că pregătirile trebuie să se încheie la timp. Deci, să fie gata la momentul zero, când România va adopta euro. Am în vedere faptul că deja în Uniunea Europeană se face pregătirea tehnică pentru intrarea în *target 2*, cu componentele sale, *target 2* fiind sistemul de decontare a plăților de mare valoare în euro, iar pentru plățile de mică valoare avem ceea ce se numește *Single European Payment Area* (SEPA).

Trebuie să fim pregătiți să abordăm aceste două sisteme încă de pe acum, să știm exact la ce ne așteptăm. Banca Națională a început să facă pregătirile necesare. Noi, băncile comerciale, împreună cu Transfond trebuie să cooperăm pentru a pregăti compatibilitatea

sistemelor noastre cu *target 2* și SEPA, toate acestea bineînțeles în contextul în care în prezent în fața comunității bancare românești sunt o serie întreagă de proiecte importante.

Unul dintre ele, Basel 2, a fost foarte pe larg prezentat de domnul prim-viceguvernator Florin Georgescu. Mi-aș permite să mai adaug încă câteva proiecte care sunt în derulare și care se suprapun cu ceea ce se spuneau mai înainte, și anume pregătirea pentru *target 2* și pentru SEPA. Oricum, cam aceiași oameni trebuie să le facă (tehnicienii noștri din băncile comerciale și din Banca Națională). Este vorba despre definitivarea fazei a doua de la biroul de credit și respectiv de crearea bazei de date cu informații pozitive și, de ce nu, abordarea fazei a treia pentru crearea ratingurilor pentru persoanele fizice.

Avem, nu mai târziu de anul acesta, o importantă modificare în ceea ce privește utilizarea *SWIFT*. Este vorba de faza a doua *SWIFTnet*, pentru care nu există cale de întoarcere. Ne pregătim de vreo câțiva ani pentru adoptarea standardelor internaționale de raportare financiară. Este un efort deosebit care trebuie făcut și aici, chiar dacă se pare că se tot amână implementarea.

Amânarea implementării reprezintă pentru noi o problemă, pentru că, așa cum prezenta domnul prim-viceguvernator, 86% din sistemul bancar este deținut de bănci sau este în mâna băncilor care au în spate bănci sau instituții financiar-bancare din străinătate. Noi trebuie să facem deci raportarea financiară după standardele internaționale pentru acționarii noștri și mai facem și una pentru Ministerul Economiei și Finanțelor. Pentru noi faptul că se amână această introducere a standardelor internaționale în sistemul de raportare financiară românesc este o mare frână în eficientizarea activității bancare.

In sfârșit, ați mai luat cunoștință de alte proiecte pe care le avem pe agenda noastră, a Asociației Române a Băncilor, și anume crearea mediatorului bancar sau prezentarea în Parlament a unui proiect de lege privind scrisorile de garanție bancară ș.a.m.d. Sunt vreo 15 proiecte și nu are rost să le menționez aici.

Concluzia pe care ar trebui să o tragem la sfârșitul acestui Simpozion este că debaterile în acest cadru în care, pe de o parte,

avem Banca Națională a României, pe de altă parte avem băncile comerciale și, respectiv, presa, sunt deosebit de utile și nu aș vrea decât să încerc să fac apel la memoria dumneavoastră și să vă reamintesc că în noiembrie 2004, dacă nu mă înșel, în această sală, la acest seminar, ediția de atunci, s-a discutat pentru prima oară foarte aprins și deschis despre denominare.

Se pune problema dacă renunțăm la simbolul RON și ROL. Cineva ne-a amintit că în Turcia au făcut așa și trebuie să facem și noi la fel. Noi, băncile comerciale spuneam că ar trebui să rămânem pe formula ROL în continuare. Iată că viața a demonstrat că, cel puțin eu, nu am avut dreptate, căci

susțineam atunci că ar fi bine să rămânem la ROL.

Am făcut referire la această discuție tocmai pentru a arăta că este foarte important să ne întâlnim cât se poate de des în asemenea context și în asemenea componență, ca să lămurim unele lucruri, atât pentru noi, cât și pentru mass media, care trebuie să facă ceea ce este foarte important pentru noi, și anume să transmită în rândul populației problemele cu care ne confruntăm și să le transmită de o manieră coerentă și pe înțelesul tuturor.

Radu Grațian GHETEĂ,
Președinte
Asociației Române a Băncilor

Provocări mari

Dacă facem o incursiune în timp, credem că există anumite asemănări între argumentele ce au stat la baza „reformei monetare” a lui Burebista de acum 21 de secole (care a înlocuit însemnele monetare locale cu denari romani) și actualul proces de adoptare a euro. Ambele decizii au la bază înlesnirea schimburilor economice cu spațiul european, precum și diminuarea unor riscuri de natură monetară asociate acestor schimburi. Această relativă similaritate istorică nu face altceva decât să întărească **ideea despre nevoia de monedă puternică de largă circulație indiferent de epoca istorică în care ne aflăm.**

Adoptarea euro nu este o condiție impusă, ci una asumată. Adoptarea monedei unice reprezintă garanția îndeplinirii unor condiții de performanță macroeconomică al cărei principal efect vizează nivelul de trai al cetățenilor. Până nu demult creșterea prețurilor reprezenta principala sursă de îngrijorare a românilor, iar acum, odată cu trecerea la euro, acest punct va dispărea din listele sondajelor de opinie.

Reamintim criteriile de convergență nominală adoptate la Maastricht în 1992 și intrate în vigoare în 1993: 1) inflație care să nu depășească cu mai mult de 1,5 puncte procentuale media celor mai performanți 3 membri UE; 2) deficit bugetar mai mic de 3% din PIB; 3) datorie publică <60% din PIB;

4) rata dobânzii pe termen lung să nu depășească cu mai mult de 2 puncte procentuale media celor mai performanți 3 membri UE; 5) participarea la Mecanismul Ratelor de Schimb (ERM) pentru minimum 2 ani; 6) menținerea unei fluctuații a cursului valutar de +/- 15 procente.

În opinia noastră, considerăm că îndeplinirea acestor criterii de convergență este fezabilă în următorii 6 ani, astfel: 1) Procesul de dezinflație este credibil în ciuda multiplexelor dificultăți pe care le întâmpină: prețurile administrate, influența majoră a prețurilor produselor de import – în special a resurselor energetice, creșterile salariale etc; 2) Deficitul bugetar a fost păstrat până acum sub 3%, însă în condițiile amânării unor proiecte importante: pilonul 2 de pensii și multe investiții în infrastructură, care, odată demarate, pot crea presiuni și dificultăți în menținerea acestui nivel; 3) Datoria publică este singurul criteriu care a fost respectat dintotdeauna și va putea fi respectat cu ușurință. Reamintim că datoria publică internă și externă se ridică la nivelul de aprox. 19% din PIB; 4) în ceea ce privește ratele dobânzilor pe termen lung – până acum Ministerul de Finanțe nu a fost foarte generos cu emisiunile de titluri de stat tip „benchmark”. Deocamdată sunt puține emisiuni pe termen mediu și lung. În România rata dobânzii la ultima emisiune de obligațiuni guvernamentale

BRD

GRUPE SOCIETATE GENERALE

pe termen de 10 ani (august 2005) a fost de 7,49%, iar la ultima emisiune de obligațiuni guvernamentale pe termen de 5 ani (martie 2007), rata dobânzii a fost de 7,03%; 5) Menținerea stabilității cursului valutar în limitele impuse este dificilă, dar nu imposibilă. Afirmăm acest lucru bazându-ne pe 2 particularități ale economiei românești: a) ratele mai mari de dobândă și randamentele mai mari ale investițiilor ce atrag fluxuri de capital; b) existența

unor dezechilibre externe (contul de capital) ce pot determina ieșiri de capital.

Dincolo de criteriile de convergență nominală există și niște **criterii de convergență reală**. Dintre acestea cel mai important este nivelul PIB și PIB/locuitor. Precum se vede în tabelul de mai jos, în valoare absolută, PIB-ul României este al 3-lea ca mărime între statele nou aderate, însă penultimul ca nivel pe cap de locuitor.

Comparația PIB 2006

	Polonia	Rep. Cehă	România	Ungaria	Slovacia	Bulgaria	Estonia
Milioane de euro	269,750	112,611	97,118	89,161	43,945	24,263	13,074
Euro pe locuitor	7,100	11,000	4,500	8,900	8,200	3,100	9,700
PPS per locuitor	12,600	18,700	8,800	15,600	14,800	8,400	16,000

Exprimat în paritatea puterii de cumpărare, PIB-ul României pe cap de locuitor reprezintă 34,4% din media europeană.

În sinteză, putem afirma că avantajele adoptării monedei EURO sunt majore pentru România și ele se referă la: a) eliminarea riscului valutar din tranzacțiile comerciale și financiare în zona euro; b) stimularea schimburilor economice în spațiul european; c) creșterea fluxului de investiții directe.

În ultimii 7 ani cadrul economic și financiar al României a înregistrat performanțe semnificative atât pe criterii de funcționalitate, cât și din punct de vedere al dezvoltării, consolidării și stabilității economiei. Ritmul de creștere economică a depășit așteptările atingând o rată reală maximă de 8,3 procente în 2004. Principalul motor al creșterii economice a fost consumul intern, însă, datorită existenței unei oferte interne semnificativ inferioare necesarului de consum, deficitul extern a înregistrat un ritm constant de creștere, acompaniat de creșterea substanțială a investițiilor străine directe. Procesul dezinflaționist a fost neîntrerupt din 1997, chiar dacă au existat și momente de încetinire a ritmului.

Activitatea instituțiilor de credit a fost inovată, iar stabilitatea sectorului bancar

a fost consolidată prin instituirea standardelor privind supravegherea pe baze consolidate, a standardelor privind guvernanta corporativă, a standardelor de transparență, a standardelor de reputație, integritate și condiție financiară pentru structura acționariatului și a cerințelor de reputație și experiență pentru manageri.

Politica monetară a urmărit consolidarea stabilității prețurilor în vederea reducerii fluctuațiilor majore care au capacitatea de a induce incertitudine operatorilor din economia reală, atât prin erodarea alocării eficiente a resurselor financiare și a capacității de gestiune a riscurilor, cât și prin generarea de efecte secundare negative asupra stabilității financiare. Persistența unui diferențial de inflație (și implicit de dobândă) poate conduce la aprecierea puternică a monedei naționale, cu implicații negative asupra volatilității cursului și sustenabilității poziției externe, putând atrage o depreciere corectivă cu afectarea stabilității financiare.

Procesul dezinflaționist a continuat în toți acești ani, iar în 2006 progresul peste așteptări fiind evident, atât în cazul indicatorului calculat decembrie la decembrie (caz în care performanța a depășit toate așteptările – 4,8%), cât și ca medie anuală, care

s-a situat pentru a doua oară consecutiv în ultimii 16 ani pe un palier exprimat printr-o singură cifră. Încetinirea creșterii prețurilor producției industriale (IPP) în ultimii ani a contrabalansat efectul de substituie a cererii pentru produsele industriale interne cu cele din import generat de aprecierea monedei naționale. În comparație cu indicele prețurilor de consum (IPC), IPP a înregistrat o volatilitate mai redusă.

Din perspectiva politicii monetare, **dinamica în creștere a creditului neguvernamental s-a detașat ca factor generator de presiuni inflaționiste.** În consecință, autoritatea monetară a considerat necesară temperarea preventivă a acestei evoluții pentru reducerea potențialelor riscuri privind stabilitatea financiară (prin potențialul destabilizator al adâncirii poziției externe deficitare, al creșterii excesive a gradului de îndatorare sau al riscului valutar aferent), chiar dacă analizele asupra naturii creșterii creditului neguvernamental nu au identificat un potențial destabilizator iminent al creșterii creditului (credit boom), însă indică existența presiunii asupra cererii agregate, precum și riscul valutar asumat de populație.

Deciziile de politică monetară ale Băncii Centrale, în special cele ce urmau a fi transmise în piață prin canalul dobânzii, au fost dificil de formulat. În condițiile liberalizării totale a contului de capital, pe fondul persistenței excedentului de cerere și a ofertei interne insuficiente, utilizarea dobânzii de politică monetară în sensul diminuării cererii agregate și temperării inflației ar fi stimulat intrările de capital și aprecierea accelerată a monedei, accentuând deficitul poziției externe. Dacă pentru menținerea procesului de dezinflație, fermitatea politicii de dobânzi era imperios necesară, gestionarea riscurilor de adâncire a deficitului extern reclama reducerea ratei de dobândă.

Pe de altă parte, **scăderea dobânzii implică modificarea comportamentului populației** în sensul regândirii alocării veniturii disponibil care ar fi favorizat scăderea economisirii și creșterea consumului. În același timp, aprecierea agresivă a monedei ar fi putut fi urmată de o depreciere corectivă, cu efecte

negative majore asupra debitorilor neprotejați în mod natural.

Deprecierea nominală a leului față de EURO din anul 2003 a fost urmată, începând cu semestrul al doilea al anului 2004, de o apreciere a leului atât în termeni nominali, cât și în termeni reali. Această tendință a fost menținută și pe parcursul anilor 2005 și 2006 (când aprecierea nominală s-a stabilizat în jurul a 4 procente), încurajată și de seria de măsuri adoptate pe parcursul anilor 2004 și 2005 de către autoritatea monetară, respectiv:

- 3 noiembrie 2004 – Consiliul de Administrație al BNR hotărăște să promoveze
- mai mare flexibilitate a cursului de schimb al leului prin limitarea intervențiilor pe piața valutară;
- 11 aprilie 2005 – liberalizarea accesului nerezidenților la depozite în moneda națională;
- 8 august 2005 – trecerea la țintirea directă a inflației și
- 1 septembrie 2006 – liberalizarea totală a contului de capital conform programului.

Liberalizarea contului de capital, coroborată cu existența unor randamente înalte în economia românească, a generat intrări de capital care, cumulate cu transferurile muncitorilor români din străinătate (cu dinamică crescătoare și caracter sezonier), au contribuit considerabil la aprecierea monedei naționale și atingerea unui vârf de volatilitate a cursului de schimb EUR/RON în anul 2005 cu precădere în cazul aprecierii leului. În acest context, volumul resurselor atrase (sterilizări) de către Banca Centrală a crescut considerabil.

Deficitul bugetului general consolidat a scăzut gradual de la 3,8% din PIB în 2000 până la 0,9% în 2005, reflectând câștigurile din scăderea dobânzilor, reducerea cheltuielilor și îmbunătățirea gradului de colectare a veniturilor.

Efectul introducerii cotei unice nu a generat presiuni negative asupra stabilității financiare, ci, dimpotrivă, a fost unul pozitiv (chiar dacă de amploare redusă). Implementarea cotei unice a generat o creștere a veniturilor dispo-

nibile distribuită însă neuniform, atât datorită bazei de aplicare la momentul inițial, cât și datorită evoluției ulterioare neuniforme a bazei de aplicare.

În acest context se poate concluziona că reforma fiscală a contribuit la creșterea creditului de consum (și a gradului de îndatorare aferent) doar în termeni marginali și inferior în raport cu influența mult mai probabilă a majorării salariilor din sectorul public.

Până în luna august 2005 politica monetară a îmbinat strategia de ținere a agregatelor monetare și un regim de politică monetară de flotare controlată a cursului de schimb. Începând cu luna august 2005, autoritatea monetară a trebuit să gestioneze un nou cadru monetar caracterizat prin relaxarea politicii de curs de schimb și liberalizarea fluxurilor de capital, în contextul adoptării noului regim de politică monetară de ținere directă a inflației. Noul regim implică stabilirea și asumarea țintelor anuale de inflație de comun acord de către autoritatea monetară și autoritatea guvernamentală. În acest context autoritatea monetară încearcă să concilieze atingerea simultană a două obiective divergente:

- gestionarea fermă a procesului de dezinflație, aferent implementării noii politici monetare și
- menținerea în limite sustenabile a poziției externe, aferent asigurării stabilității financiare.

Banca Centrală a urmărit, între altele:

- o creșterea dobânzilor interne la niveluri suficient de înalte pentru a încuraja procesul de economisire și de utilizare prioritară a resurselor interne. Pe de altă parte, această măsură poate antrena intrări mari pe contul de capital pentru a specula pe diferențialul de dobândă în creștere, generând o creștere corespunzătoare a deficitului contului curent;
- o scăderea dobânzilor interne la niveluri suficient de reduse pentru a preveni intrările speculative de capital, ce poate determina dezechilibre semnificative între economii și investiții și, finalmente, adâncirea deficitului contului curent.

În acest context trebuie privit și înțeles **rolul sistemului financiar-bancar în alocarea eficientă a resurselor în economie**. Până în acest moment, reacțiile autorităților monetară și guvernamentală, concretizate prin deciziile adoptate și implementate, au confirmat existența unei diferențe încă mari între ritmul actual și ritmul potențial de activitate la nivelul sectorului bancar, la nivelul sectorului real al economiei și între cele două sectoare.

Pe plan mondial, stabilitatea prețurilor reprezintă practic un deziderat îndeplinit în multe țări, însă aceasta nu garantează stabilitatea financiară. În contextul deschiderii economiilor, ca urmare a globalizării economice, apare un conflict potențial între stabilitatea prețurilor și stabilitatea financiară. Intrările masive de capitaluri agravează vulnerabilități și dezechilibre macroeconomice în economiile-gazdă, având potențial să genereze crize cu efecte adverse atât asupra stabilității prețurilor, cât și asupra stabilității financiare. În prezent, stabilitatea financiară este esențială pentru eficacitatea politicii monetare și în consecință pentru asigurarea stabilității prețurilor.

In prezent, când economia românească a reușit să depășească cu succes perioada de declin economic, inflație ridicată și instabilitate financiară din anii '90, amenințările la adresa stabilității financiare nu au dispărut, ci și-au schimbat natura. Măsurile „neortodoxe” pe care autoritatea monetară (B.N.R.) le-a adoptat în anii 2005 și 2006 au fost eficiente pe termen scurt, asigurând concilierea între stabilitatea financiară și cea a prețurilor. Pentru consolidarea acestora pe termen mediu și lung se impune promovarea unui *mix* coerent de politici macroeconomice.

Pregătirea pentru trecerea la moneda unică – euro – vizează toate palierele vieții economice, sociale și politice. În acest amplu proces provocările pentru fiecare dintre noi sunt mari, iar abordarea lor și în cadrul acestui Simpozion este o ocazie benefică de sensibilizare a principalilor actori ai acestor schimbări.

Petre BUNESCU,
Director General Adjunct,
Banca Română pentru Dezvoltare,
Groupe Société Générale

CONTENTS (Romanian History) E. Bernea The village and the Church • P. Martin-Aceña About the Romanian and the Spanish treasures sent to Moscow • A. Sizonenko Carol II in Mexico • C. Ungureanu We invite you to the Old Romanian Art Gallery at the National Arts Museum • V. Răpeanu Marcel Proust and the 1907 uprising • I. Opris Gold from Maramureș for Queen Mary's crown • D. Matei The Drăgășani monument for the Greek heroes has a new look • V. Manoliu The uprising against Maramureș under Subcarpathian Ukraine rule. Testimonies (III) • T. Sălăgean If Matia Corvin and Ștefan Boșkai's houses could speak... • G. Filitti Romania, 100 years ago • M. Ștefan Symposium regarding the Holocaust in Bucharest • I. Calafeteanu King Mihai, under close watch • G.V. Rusu Celestial signs in the chronicle of Georg Kraus • C. Sencovici New discoveries on the history of Mediaș • C. Neagoe Romanian music from Eastern to Western influences (18th–19th century) • Romanian documents at Hoover Institution (LXIX) • The 15th symposium on the history of bank civilization „Cristian Popișteanu” (25 April 2007)

SOMMAIRE (Histoire roumaine) E. Bernea L'État et l'Église • P. Martin-Aceña Les trésors roumain et espagnol de Moscou • A. Sizonenko Carol II au Mexique • C. Ungureanu Invitation à la Galerie d'Art Roumain Ancien du Musée National d'Art • V. Răpeanu Marcel Proust et la révolte de 1907 • I. Opris Or de Maramureș pour la couronne de la reine Maria • D. Matei Drăgășani – Restauration du monument dédié aux héros grecs • V. Manoliu Témoignages sur la révolte contre l'agglutination du Maramureș par l'Ukraine Sous-carpatique (III) • T. Sălăgean Cluj: la mémoire des maisons de Matia Corvin et Ștefan Boșkai • G. Filitti La Roumanie il y a 100 ans • M. Ștefan Bucarest: Symposium sur l'Holocauste • I. Calafeteanu Le Roi Mihai I strictement surveillé • C. Sencovici Des nouvelles données sur l'histoire de Mediaș • G.V. Rusu Le chroniqueur Georg Kraus et les signes astraux • C. Neagoe Notre musique entre l'Orient et l'Occident (XVIII-XIX) • Documents roumains à Hoover Institution (LXIX) • XV Symposium d'Histoire de Civilisation Bancaire „Cristian Popișteanu” (25 Avril 2007)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Е. Берня Село и церковь • П. Мартин Асена О судьбе в Москве испанского и румынского клада • А. Сизоненко Король Карол II в Мексике • К. Унгуряну Приглашение в галерею румынского старого искусства в Музее Искусств • В. Рыняну Марсел Пруст и восстание 1907-ого г. • И. Оприш Золото Марамурэша для короны королевы Марии • Д. Матеи Восстановление памятника в Дрэгășани, посвящённому греческим героям • В. Манолиу Восстание против попытки присоединения к Закарпатской Украине Марамурэша (III) • Т. Сăлăджан Память домов Матии Корвина и Штефана Бошкая в Клуже • Дж. Филиити В Румынии 100 лет назад • М. Штефан Симпозиум в Бухаресте по Голокосту • И. Калафетяну Надзиратель Короля Михая • К. Сенковичи Новости об истории Медиаша • Г.В. Русу Летописец Георг Краус о небесных знаках • К. Нягое Наша музыка между восточными и западными влияниями (XVIII-XIX вв.) • Румынские документы в Институте Гувера (LXIX) • XV-ый симпозиум по истории банковской цивилизации имени „Кристиан Попиșteану” (25-ого апреля 2007 г.)

INHALT (Rumänische Geschichte) E. Bernea Das Dorf und die Kirche • P. Martin-Aceña Über den rumänischen und den spanischen Schatz in Moskau • A. Sizonenko Carol der II. in Mexiko • C. Ungureanu Einladung zur Galerie alter rumänischer Kunst im Kunstmuseum • V. Răpeanu Marcel Proust und der Aufstand von 1907 • I. Opris Gold aus der Maramureș für die Krone der Königin Maria • D. Matei Die Wiederherstellung des Denkmals in Drăgășani, den griechischen Helden gewidmet • V. Manoliu Aufstand gegen den Anschluß der Maramureș an die Karpato-Ukraine. Berichte (III) • T. Sălăgean Erinnerung der Häuser Matia Corvin und Ștefan Boșkai in Cluj • G. Filitti Rumänien vor 100 Jahren • M. Ștefan Symposium über den Holocaust in Bukarest • I. Calafeteanu König Michael – unter strenger Beobachtung • C. Sencovici Neuheiten über die Geschichte von Mediaș • G.V. Rusu Der Chronist Georg Kraus über die himmlischen Zeichen • C. Neagoe Unsere Musik von den orientalischen zu den westlichen Einflüssen (18.–19. Jh.) • Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (LXIX) • Das 15. Symposium zur Geschichte der Bankzivilisation „Cristian Popișteanu” (25. April 2007)

SUMARIO (Historia rumana) E. Bernea La aldea y la iglesia • P. Martin-Aceña Sobre los tesoros español y rumano en Moscú • A. Sizonenko Carol II en Méjico • C. Ungureanu Invitación a la Galería de arte antiguo rumano en el Museo de Arte • V. Răpeanu Marcel Proust y la Revuelta de 1907 • I. Opris Oro de Maramureș para la corona de la reina María • D. Matei La reconstrucción del monumento de Drăgășani dedicado a los héroes griegos • V. Manoliu Testimonios sobre la revuelta contra la anexión de Maramureș a la Ucrania Subcarpática (III) • T. Sălăgean La memoria de las casas de Cluj pertenecientes a Matia Corvin y Ștefan Boșkai • G. Filitti En Rumanía hace 100 años • M. Ștefan En Bucarest sobre el Holocausto • I. Calafeteanu El rey Mihai – bajo estricta vigilancia • C. Sencovici Novedades sobre la historia de Mediaș • G.V. Rusu El cronista Georg Kraus sobre los signos celestiales • C. Neagoe Desde la música del Oriente a la de influencias occidentales • Documentos rumanos en Hoover Institution (LXIX) • El XV° simposio „Cristian Popișteanu” sobre la historia de la civilización bancaria (el 25 de abril de 2007)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rădipet S.A. cu sediul în Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Sector 1, București, România la P.O. Box 33-57, la fax 0040-21-224.05.58 sau e-mail abonamente@rodipet.ro; subscriptions@rodipet.ro sau on line la adresa www.rodipet.ro

Abonamentul pe un an – 80 dolari USA (țări europene);
90 dolari USA (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 3,20

magazin istoric

